

Rezerwaty świętokrzyskie

Recenzenci:

dr hab. Janusz Łuszczyński prof. UJK
dr inż. Jan Urban

Opracowanie tekstu:

Monika Kurpios
Agnieszka Oleszczak

Zobrazowanie granic rezerwatów:

Paweł Synowiec

Zdjęcia:

Bogusław Sępioł
Monika Kurpios (str. 76, 81)

Współpraca:

Małgorzata Kloczkowska

Wydanie I, Kielce 2017

Skład i druk:

biały
drukarnia kruk

Drukarnia Biały Kruk
ul. Tygrysia 50, Sobolewo
15-509 Białystok

Dofinansowano ze środków
Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
w Kielcach

ISBN 978-83-947650-0-2

Drogi Czytelniku,

oddajemy w Twoje ręce pierwsze kompleksowe opracowanie dotyczące rezerwatów przyrody położonych w województwie świętokrzyskim.

Na przestrzeni lat 1952-2010 utworzono 72 rezerваты. W ten sposób zachowane są w stanie prawie naturalnym lub mało zmienionym ekosystemy i elementy przyrody nieożywionej wyróżniające się szczególnymi wartościami naukowymi, kulturowymi i walorami krajobrazowymi.

O objęciu ochroną rezerwatową unikatowych elementów przyrody już od okresu międzywojennego postulowali wybitni uczeni polscy, w tym z naszego regionu, jak również działacze społeczni. Na szczęście, dla dobra przyrody i przyszłych pokoleń, w większości przypadków starania te zakończyły się sukcesem.

Nasze rezerваты przyrody to enklawy chroniące najcenniejsze fragmenty Gór Świętokrzyskich, Poniżia i Ziemi Sandomierskiej. Z uwagi na zróżnicowaną budowę geologiczną, warunki klimatyczne, szatę roślinną oraz działalność człowieka prezentują niezwykle bogactwo przyrodnicze. Są to rezerваты o charakterze geologicznym, leśnym, stepowym, faunistycznym, torfowiskowym, wodnym i słonoroślowym. W niektórych z nich występują gatunki roślin i zwierząt o reliktowym lub endemicznym charakterze a także formy geologiczne niespotykane nigdzie indziej w Polsce.

Liczymy na to, że informacje zawarte w niniejszej pracy będą zachętą do zgłębienia wiedzy o fascynującym świecie przyrody.

Dziękujemy wszystkim pracownikom Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Kielcach, którzy przyczynili się do powstania tego albumu, w naszym odczuciu niezwykle potrzebnej publikacji promującej przyrodę Regionu Świętokrzyskiego.

REGIONALNY KONSERWATOR PRZYRODY

Jarosław Pajdak

REGIONALNY DYREKTOR

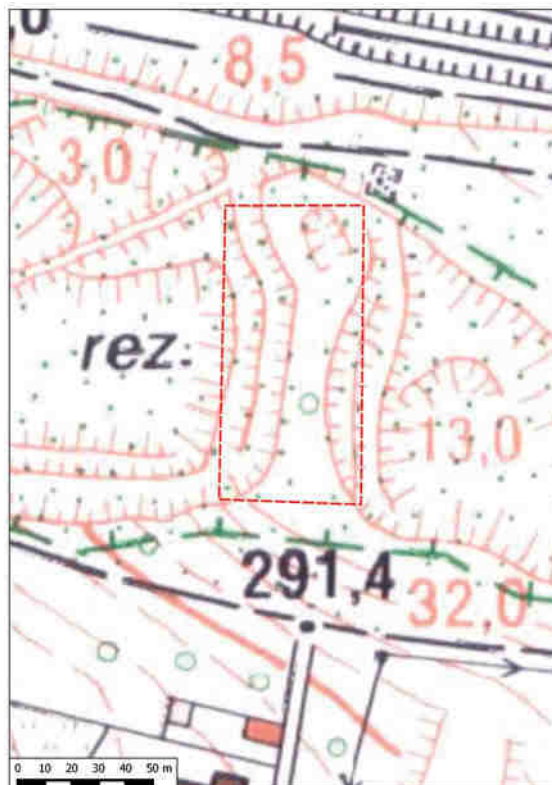
Ochrony Środowiska w Kielcach

Waldemar Pietrasik

„Rezerwat Skalny im. J. Czarnockiego” - Ślichowice

- Rok utworzenia: 1952
- Powierzchnia: 0,55 ha
- Położenie administracyjne: powiat Kielce, gmina Kielce, miasto Kielce
- Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Rezerwat położony jest w zachodniej części Kielc, na obszarze wznóża Ślichowica (303 m n.p.m.) i obejmuje fragment tego wzniesienia, podcięty od wschodu i zachodu nieczynnymi kamieniołomami. Jest to najmniejszy z pięciu rezerwatów przyrody położonych na terenie miasta. Jego najciekawszymi elementami są ściany kamieniołomów, które prezentują przekrój przez silnie sfałdowane uławiczone wapienie górnodewońskie (franu). W ścianie wschodniej odsłonięty jest duży fałd tzw. obalony, w którego obrębie występują mniejsze fałdy leżące a także charakterystyczne spękania. Struktury fałdowe powstały podczas hercyńskich ruchów tektonicznych w karbonie lub permie. W wapieniach stanowiących osady szelfowego, ciepłego morza górnodewońskiego występują skamieniałości: ramienionogów, liliowców, małży i koralowców. W dolnej części zachodniej ściany kamieniołomu znajduje się krasowa Jaskinia pod Fałdem o długości 11 m. Wzniesienie porasta roślinność zielna i krzewiasta, m.in.: z udziałem róży dzikiej, wiśni karłowatej. Geologiem, który przedstawił wartości naukowe tego miejsca był Jan Czarnocki – badacz Gór

Świętokrzyskich, dyrektor Państwowego Instytutu Geologicznego. Podjął on działania mające na celu ochronę tego fragmentu kamieniołomu. W 1949 r. uznano go za pomnik przyrody, a w 1952 r. ustanowiono rezerwat przyrody.

Wapienie płytowe plastycznie wygięte w centralnej części struktury fałdowej

Sfałdowane wapienie widoczne na poziomach wydobywczych

Pionowo ustawione warstwy wapieni dewońskich

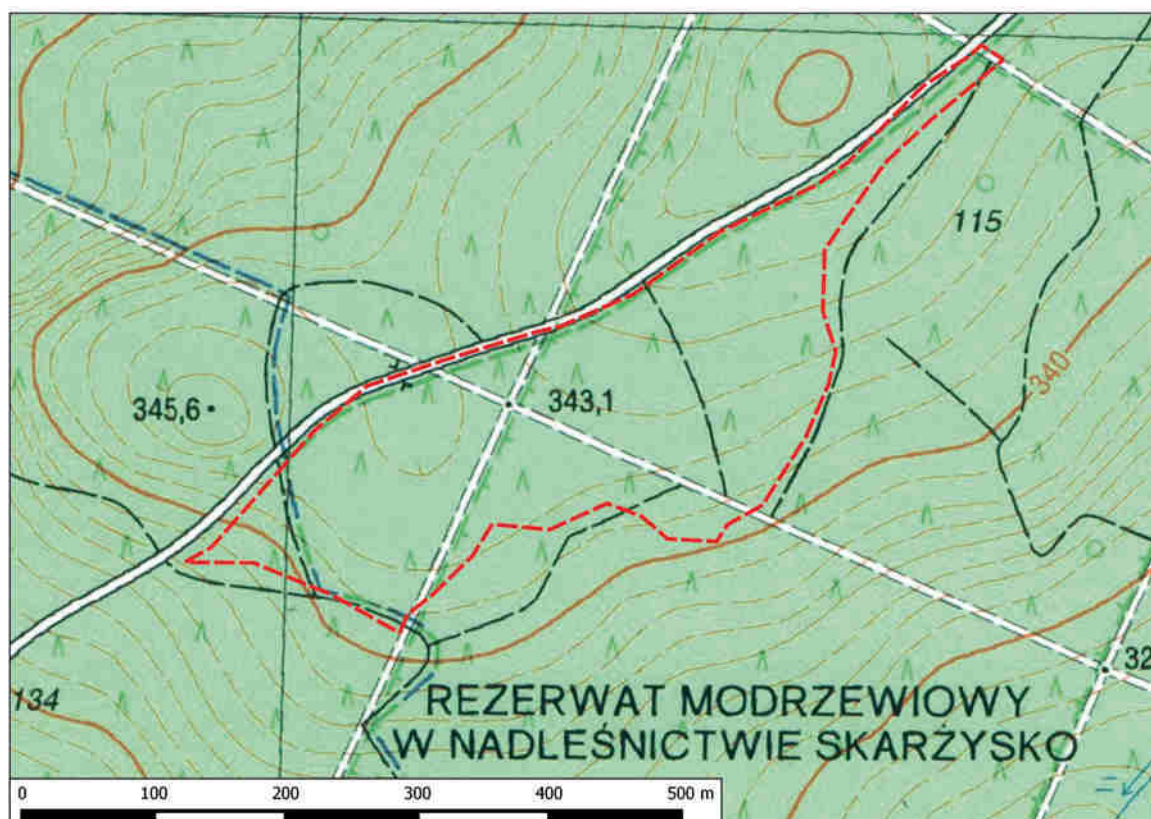
Drugorzędne fałdy tektoniczne w północnej części ściany wschodniej

Rezerwat „Ciehostowice”

- Rok utworzenia: 1953
- Powierzchnia: 6,84 ha
- Położenie administracyjne: powiat skarżyski, gmina Bliżyn, miejscowość Sobótka
- Rodzaj rezerwatu: leśny

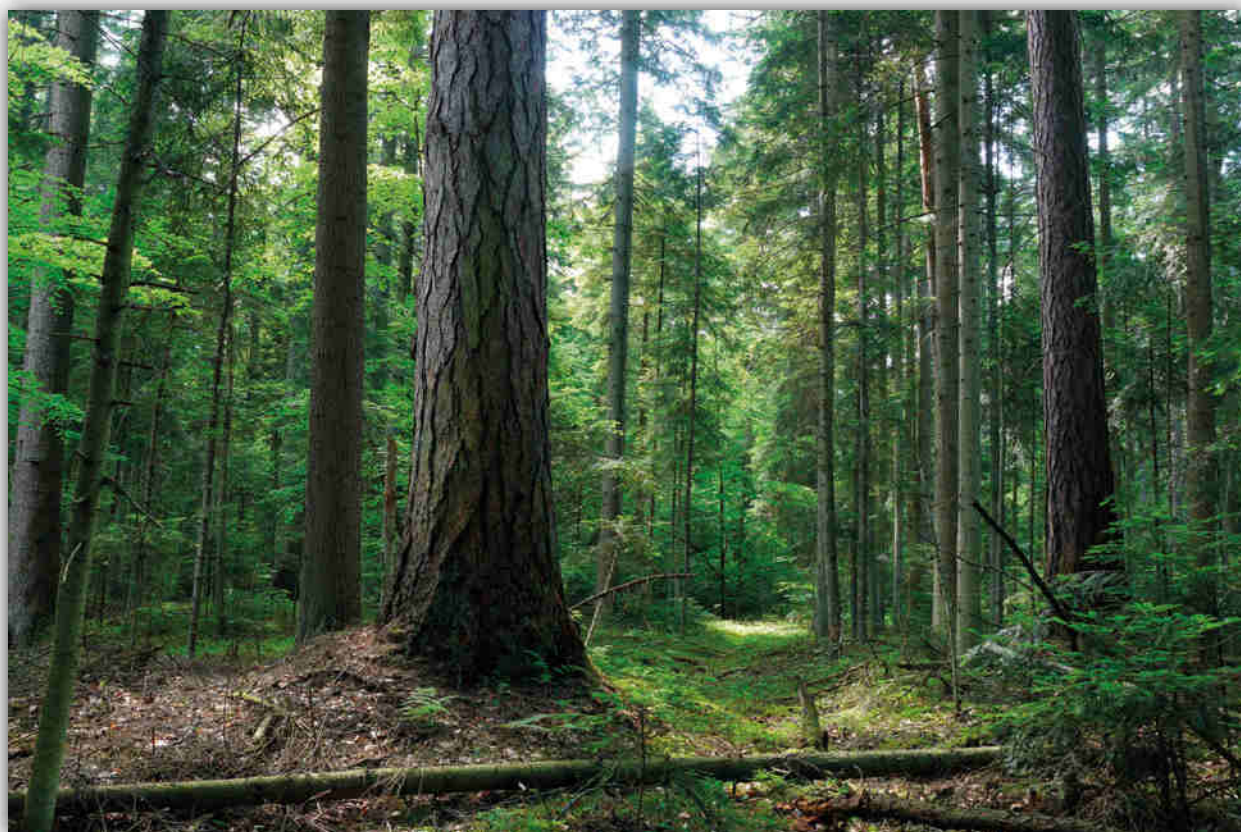
Rezerwat położony jest w Nadleśnictwie Skarżysko. Znajduje się w granicach naturalnego zasięgu modrzewia polskiego, który występuje tu w różnych fazach rozwoju, w zgrupowaniach i na pojedynczych stanowiskach, z tego też względu czasami nazywany jest „rezerwatem modrzewiowym”. Modrzew polski, przez niektórych uznawany za podgatunek modrzewia europejskiego, jest endemitem. Już w 1921 r. Władysław Szafer zwrócił uwagę na potrzebę objęcia ochroną prawną tych terenów z uwagi na bogate stanowisko tego gatunku. W drzewostanie,

w dużej części jodłowym, występuje również buk, dąb i świerk. Z krzewów spotyka się kruszynę pospolitą i bez koralowy. W runie można znaleźć takie gatunki jak: borówka czarna, konwalijka dwulistna, orlica pospolita, trzcinnik leśny, jeżyna gruczołowata, narecznica szerokolistna, szczawik zajęczy i widłak jałowcowaty. Warstwę mszystą budują płonnik strojny i rokitnik pospolity. Odnajdziemy tu wiele grzybów kapeluszowych oraz hub. Świat zwierząt reprezentowany jest przez pospolite gatunki.

Biegacz wręgaty

Wyżynny jodłowy bór mieszany z udziałem modrzewia polskiego

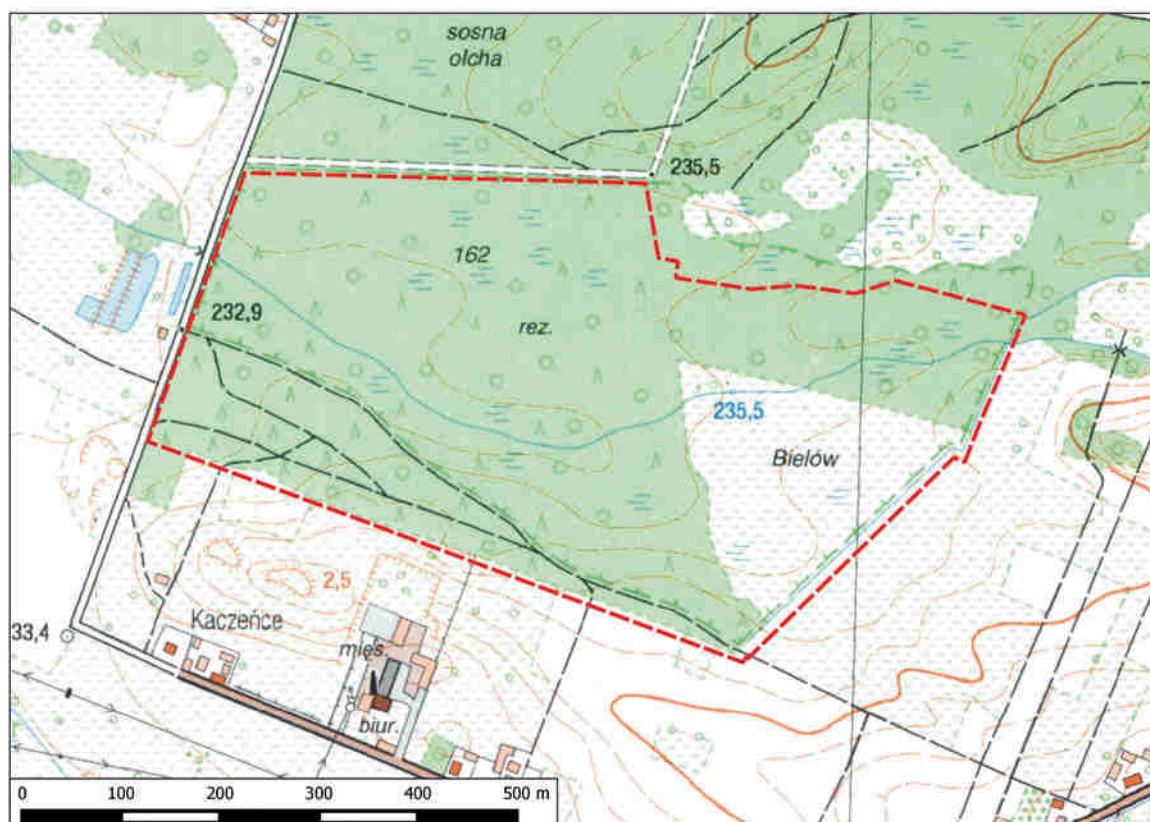
Widłak jałowcowaty

Rezerwat „Radomice”

- Rok utworzenia: 1953
- Powierzchnia: 27,15 ha
- Położenie administracyjne: powiat kielecki, gmina Morawica, miejscowość Radomice
- Rodzaj rezerwatu: leśny

Rezerwat położony jest w Nadleśnictwie Daleszyce. Przedmiot ochrony stanowi zbiorowisko leśne z największym na Wyżynie Małopolskiej stanowiskiem naturalnym cisa pospolitego, który rośnie tu pod osłoną świerka, jesionu i olszy, w formie drzewiastej i krzewiastej. Cała roślina jest trująca, za wyjątkiem czerwonej osnówki nasion. Na obszarze rezerwatu rośnie wiele okazów, większość w dużym skupisku. Z tego względu teren ten objęty był ochroną rezerwatową już przed II wojną światową. W 2003 r. rezerwat został powiększony o łąkę z występującymi tam gatunkami podlegającymi ochronie

częściowej – seslerią błotną i mchem grzebieniowcem piórkowatym. Pozostałe zbiorowiska zajmujące większe powierzchnie to łąg jesionowy, subkontynentalny bór świeży, grąd i ols porzeczkowy. Przez rezerwat przepływa ciek wodny Dopływ spod Radomic, a prawie cały teren jest podmokły. W pobliżu pulsujących, niezamarzających zimną źródełek rosną rośliny: przetacznik bobowiczek i potoczniczek wąskolistny, które w tym miejscu mogą pozostawać zielone przez cały rok. W rezerwacie występuje siedem gatunków storczyków.

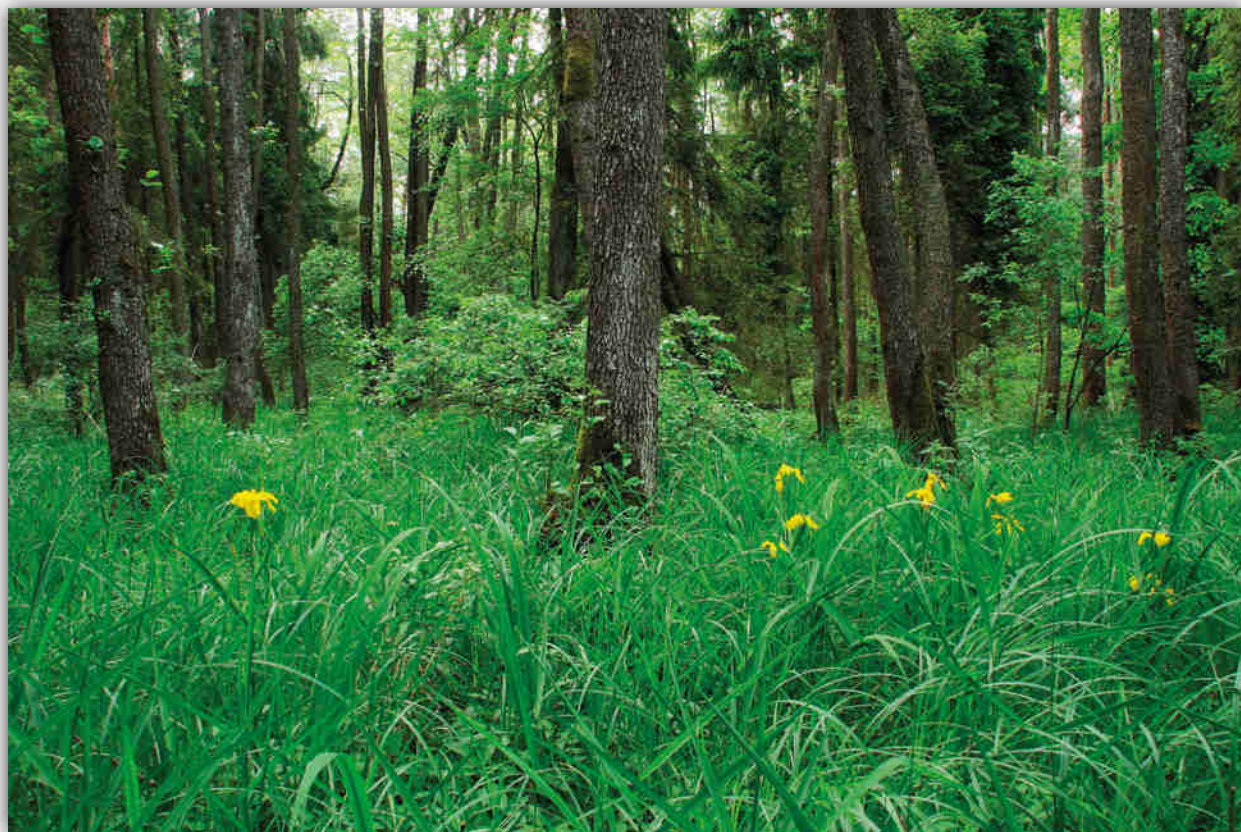

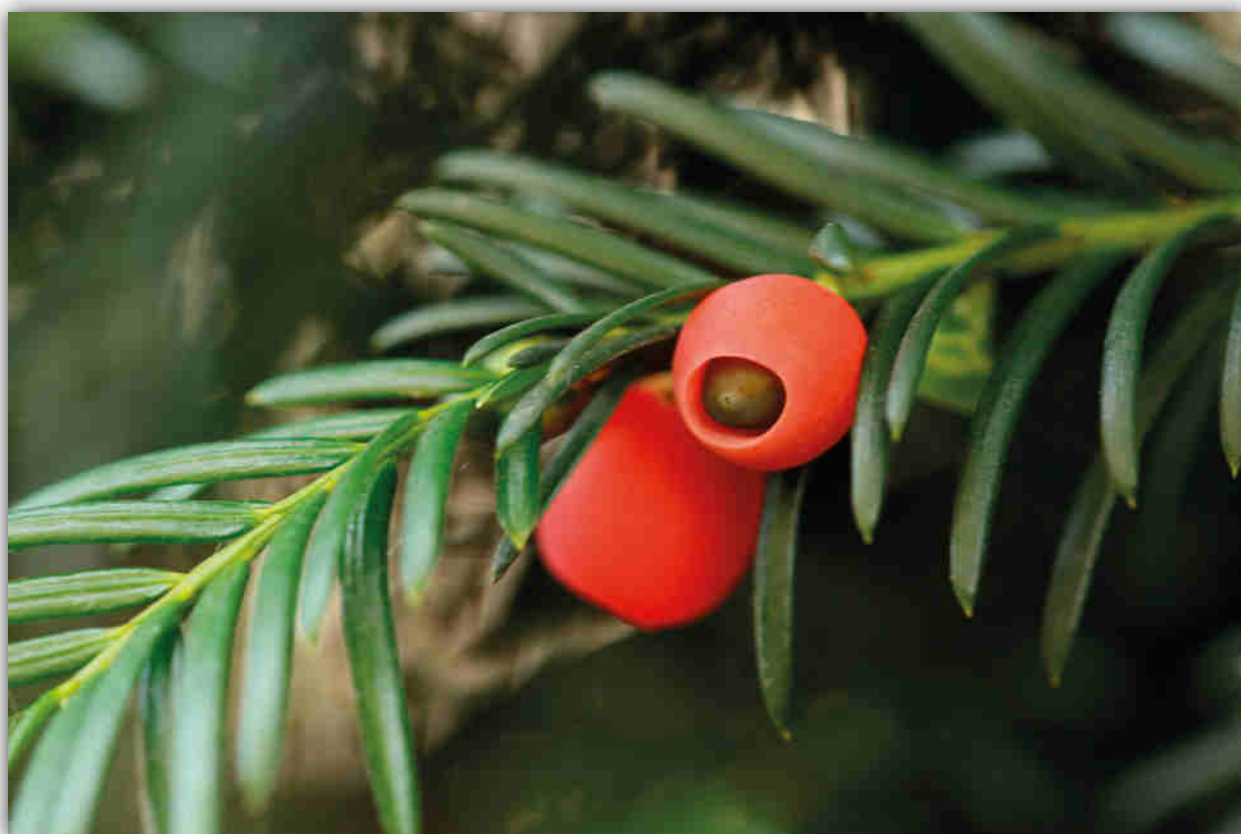
Strumień o piaszczystym dnie płynący przez ols

Cis pospolity

Ols porzeczkowy zajmujący szeroką dolinę strumienia

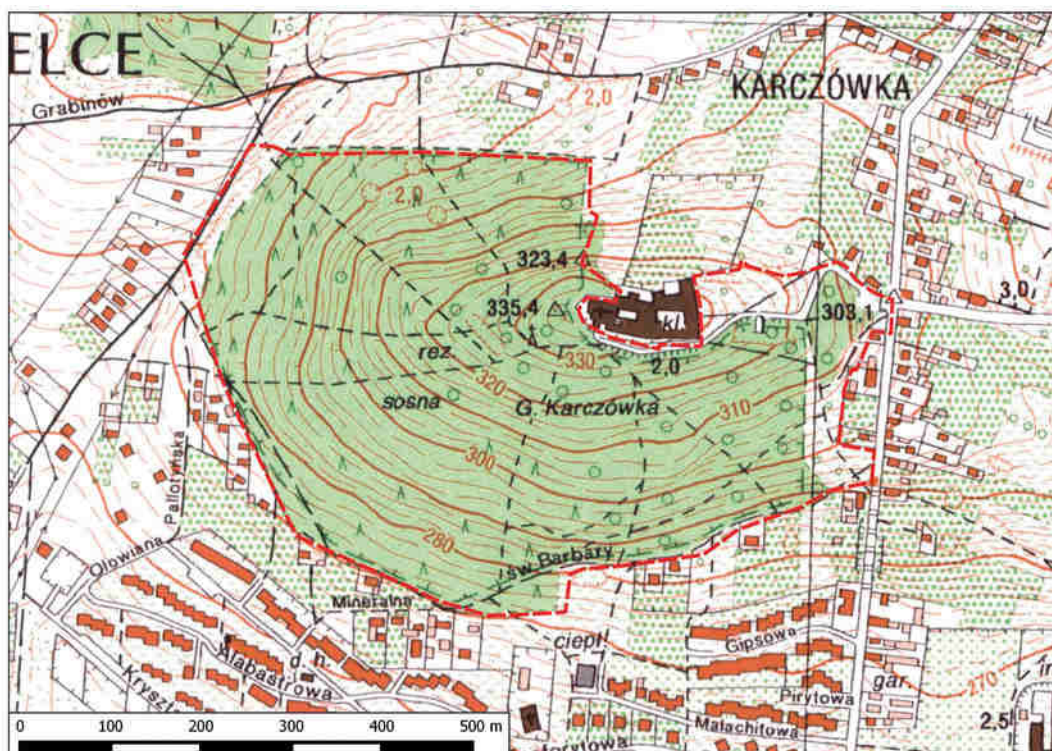
Nibyjagody cisu pospolitego

Rezerwat „Karczówka”

- Rok utworzenia: 1953
- Powierzchnia: 27,29 ha
- Położenie administracyjne: powiat Kielce, gmina Kielce, miasto Kielce
- Rodzaj rezerwatu: krajobrazowy

Rezerwat leży w południowo-zachodniej części miasta, w paśmie Wzgórz Kadzielniańskich. Obszar rezerwatu obejmuje część szczytową oraz stoki wyraźnie zaznaczającego się wzniesienia Karczówka (336 m n.p.m.). Wzgórze zbudowane jest z wapieni dewońskich i pokryte licznymi pozostałościami historycznych kopalń, które powstawały tu w ciągu kilkuset lat (do XIX wieku) w związku z poszukiwaniem i eksploatacją rudy ołowiu – galeny. Pozostałości górnictwa kruszcowego mają formę lejów, zapadlisk, wąwozów w miejscu tzw. szpar górniczych oraz hałd. W celu ich obserwacji wytyczono ścieżkę dydaktyczną. Obecnie rezerwat stanowi kompleks leśny gdzie na siedlisku łąkowym występuje

głównie sosna, niektóre okazy przekraczają wiek 200 lat. Towarzyszą jej buk, brzoza, dąb, grab, klon, osika oraz leszczyna, kruszyna i trzmielina. Natomiast w runie leśnym znaleźć można m.in. zawilca wielkokwiatowego, lilię złotogłów, sasanę łąkową, pluskwicę europejską, bluszcz pospolity, konwalię majową, paprotkę zwyczajną i kopytnika pospolitego. W obrębie rezerwatu znajduje się pomnik poświęcony pamięci powstańców styczniowych. Na szczycie wzgórza Karczówka, w bezpośrednim sąsiedztwie rezerwatu znajduje się zabytkowy zespół klasztorny z XVII w. oraz platforma widokowa, skąd widoczna jest panorama Kielc.

Zabytkowy zespół klasztorny

Wiekowy drzewostan sosnowy z okazami powyżej 200 lat

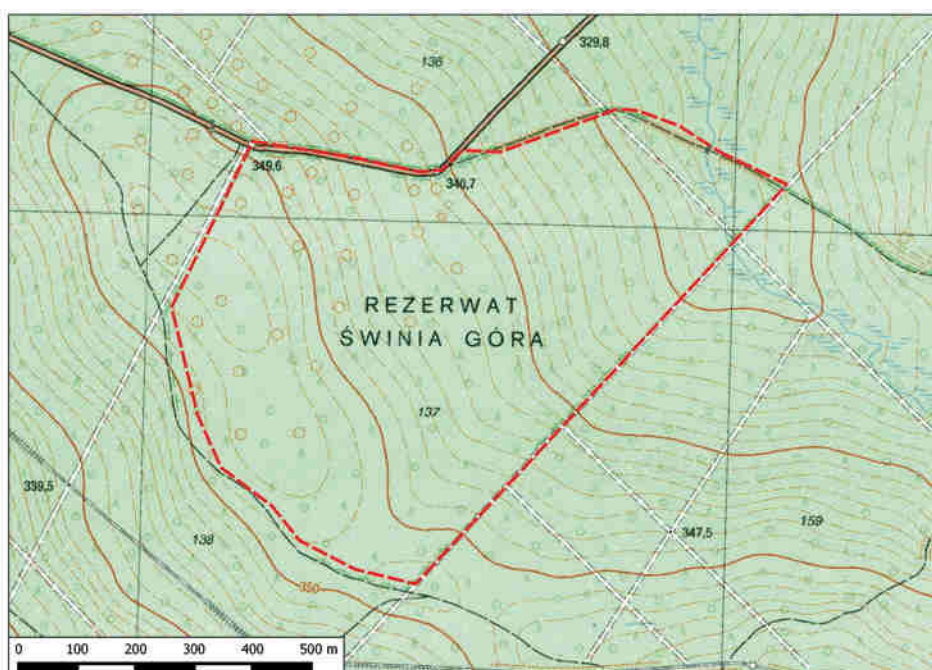
Pomnik bezimiennych powstańców styczniowych

Rezerwat „Świnia Góra”

- Rok utworzenia: 1953
- Powierzchnia: 50,78 ha
- Położenie administracyjne: powiat skarżyski, gmina Bliżyn, miejscowość Kopcie
- Rodzaj rezerwatu: leśny

Rezerwat położony jest w Nadleśnictwie Suchedniów w głębi dużego kompleksu leśnego, będącego pozostałością dawnej Puszczy Świętokrzyskiej. Rezerwat obejmuje środkową część płaskiego wzniesienia o nazwie Świnia Góra (330 m n.p.m.) leżącego w zachodniej części Wzgórz Suchedniowskich, zbudowanych z piaskowców, mułowców oraz iłowców dolnotriasowych. W skład rezerwatu wchodzi naturalne drzewostany jodłowe, których wiek często przekracza 200 lat, w domieszce jest dąb, modrzew, sosna, buk, jawor, grab, świerk i olsza. Objęty został ochroną już w 1938 r. jako rezerwat ścisły przez Naczelną Dyрекcję Lasów Państwowych na skutek badań i wniosków prof. Władysława Szafera. W latach 50-tych ubiegłego wieku został na nowo

ustanowiony i powiększony. Puszczańskiego charakteru dodaje mu niezwykle duża ilość powalonych olbrzymich drzew w różnym stanie rozkładu. Bogate runo leśne stanowią gatunki rzadkie i chronione takie jak podkolan biały, storczyk plamisty, liczydło górskie, kosaciec syberyjski, wawrzynek wilczełyko, czosnek niedźwiedzi czy pełnik europejski. Na znajdujących się w rezerwacie niewielkich polanach i zagłębieniach terenu występują fragmenty roślinności bagiennej z wiązówką i bodziszkiem błotnym. Stwierdzono występowanie niezwykle rzadkich chrząszczy żyjących w martwym drewnie tzw. saproksylicznych: zgmiotka cynobrowego, zagłębka bruzdkowanego i ponurka Schneidera. W części zachodniej rezerwatu widoczne są ślady historycznego górnictwa rud żelaza.

Drewno ulegające rozkładowi, siedlisko gatunków saproksylicznych

Okresowo podtapiany łęg na skraju łąk trzęślicowych

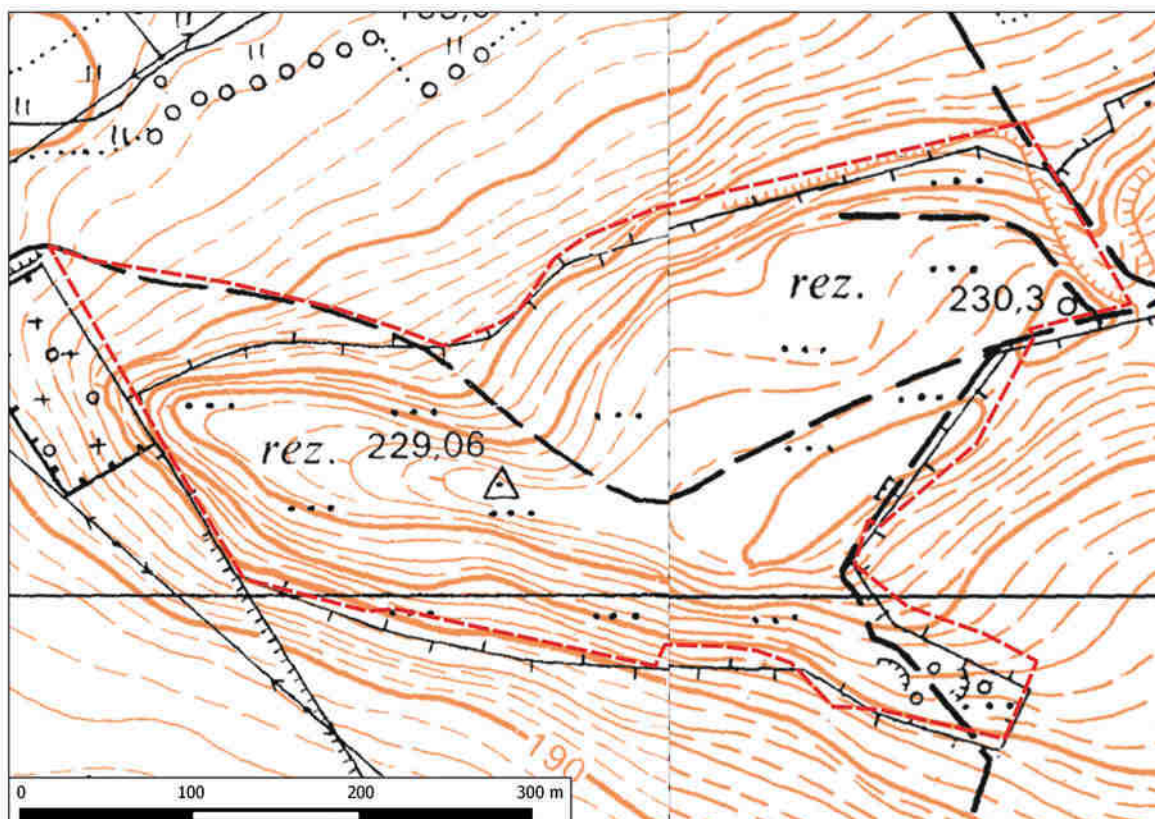
Zgniotek cynobrowy

Rezerwat „Krzyżanowice”

- Rok utworzenia: 1954
- Powierzchnia: 18,0 ha
- Położenie administracyjne: powiat pińczowski, gmina Pińczów, miejscowość Leszcze
- Rodzaj rezerwatu: faunistyczny

Teren rezerwatu obejmuje zachodnią część kuesty gipsowej, tworzącej wyraźną wyniosłość w krajobrazie, usytuowanej pomiędzy wsiami Leszcze i Krzyżanowice. Wzgórze zbudowane jest z miękkich, słabo odpornych na wietrzenie i erozję margli kredowych oraz mioceńskich, przykrytych w najwyższej części grubokrystalicznymi, zwięzłymi, odpornymi na wietrzenie gipsami mioceńskimi. Taka budowa geologiczna powoduje, że wzniesienie ma płaski wierzchołek oraz strome stoki opadające w kierunku doliny Nidy. Na wierzchowinie w obrębie gipsów obserwować można liczne niewielkie zagłębienia krasowe.

Obszar rezerwatu porasta dobrze zachowana ciepłolubna murawa z udziałem gatunków roślin stepowych. Rezerwat ten jest największym rezerwatem kserotermicznym Poniżnia. Występują tu gatunki objęte ścisłą ochroną prawną: len włochaty, miłek wiosenny, zawilec wielkokwiatowy, sasanka łąkowa, dziewięciśń bezłodygowy, ożota zwyczajna, storczyk krwisty i ostnica włosowata. Żyją tu rzadkie bezkręgowce – gryziel i poskocz krasny, narażona na wyginięcie cykada – piewik pstroskrzydły, modraszek gniady oraz występujące na jedynym stanowisku w kraju pasikonik – *Adarrus bellevoeyi* i stepówka – gatunek mrówki.

Piewik pstroskrzydły (cykada podolska)

Wychodnie gipsów grubokrystalicznych wraz z fragmentami murawy kserotermicznej

Widok ogólny na część rezerwatu

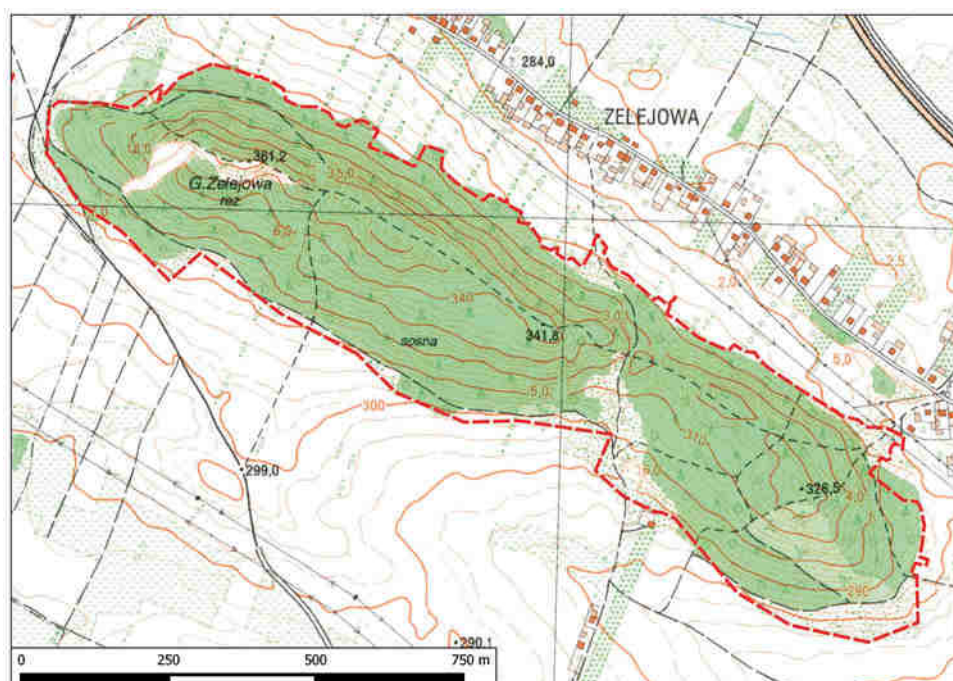
Murawa kserotermiczna z ostnicą włosowatą, goździkiem kartuzkiem i przetacznikiem kłosowym

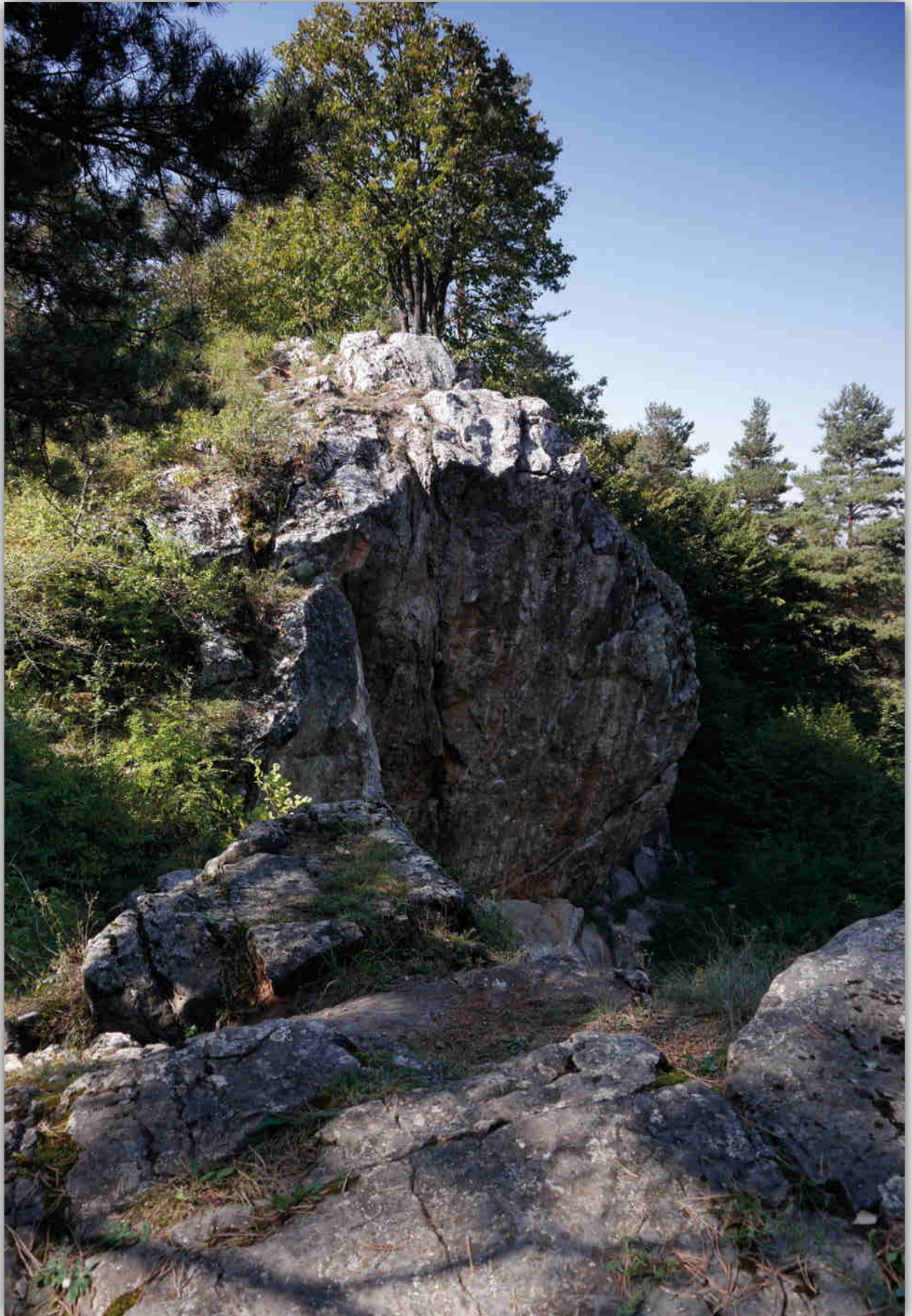
Rezerwat „Góra Zelejowa”

- Rok utworzenia: 1954
- Powierzchnia: 51 ha
- Położenie administracyjne: powiat kielecki, gmina Chęciny, miejscowość Zelejowa
- Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Rezerwat położony jest w odległości około 2 km na północ od centrum Chęcin i obejmuje wyraźnie zaznaczającą się w krajobrazie górę Zelejową (373 m n.p.m.). Jej wydłużony równoleżnikowo grzbiet jako jeden z niewielu w Górach Świętokrzyskich ma charakter górskiej grani. Góra Zelejowa zbudowana jest z uławiconych wapieni górnodońskich. Wapień ten przecięte są kilkoma żyłami kalcytowymi o przebiegu południkowym i grubości do 9 m, którym towarzyszą szersze strefy brekcji wapienno-kalcytowych. Żyły i brekcje są zbudowane z grubokrystalicznego, różnobarwnego: białego, różowego, czerwonego i miodowego kalcytu, który tworzy struktury kokardowe, wstęgowe oraz rozetkowe. Od XVII wieku do połowy XX wieku były wydobywane jako marmur, zwany „różanką zelejowską”,

wykorzystywany w kamieniarstwie, najczęściej jako elementy ołtarzy, wewnętrznych portali i obramowań okien. Po eksploatacji pozostały dwa bardzo charakterystyczne kamieniołomy tworzące bruzdy w stokach i grzbiecie góry. W rezerwacie na powierzchni wapieni można oglądać formy krasu powierzchniowego w postaci zagłębień, rowków i lejów krasowych. Na północnym stoku występują też niewielkie jaskinie. Grzbiet wzniesienia porastają płaty murawy kserotermicznej z łąkami sasanki zwyczajnej. Obok walorów geologiczno-florystycznych rezerwat posiada także wybitne walory krajobrazowe, stanowiąc doskonały punkt widokowy na zachodnie partie Gór Świętokrzyskich. Granią góry biegnie szlak turystyczny wiodący z Chęcin do Kielc.

Odslonięcia wapieni środkowego dewonu

Dawne miejsce pozyskiwania skał wapiennych i kalcytu - marmurów

Różanka zelejowska – żyła kalcytu o strukturze wstęgowej

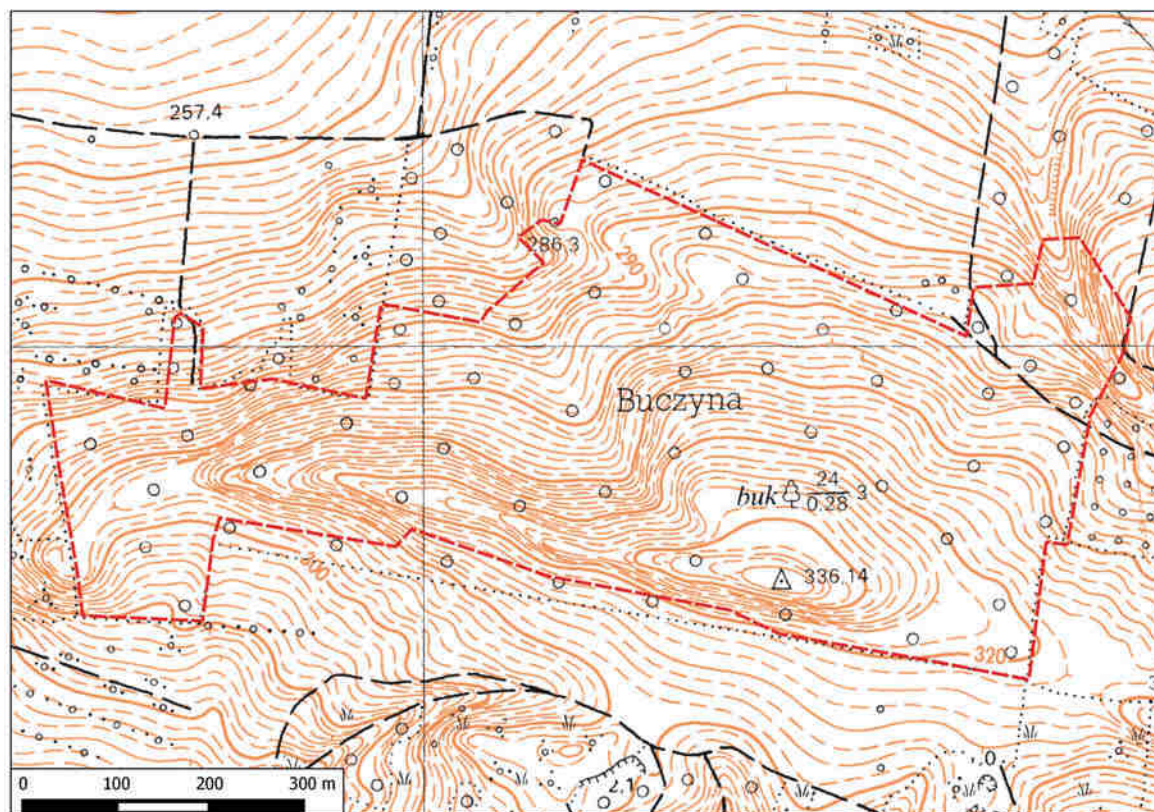
Skalista grań góry Zelejowej

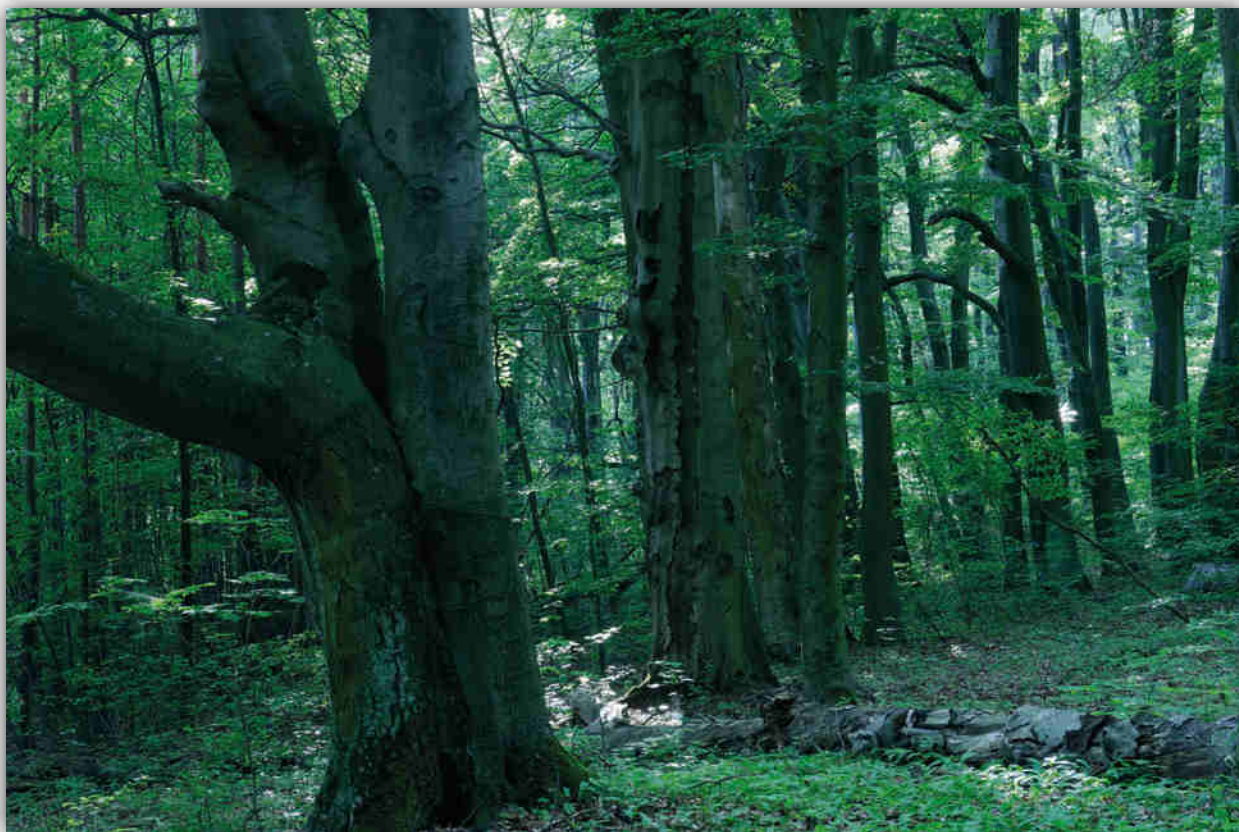
Rezerwat „Bukowa Góra”

- Rok utworzenia: 1959
- Powierzchnia: 34,8 ha
- Położenie administracyjne: powiat włoszczowski, gmina Kluczewsko, miejscowość Rączki
- Rodzaj rezerwatu: leśny

Rezerwat położony jest na terenie Nadleśnictwa Przedbórz, na zboczach góry Buczyzna (334 m n.p.m.), w odległości około 1 km na wschód od miejscowości Rączki. Rezerwat został utworzony w celu ochrony lasu liściastego o charakterze pierwotnym. W drzewostanie bukowym z domieszką dębu, grabu, jaworu i klonu, występują drzewa liczące ponad 150 lat. Wyróżniono tu kwaśną buczynę niżową oraz buczynę storczykową. W podszyciu występuje m.in. trzmielina brodawkowata, szakłak, leszczyna, kalina,

jałowiec i głóg. Runo kryje w sobie takie gatunki roślin, jak: przytulia wonna, wyka leśna, czerniec gronkowy, bluszcz pospolity, lilia złotogłów, zawilec wielkokwiatowy, wawrzynek wilczełyko, pluskwica europejska, żłobik koralowy, buławnik czerwony czy obuwik pospolity. Na terenie obecnego rezerwatu zachował się częściowo zasypany lej po szybie kopalnianym z XVIII wieku wykonanym w trakcie poszukiwań złóż soli kamiennej po zajęciu w 1772 r. przez Austrię Wieliczki i Bochni.

Kwaśna buczyna niżowa

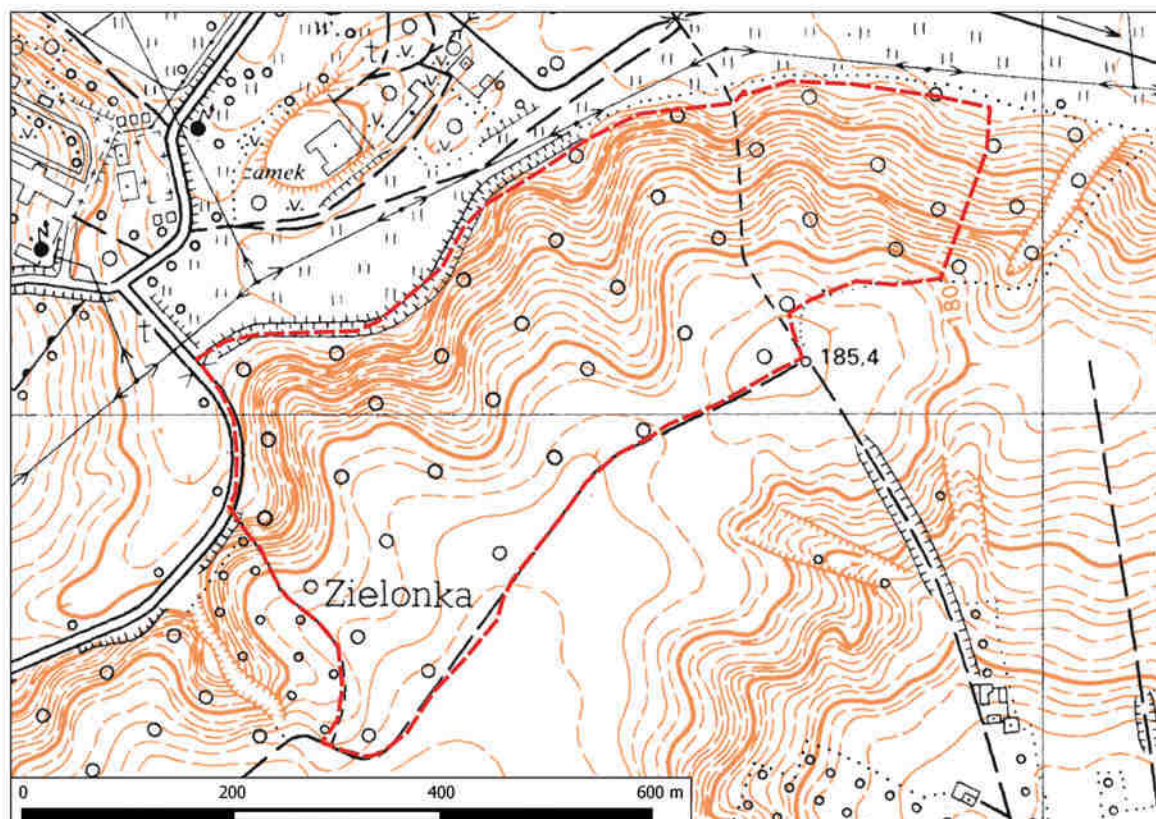
Buczyna storczykowa

Rezerwat „Zielonka”

- Rok utworzenia: 1974
- Powierzchnia: 21,09 ha
- Położenie administracyjne: powiat sandomierski, gmina Zawichost, miejscowość Dąbie
- Rodzaj rezerwatu: leśny

Rezerwat położony jest w Nadleśnictwie Ostrowiec Świętokrzyski, w sąsiedztwie miejscowości Czyżów Szlachecki. Jest to część niewielkiego odizolowanego od innych kompleksu leśnego. Teren rezerwatu jest pagórkowaty, poprzecinany wąwozami lessowymi. Zbocza niektórych z nich są strome, na ich powierzchni pod wpływem erozji odsłoniły się korzenie drzew. Są też wąwozy w formie szerszych dolin, których dnem płyną okresowe ciek. Las pojawił się prawdopodobnie przez zaniechanie uprawy na zboczach lessowych, co wpłynęło na zatrzymanie procesów erozyjnych

w sąsiadujących terenach rolnych. Jest to las grądowy z okazami wiekowych lip, dębów i grabów. Spotkać można drzewiaste formy bzu czarnego o obwodach pnia przekraczających 80 cm oraz leszczyny z pniem powyżej 70 cm. W skład drzewostanu wchodzi także: wiąz, brzoza i osika. Podszyt stanowią: kalina, szakłak, dereń świdwa, głóg i jarzębina. W runie występują m.in.: parzydło leśne, lilia złotogłów, pierwiosnka lekarska, miodownik melisowaty i rzadko spotykany w Górach Świętokrzyskich interesujący fiołek przedziwny wytwarzający dwa rodzaje kwiatów.

Wąwóz z łagodnymi zboczami i szerokim dnem

Martwe drewno porośnięte mchem

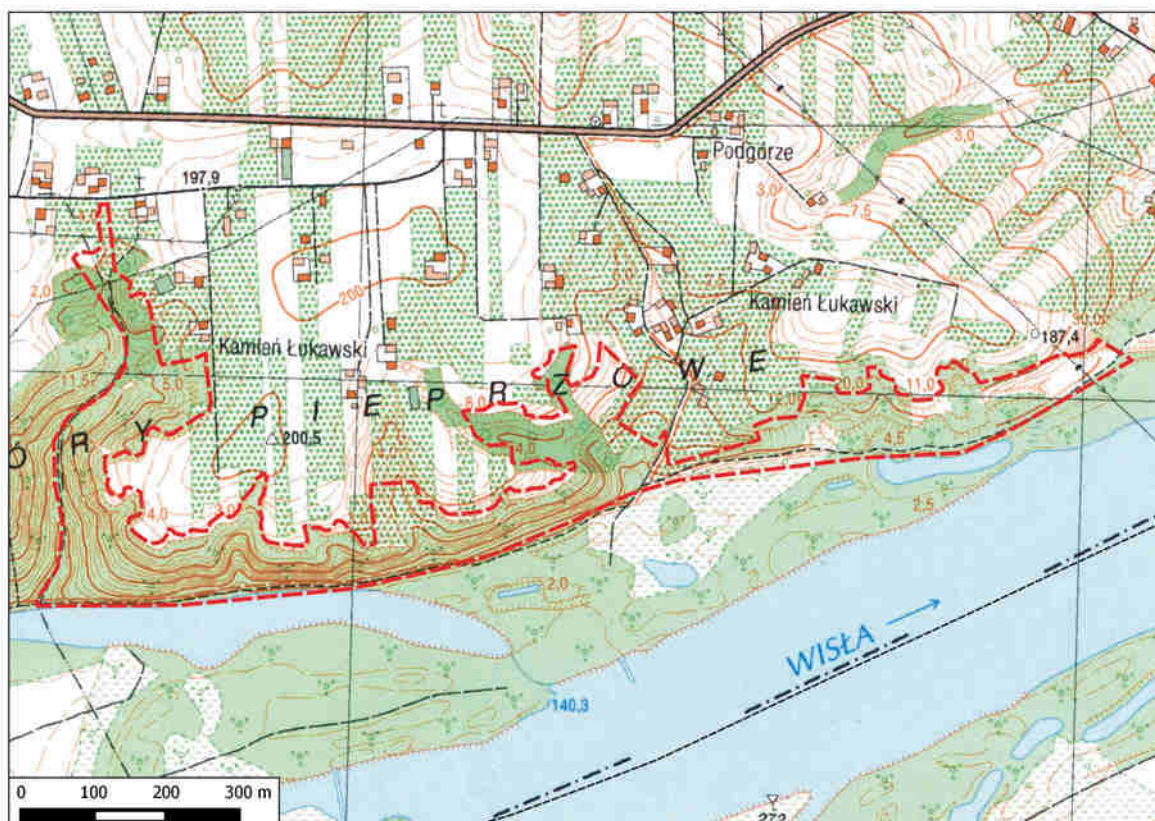
Grąd subkontynentalny

Rezerwat „Góry Pieprzowe”

- Rok utworzenia: 1979
- Powierzchnia: 18,01 ha
- Położenie administracyjne: powiat sandomierski, gmina Dwikozy, miejscowość Kamień Łukawski
- Rodzaj rezerwatu: stepowy

Rezerwat położony jest na północ od Sandomierza, na stromej i wysokiej krawędzi doliny Wisły zwanej tu Górami Pieprzowymi (200 m n.p.m.). Zbocze to zbudowane jest z łupków ilastych wieku kambryjskiego. Są to najstarsze w Polsce powierzchniowe wychodnie skał osadowych. Łupki mają w rezerwacie liczne naturalne odsłonięcia odnawiające się w wyniku spęływania zwietrzelin po stromym zboczu i kruszenia, w wyniku czego powstają struktury przypominające pieprz. Łupki te są silnie sfałdowane i zawierają skamieniałości ramienionogów oraz rzadkie szczątki trylobitów. Na ich zwietrzałych

powierzchniach pojawiają się wykwity ałunitu. Cenne zbiorowiska roślinne występujące na tym terenie to ostnicowe murawy kserotermiczne z wieloma charakterystycznymi gatunkami oraz zarośla kserotermiczne z największym w kraju skupiskiem dziko rosnących róż, z których np. róża francuska należy do bardzo rzadkich. Spotkać tu można także rzadkie owady takie jak np. związanego z murawami kserotermicznymi muzyka pannońskiego, występującego w starych dziuplastych drzewach tęgosza rdzawego czy modliszkę zwyczajną.

Muzyk pannoński

Widok z rezerwatu na starorzecze Wisły

Wychodnie łupków kambryjskich

Ciepłolubne zbiorowiska okrajkowe z dominującymi różami

Rezerwat „Zamczysko Turskie”

- Rok utworzenia: 1979
- Powierzchnia: 2,45 ha
- Położenie administracyjne: powiat staszowski, gmina Osiek, miejscowość Strużki
- Rodzaj rezerwatu: leśny

Rezerwat położony jest na terenie Nadleśnictwa Staszów na skraju wielkiego kompleksu leśnego określanego często jako „lasy staszowskie”. W rezerwacie dominują lasy grądowe, które są tu rzadkością i mają wybitnie wyspowy charakter. Stare ok. 200-letnie lipy osiągają duże rozmiary. Obok lip występują: grab zwyczajny i wiąz, niektóre

egzemplarze tych drzew mają ponad sto lat. Nazwa rezerwatu „Zamczysko Turskie” pochodzi od nazwy pobliskiej miejscowości i zamczyska – grodu, który tutaj kiedyś się znajdował. Obecnie nie ma po nich śladu za to atrakcją są pozostałości fortyfikacji ziemnych, co do pochodzenia których istnieją różne teorie.

Martwa lipa, siedlisko gatunków saproksylicznych

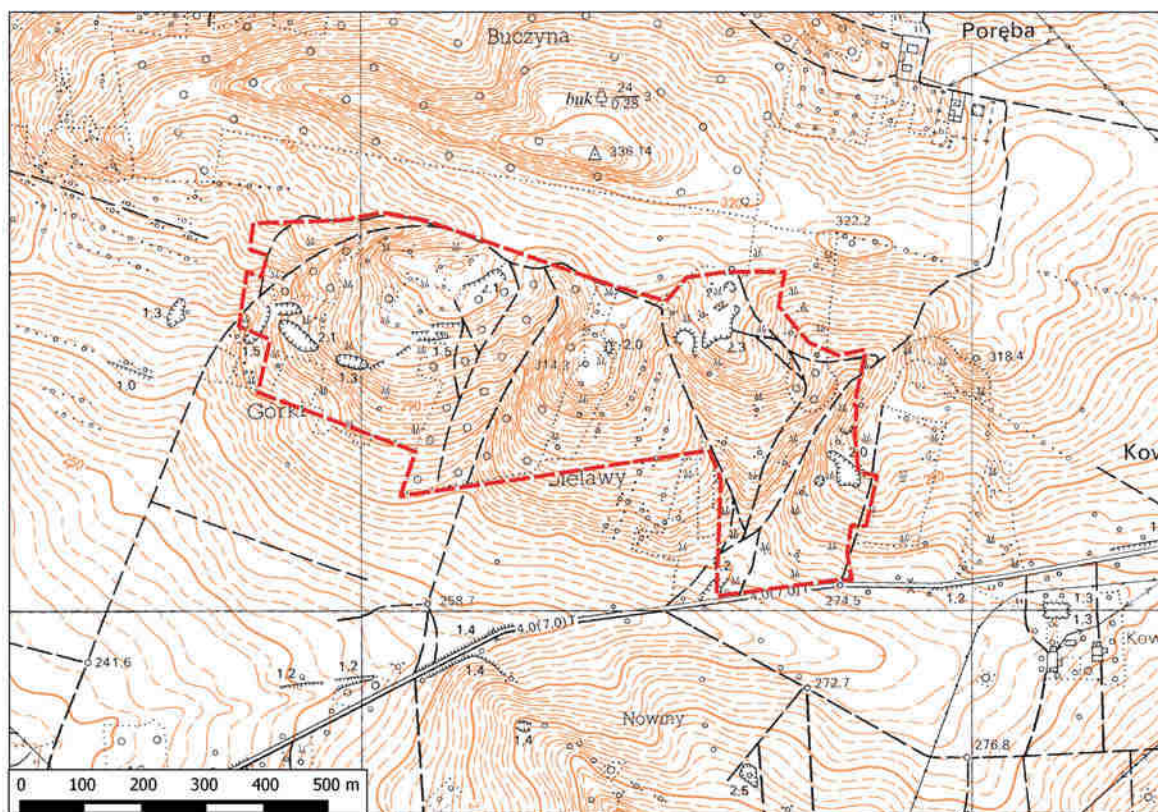
Grąd subkontynentalny

Rezerwat „Murawy Dobromierskie”

- Rok utworzenia: 1989
- Powierzchnia: 36,29 ha
- Położenie administracyjne: powiat włoszczowski, gmina Kluczewsko, miejscowość Dobromierz
- Rodzaj rezerwatu: stepowy

Rezerwat położony jest w pobliżu wsi Dobromierz. Usytuowany jest na trzech niewielkich wzniesieniach zbudowanych z górnourajskich wapieni płytowych i wapieni oolitowych przeciętych suchymi dolinami. W połowie ubiegłego wieku eksploatowano tu skały wapienne. Pozostała część terenu była sporadycznie użytkowana rolniczo, następnie porzucony teren zaczął zarastać, mimo że w akcie uznającym za rezerwat zezwolono mieszkańcom na wypas. W rezerwacie dominują zarośla kserotermiczne

złożone z dzikiej róży, tarniny, jałowca, ligustra i derenia. Od kilku lat prowadzone są zabiegi ochrony czynnej polegające na usuwaniu niepożądanych gatunków krzewów i powiększaniu powierzchni muraw kserotermicznych z charakterystycznymi roślinami takimi jak: pluskwica europejska, zawilec wielkokwiatowy, goryczka orzęsiona, dziewięciśń bezłodygowy, zaraza czerwonawa, kruszczyk szerokolistny, aster gawędka, dzwonek syberyjski oraz wiśnia karłowata.

Widok ogólny na rezerwat

Murawa kserotermiczna z udziałem przetacznika kłosowego

Wysuszony pęd zarazy czerwonej

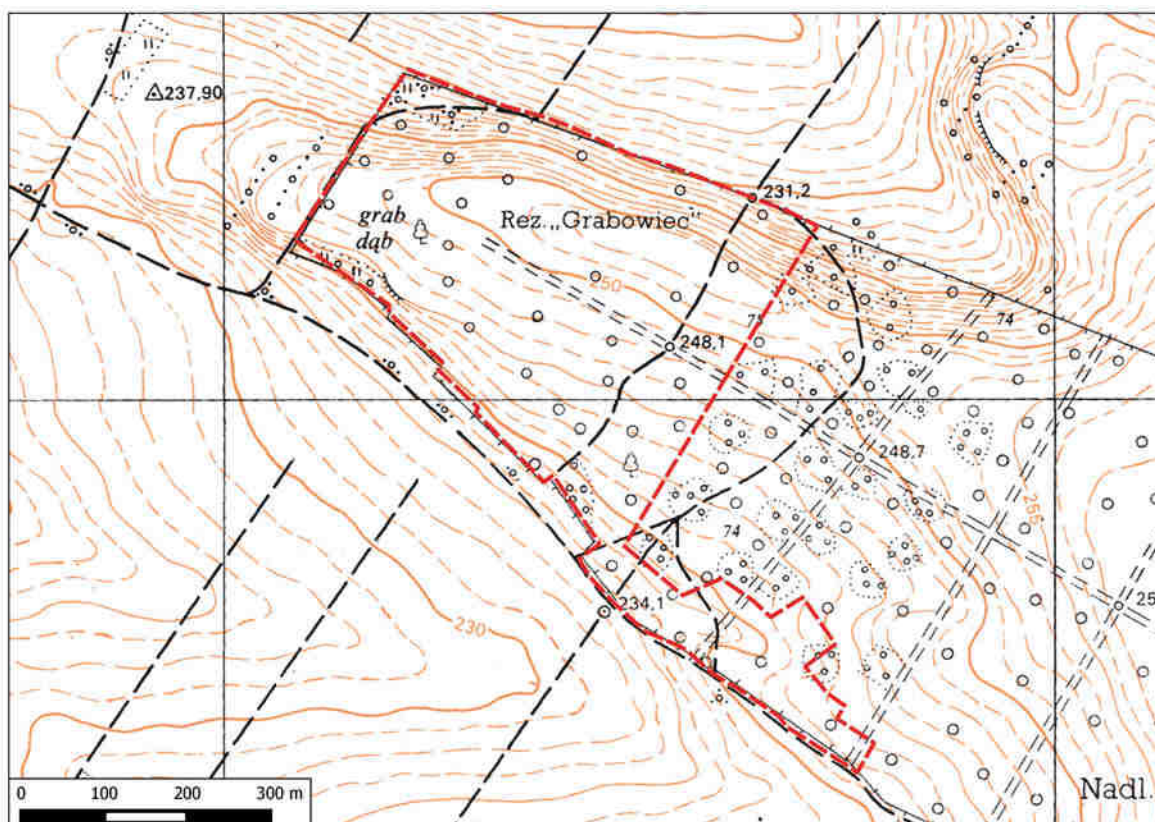
Zawilce wielkokwiatowe

Rezerwat „Grabowiec”

- Rok utworzenia: 1956
- Powierzchnia: 21,46 ha
- Położenie administracyjne: powiat pińczowski, gmina Pińczów, miejscowość Bogucice Pierwsze
- Rodzaj rezerwatu: florystyczny

Rezerwat położony jest w Nadleśnictwie Pińczów, w niewielkim kompleksie leśnym znajdującym się wśród pól uprawnych. Obejmuje część wzgórza zbudowanego z gipsów mioceniowych, na powierzchni których występują liczne, niewielkie leje krasowe. Wzniesienie porośnięte jest lasem o charakterze grądu oraz murawami kserotermicznymi. Dębowo-grabowy drzewostan rosnący na płytkich rędzinach gipsowych stanowi jedyny w Polsce przykład lasu wykształconego na tego rodzaju podłożu. Na fragmentach muraw kserotermicznych

rosną ciepłolubne gatunki roślin: wisienka stepowa, obuwik pospolity, len włochaty, miłek wiosenny, zawilec wielkokwiatowy, dziewięciśń bezłodygowy i lilia złotogłów. Najcenniejszym gatunkiem w rezerwacie jest dyptam jesionolistny, zwany także „gorejącym krzewem Mojżesza”. Wydzielany przez roślinę olejek eteryczny, o zapachu cynamonu, w cieplejszym niż w Polsce klimacie, zapala się samoczynnie stąd zwyczajowa nazwa tej rośliny. Wartość rezerwatu podnosi to, że jest tu jedno z czterech w Polsce naturalnych stanowisk tego gatunku.

Dyptam jesionolistny

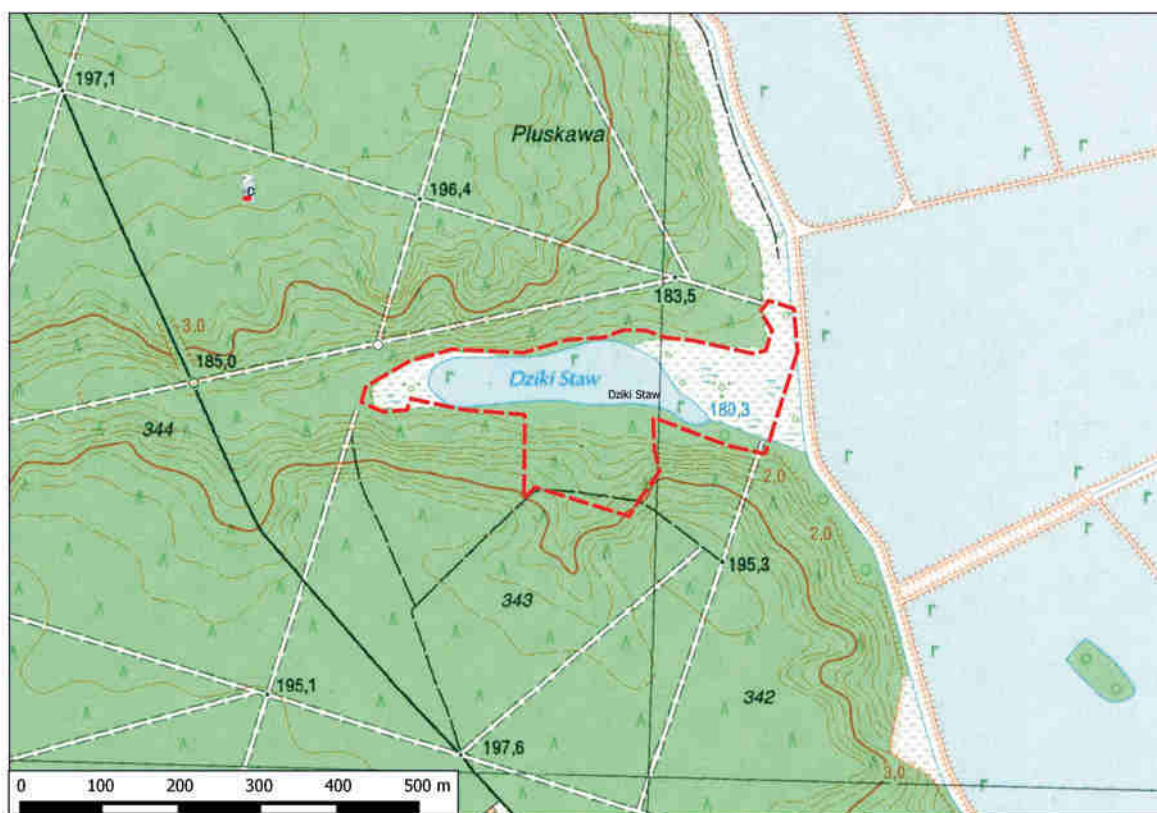
Grąd subkontynentalny

Rezerwat „Dziki Staw”

- Rok utworzenia: 1998
- Powierzchnia: 6,52 ha
- Położenie administracyjne: powiat staszowski, gmina Rytwiany, miejscowość Świącica
- Rodzaj rezerwatu: wodny

Rezerwat położony jest w Nadleśnictwie Staszów, w odległości około 2 km na zachód od Rytwian. Centrum rezerwatu stanowi prawie trzyhektarowy soczewkowatego kształtu zbiornik. Jego głębokość wynosi około 2 m, przy czym na większości powierzchni nie przekracza 60 cm. Woda w zbiorniku jest niezwykle przejrzysta. Powstał on w wyniku wybrania torfu i samoistnego napełnienia się wodą. W zarastającym jeziorzku występują zbiorowiska z rogatkiem i ramienicą oraz ciekawa paproć – salwinia pływająca. Jak

w każdym zbiorniku występują tu liczne płazy. W okolicy jeziorzka gniazdują: perkoz, czernica, łyska, cyranka, głowienka, błotniak stawowy, remiz i zimorodek. Spotkać można także małego ssaka – rzęsorka rzeczka. Rzęsorki są jedynymi w Polsce jadowitymi ssakami, ich ślina zawiera truciznę paraliżującą ofiary. Lasy otaczające śródlądne jeziorzko to w większości olsy, w sąsiedztwie także łągi. Na południe od zbiornika w bukowym lesie rosną wiekowe okazy modrzewi, często przekraczające 150 lat.

Śródleśny staw

Kontynentalny bór mieszany

Remiz

Salwinia pływająca

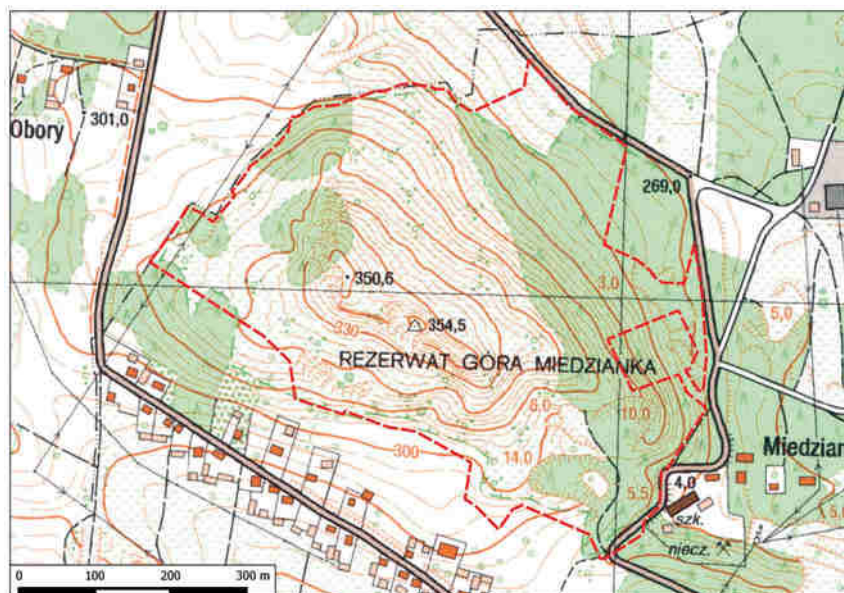
Rezerwat „Góra Miedzianka”

- Rok utworzenia: 1958
- Powierzchnia: 25 ha
- Położenie administracyjne: powiat kielecki, gmina Chęciny, miejscowość Miedzianka
- Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Rezerwat położony jest w sąsiedztwie wsi Miedzianka w zachodniej części Grzbietu Chęcińskiego. Obejmuje wyraźnie zaznaczający się w krajobrazie, wydłużony masz o wysokości sięgającej 356 m n.p.m. góry Miedzianki z trzema skalnymi wierzchołkami zbudowany z nieławicznych wapieni dewońskich. W obrębie tych wapieni występuje szereg bardzo interesujących form tektonicznych, w tym uskoki oraz strefy łusek tektonicznych zbudowanych z margli górnodewońskich. Najciekawszym jednak zjawiskiem rezerwatu jest polimetaliczna mineralizacja kruszcowa pierwotna i wtórna przejawiająca się występowaniem w wapieniach wtrąceń i żyłek minerałów wielu metali oraz większych skupień rud miedzi z domieszką ołowiu i srebra. Rudy te były przedmiotem eksploatacji od średniowiecza do połowy XX wieku. Pozostały po niej setki

lejów poszybowych oraz hałd na stokach góry a także liczne szyby i chodniki podziemne, z których część to jaskinie. Część jest nadal otwarta na powierzchni, nieudostępniona ze względów bezpieczeństwa i ochrony przyrody. Oprócz kruszców wydobywano tu również ozdobny materiał kamieniarski z zielonym malachitem i niebieskim azurytem. Na początku XX w. prowadzący eksploatację w kopalniach Miedzianki bracia Stanisław i Bolesław Łaszczyńscy wprowadzili do pozyskiwania miedzi z rudy odkrytą przez siebie metodę elektrolitycznej rafinacji. Jaskinie i niezalane chodniki dawnych kopalń są obecnie wykorzystywane przez nietoperze jako miejsca zimowej hibernacji. Stoki wzniesienia porośnięte są różnymi zbiorowiskami roślinnymi, z których najcenniejsze to murawy kserotermiczne i napiaskowe. Miedzianka

została wykorzystana jako tło dla powieści Edmunda Niziurskiego „Księga Urwisów” oraz powstałego na kanwie tej powieści filmu „Tajemnica starego szybu”.

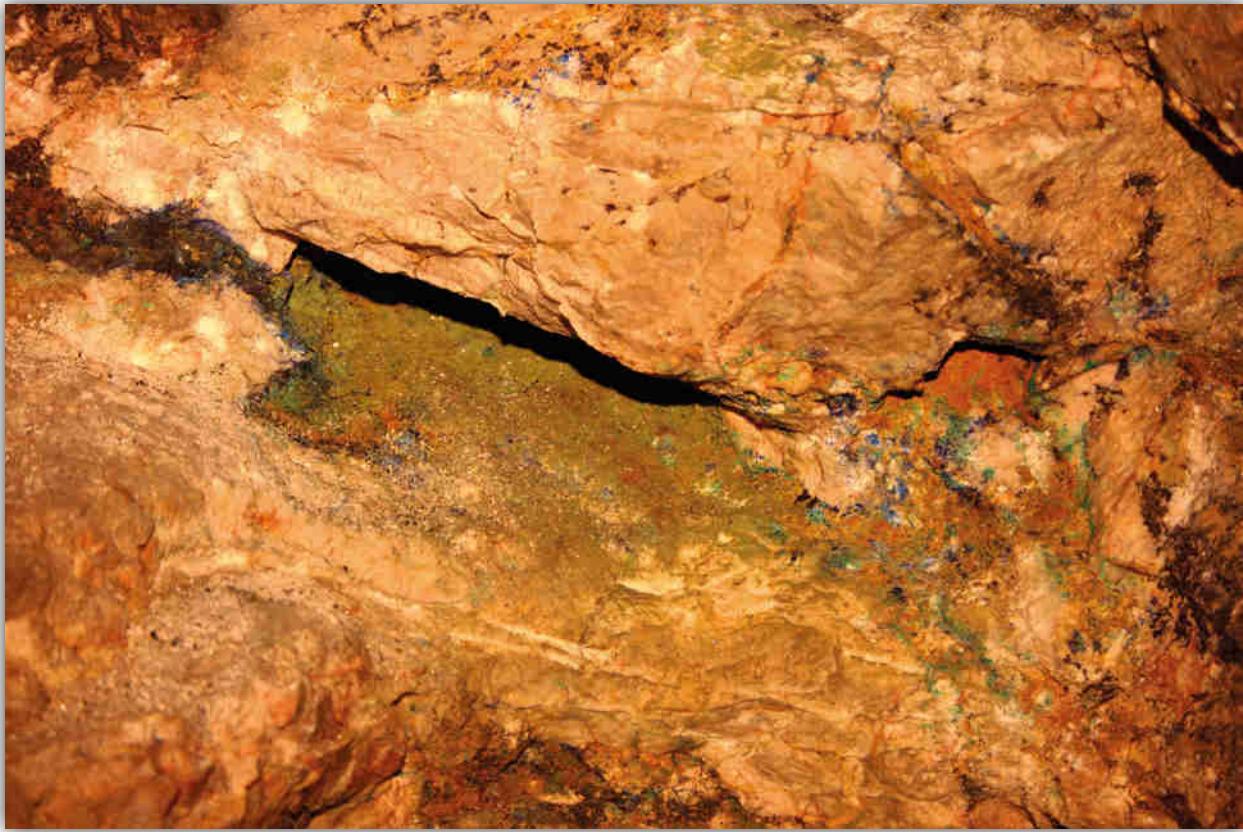

Murawa kserotermiczna z udziałem czosnku skalnego, przetacznika kłosowego i goździka kartuzka

Szczytowa część wzniesienia z murawą kserotermiczną

Skąły wapienne dolnego dewonu ze śladami malachitu

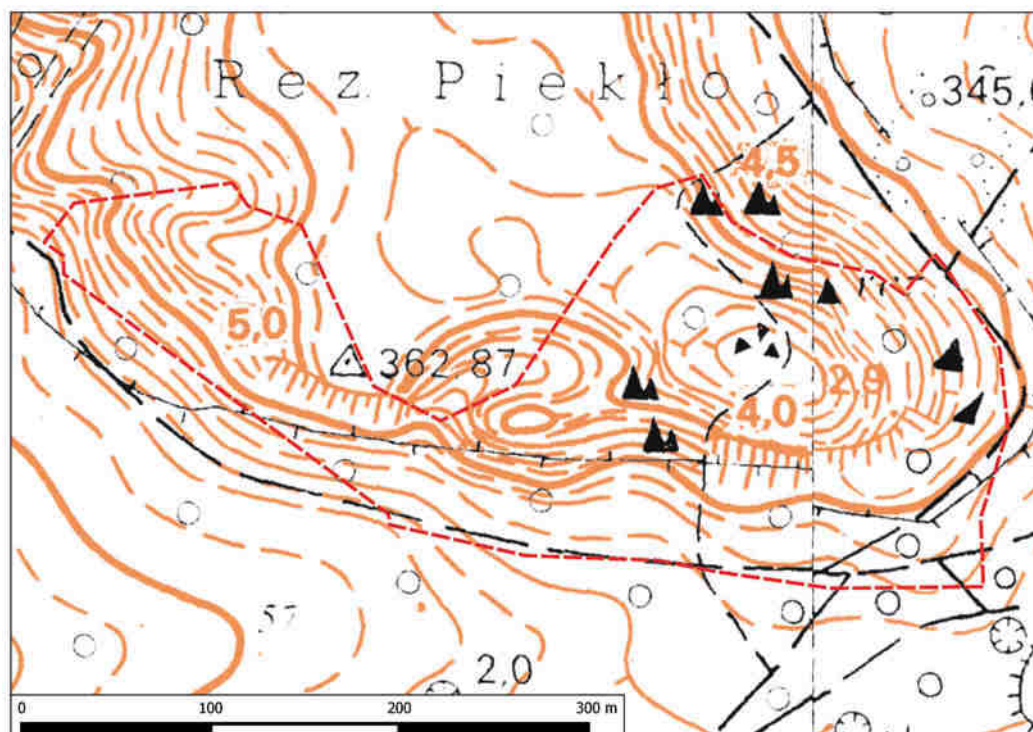
Skąły grzbiet góry Miedzianki

Rezerwat „Skatki Piekło pod Niektaniem”

- Rok utworzenia: 1959
- Powierzchnia: 6,18 ha
- Położenie administracyjne: powiat konecki, gmina Stąporków, miejscowość Niektłań Wielki
- Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Rezerwat położony jest w Nadleśnictwie Stąporków. Obejmuje on płaskowzgórze zbudowane z piaskowców dolnojurajskich, na którego stokach i częściowo górnej powierzchni występują najbardziej atrakcyjne krajobrazowo zespoły skałek piaskowcowych regionu świętokrzyskiego. Osiągają wysokość do 7 m i mają kształty ambon, progów, baszt i stołów skalnych, rzadziej grzybów skalnych. Najciekawszy jest południowo-zachodni zespół ambon skalnych, w obrębie którego występują też dwie jaskinie szczelinowe, powstałe w wyniku podziemnej erozji wodnej: Jama Agi i Tomkowa Dziura, każda o długości 8 m. Bardzo interesująca jest również rzeźba powierzchni skałkowych, w tym liczne jamki i większe zagłębienia

oraz nisze (tzw. tafoni) a także unikatowe kawerny – puste przestrzenie w piaskowcach po pniach drzew, zasypanych przez piasek, z którego powstały te skały. Rezerwat utworzono również dla ochrony stanowiska bardzo rzadkiej paproci, zanokcicy północnej – reliktu klimatu peryglacjalnego, które w okresie międzywojennym było opisywane przez przyrodników zasłużonych dla regionu świętokrzyskiego: Edmunda Massalskiego i Kazimierza Kaznowskiego. W latach 50-tych ubiegłego wieku stanowisko przetrwało pożar lasu, jednak było coraz słabsze. Na początku tego stulecia już nie potwierdzono jego obecności. Obszar grupy skałkowej pokrywa las mieszany z udziałem nawet 200-letnich sosen i dębów.

Grzyby i ambony skalne

Baszta skalna, na drugim planie progi skalne

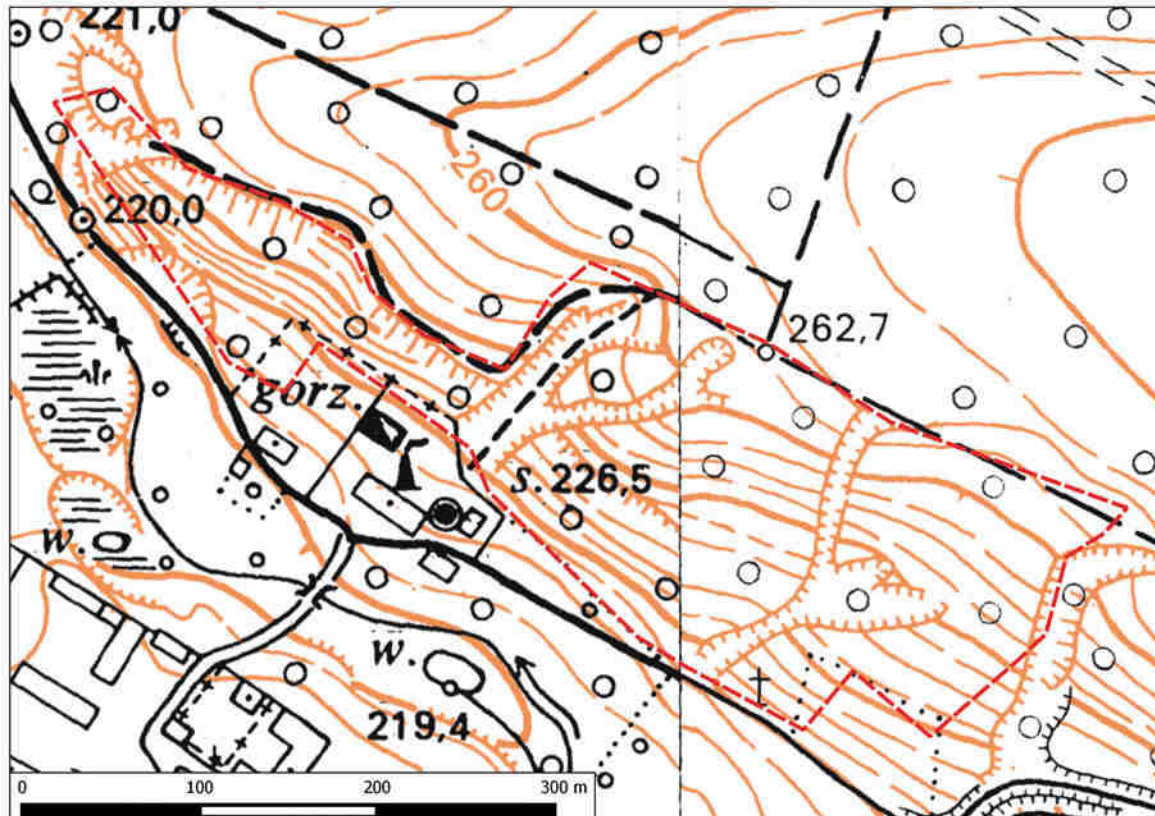
Grzyb i za nim ambona skalna z wyraźnie widocznymi śladami wietrzenia

Rezerwat „Lubcza”

- Rok utworzenia: 1959
- Powierzchnia: 6,96 ha
- Położenie administracyjne: powiat jędrzejowski, gmina Wodzisław, miejscowość Lubcza
- Rodzaj rezerwatu: florystyczny

Rezerwat położony jest w Nadleśnictwie Pińczów, w bezpośrednim sąsiedztwie miejscowości Lubcza. Utworzony w celu ochrony stanowiska miłka wiosennego. Występował on licznie na południowym skłonie niewielkiego wzniesienia w małych, obecnie zarastających tarniną, bzem i jeżyną, płatach muraw kserotermicznych. Spotkać tu można inne gatunki ciepłolubne takie jak: dziewięciła bezłodygowego, pierwiosnkę lekarską, zawilca wielkokwiatowego, przetacznika kłosowego, wilżynę ciernistą.

Wzgórze pokryte jest lasem sosnowym z domieszką świerka, robinii akacjowej i grabu. Dodatkowym atutem rezerwatu jest obecność stoków o dużym spadku, a także głęboko wciętych wąwozów powstałych jako efekt naturalnych procesów erozyjnych z odsłonięciami czwartorzędowych lessów oraz górnokredowych margli i wapieni. U podnóża wzniesienia, na stoku którego leży rezerwat, przepływa strumień będący dopływem rzeki Mierzawy.

Silnie podcięta lessowa skarpa

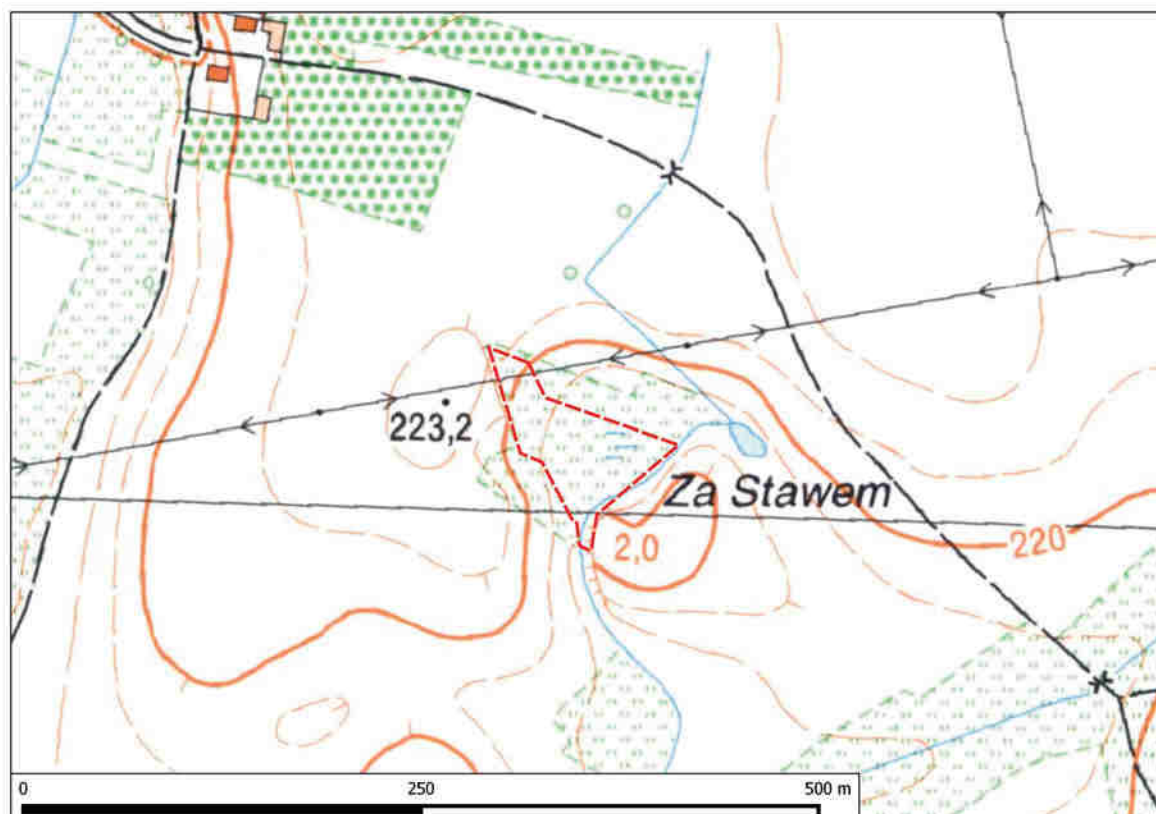
Pierwiosnka lekarska

Rezerwat „Owczary”

- Rok utworzenia: 1959
- Powierzchnia: 0,56 ha
- Położenie administracyjne: powiat buski, gmina Busko-Zdrój, miejscowość Owczary
- Rodzaj rezerwatu: słonoroślowy

Rezerwat położony jest na południowy wschód od uzdrowskiej miejscowości Busko-Zdrój. Znajduje się wśród łąk i pól uprawnych, w niewielkim obniżeniu terenu, ograniczonym zboczami gipsowych i wapiennych wzniesień. Centralną część rezerwatu zajmuje podmokła kotlinka zasilana przez słone chlorkowo-siarczkowe źródła, przy czym tylko jedno z nich, wypływające po zachodniej stronie ma charakter stały. Woda z tego źródła spływa po stoku o niewielkim nachyleniu do płytkiego rowu i rozlewa się powodując zasolenie podłoża. Spowodowało to wykształcenie się

charakterystycznej słonolubnej roślinności. W miejscach, w których jest najwilgotniej rosną takie rośliny jak: łoboda oszczepowata odmiana solna, mannica odstająca i sitowiec nadmorski. Prowadzone od kilku lat zabiegi ochrony czynnej, polegające na wykaszaniu trzciny i innych traw, przyczyniły się do znacznej poprawy warunków siedliskowych dla halofitów. Pojawiły się ponownie muchotrzew solniskowy i przewiercień cienki. Z rezerwatu podawany jest związany ze słonoroślami bardzo interesujący chrząszcz *Pogonus persicus*.

Widok na skarpę, z której wybija solankowe źródło

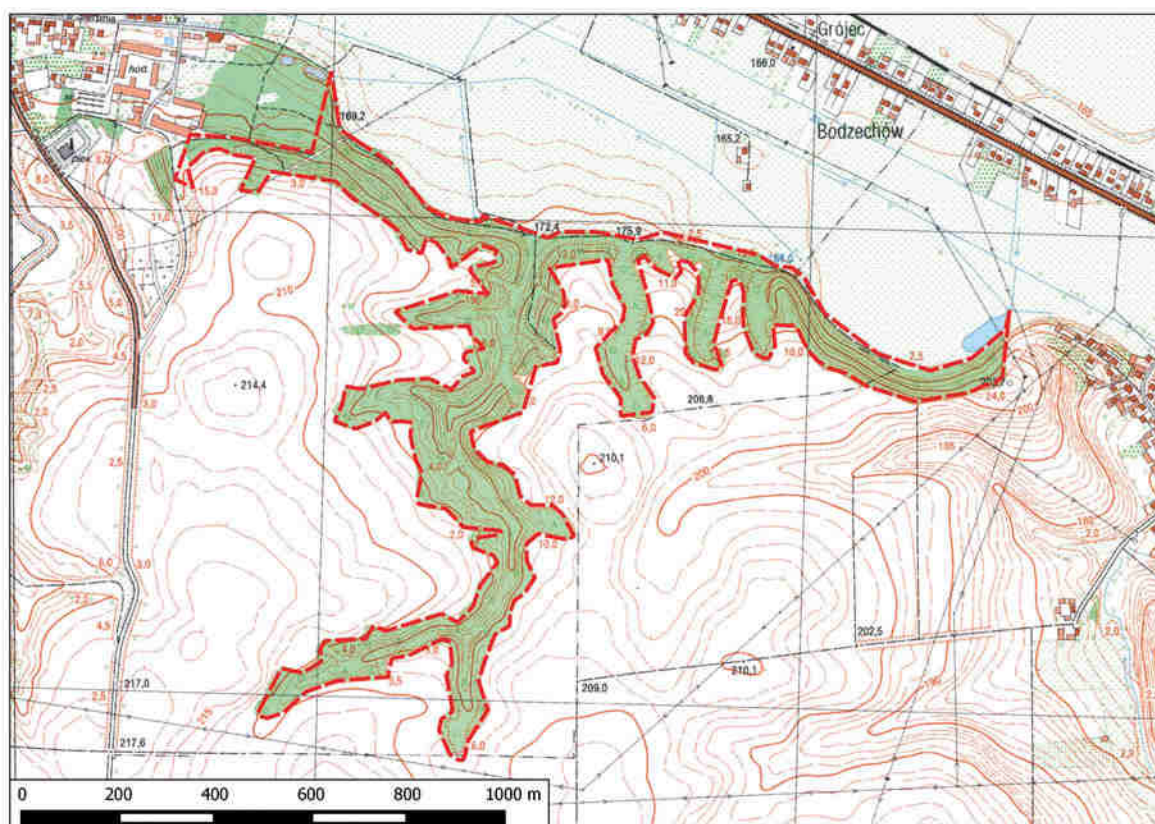
Roślinność szuwarowa w sąsiedztwie wysięków solankowych

Rezerwat „Lisiny Bodzechowskie”

- Rok utworzenia: 1959
- Powierzchnia: 31,80 ha
- Położenie administracyjne: powiat ostrowiecki, gmina Bodzechów, miejscowość Bodzechów
- Rodzaj rezerwatu: leśny

Rezerwat położony jest w Nadleśnictwie Ostrowiec Świętokrzyski, w bezpośrednim sąsiedztwie miejscowości Bodzechów. Został utworzony w celu zachowania lasu mieszanego – grądu subkontynentalnego porastającego liczne wąwozy lessowe. W skład drzewostanu wchodzi wielowiekowe drzewa. Spotkać można pojedyncze dęby przekraczające 250 lat. Zdarzają się niewiele młodsze lipy czy wiąz. Ponadto występują sosna, jawor i grab. Pnie niektórych drzew

porasta bluszcz zwyczajny, w tym są egzemplarze kwitnące, co jest rzadkością w lasach i dotyczy tylko bardzo starych okazów. W podszyciu występują: leszczyna, berberys, tarnina i głóg oraz wiciokrzew przewiercień, porzeczkę alpejską i kalinę koralową. W runie znajdziemy: paprocie, szczawikę zajęczego, piżmaczkę wiosenną, turzycę orzęsioną, kopytnika pospolitego. W rezerwacie występuje zagrożony wyginięciem porost literak pospolity.

Lessowy wąwóz, z okresowo płynącą wodą

Głęboki lessowy wąwóz porośnięty lasem grądowym

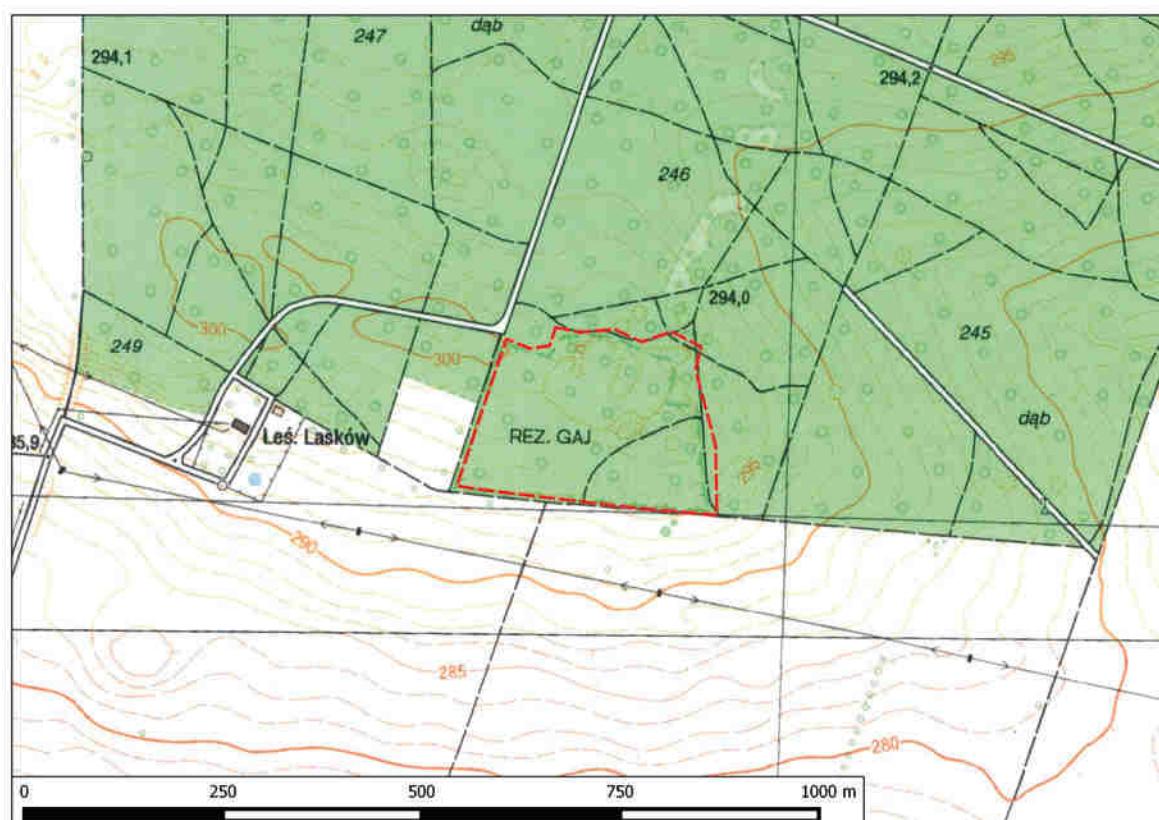
Żółciak siarkowy

Rezerwat „Gaj”

- Rok utworzenia: 1959
- Powierzchnia: 5,95 ha
- Położenie administracyjne: powiat jędrzejowski, gmina Jędrzejów, miejscowość Sudół
- Rodzaj rezerwatu: leśny

Rezerwat położony jest w Nadleśnictwie Jędrzejów, na skraju małego kompleksu leśnego położonego na północ od Jędrzejowa. Utworzono go dla ochrony fragmentu lasu łąkowego z dużym udziałem dębu. Na terenie rezerwatu licznie występuje ciekawy storczyk – obuwik pospolity. Jego kwiat, w stosunku do innych storczyków rosnących

naturalnie w Polsce, jest wyjątkowo okazały. Ma on charakterystyczną budowę, gdzie dolna część płatków jest zrośnięta i kształtem przypomina but. Pozwala to na dłużej zatrzymać w nim owada przenoszącego pyłek i zwiększa skuteczność zapylenia. Obuwiki kwitną po długim okresie rozwoju, zdarza się, że nawet dopiero po dziewięciu latach.

Obuwik pospolity

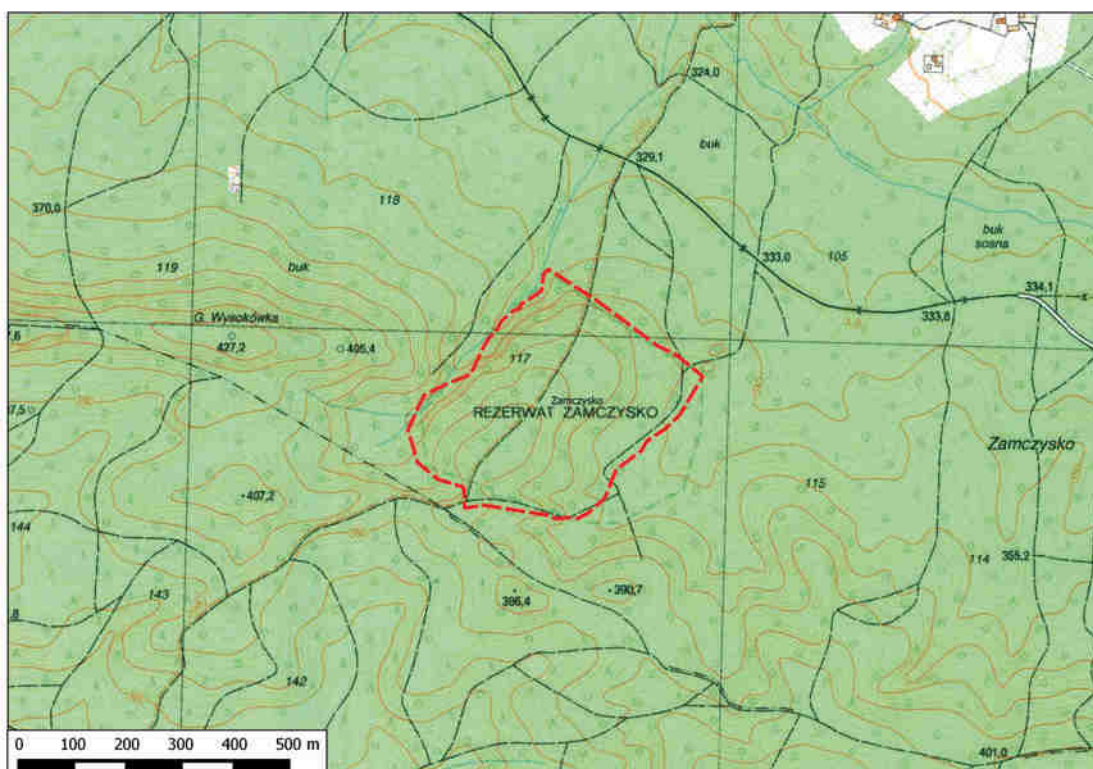
Grąd subkontynentalny

Rezerwat „Zamczysko”

- Rok utworzenia: 1959
- Powierzchnia: 14,55 ha
- Położenie administracyjne: powiat kielecki, gmina Bieliny, miejscowość Makoszyn
- Rodzaj rezerwatu: leśny

Rezerwat położony jest w Nadleśnictwie Daleszyce, w rozległym kompleksie leśnym w Paśmie Orłowińskim Gór Świętokrzyskich. Obejmuje stosunkowo płaski szczyt i stromo opadające stoki jednej z kulminacji góry Wysokówki zbudowanej z kambryjskich piaskowców z wkładkami łupków. Specyficzne warunki klimatyczne wynikające z urozmaiconej rzeźby terenu oraz podłoże ubogie w wapń zdecydowały o wykształceniu siedliska dogodnego dla rozwoju roślin pochodzenia górskiego. Dominującym zespołem leśnym jest żyzna buczyna karpacka. Obok buka rośnie tu także jodła, jawor, klon, grab i dąb bezszypułkowy. Niektóre okazy drzew osiągają wiek około 220 lat. Runo posiada w swym składzie

wiele gatunków roślin pochodzenia górskiego, typowych dla buczyn dolnego regla m.in. żywce cebulkowy i gruczołowaty, wcześniej podawany był również, bardzo rzadki w regionie świętokrzyskim, żywiec dziewięciolistny. W rezerwacie jest jedno z nielicznych na niżu naturalnych stanowisk śnieżyczki przebiśniegu. Występują tu zagrożone wyginięciem gatunki porostów: otocznicza lśniąca i puchlinka ząbkowata oraz narażony literak pospolity a także ciekawy gatunek grzyba sopłówka gałęzista. W rezerwacie chroniony jest też obiekt archeologiczny – wały ziemne, pozostałości ośrodka kultu pogańskiego z około X w. najprawdopodobniej poświęcony bogini Mokoszy.

Wawóz z odnawiającą się jodłą

Zbocza wawozu porośnięte podgóorską odmianą buczyny karpackiej

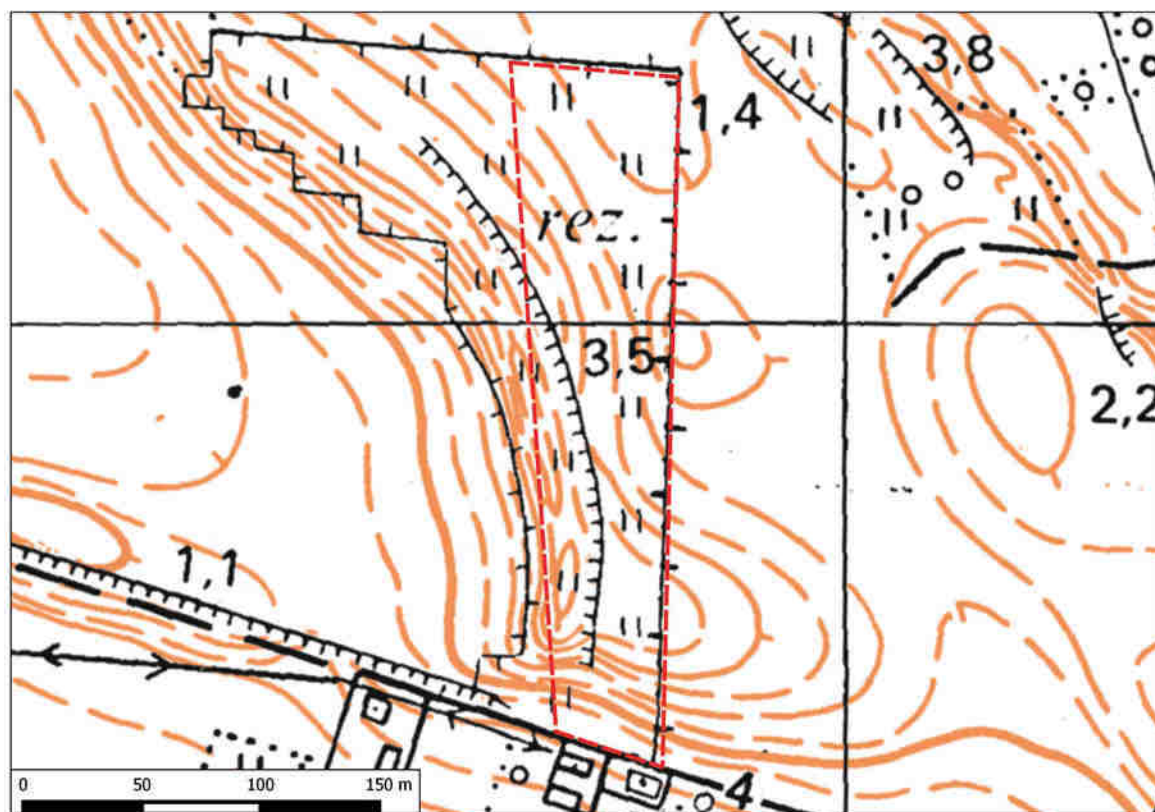
Soplówka gałęzista (bukowa)

Rezerwat „Góry Wschodnie”

- Rok utworzenia: 1959
- Powierzchnia: 1,66 ha
- Położenie administracyjne: powiat buski, gmina Wiślica, miejscowość Chotel Czerwony
- Rodzaj rezerwatu: stepowy

Rezerwat położony jest w miejscowości Chotel Czerwony, między Wiślicą a Buskiem-Zdrojem. Obejmuje fragment wydłużonego wzniesienia zbudowanego z mioceńskich gipsów, zalegających na marglach. Wzdłuż górnej części stoku wzniesienia przebiega wydłużone wyrobisko, o długości ok. 250 m i głębokości do 4 m, w którym niegdyś były eksploatowane gipsy. W ścianach wyrobiska widoczna jest warstwa wielokrystalicznych gipsów tzw. szklicowych, których palisadowo, pionowo wydłużone kryształy

osiągają wielkość 3 m. Nad tą warstwą zalegają gipsy drobnoziarniste a wyżej znów grubokrystaliczne gipsy szablaste, charakteryzujące się występowaniem wygiętych, przypominających szable, kryształów o długości do 30 cm. Najcenniejszym elementem są tu zbiorowiska roślinne – ciepłolubne murawy o charakterze stepowym z dużą ilością gatunków, spośród których kilka należy do ściśle chronionych. Są to m.in. miłek wiosenny, ostrołódka kosmata i ostnica włosowata.

Dziewięciśl bezłodygowy

Widok ogólny na rezerwat

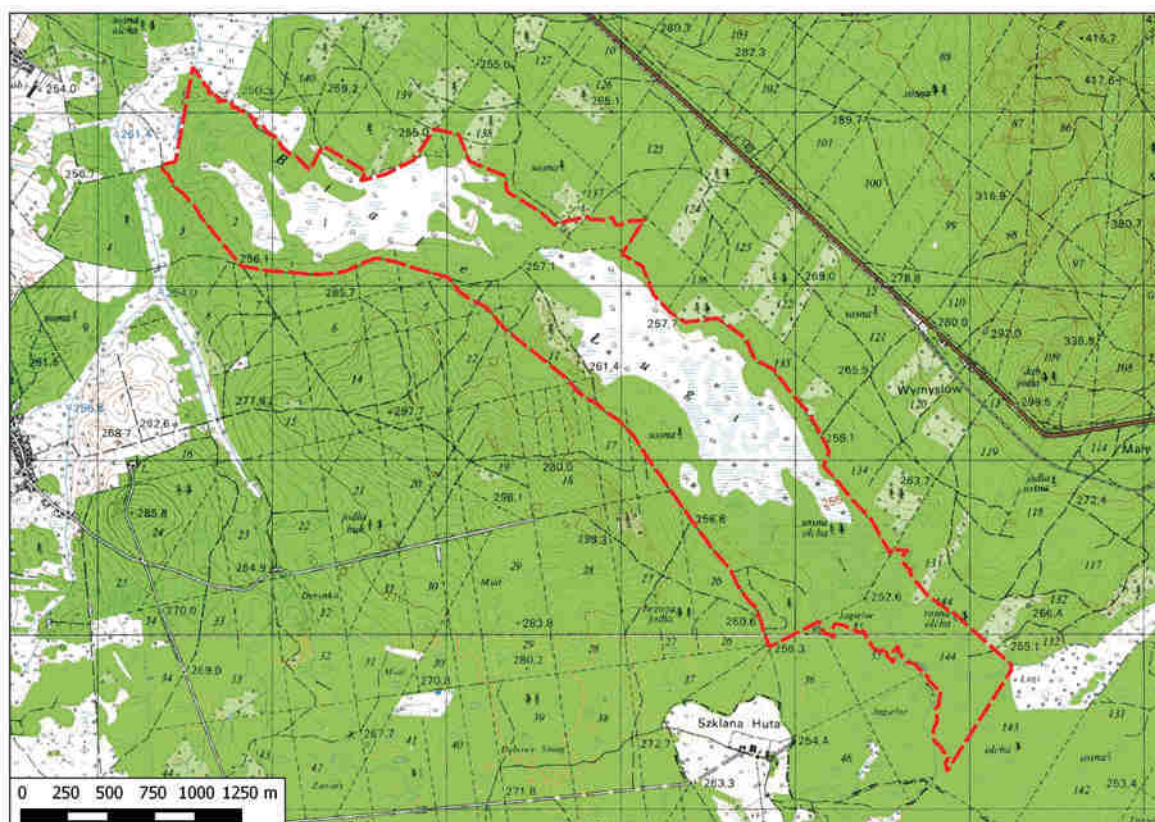
Odsłonięcia gipsów szklicowych

Rezerwat „Białe Ługi”

- Rok utworzenia: 1959
- Powierzchnia: 408,44 ha
- Położenie administracyjne: powiat kielecki, gmina Daleszyce, miejscowości Szczecno, Niwy Daleszyckie, Cisów
- Rodzaj rezerwatu: torfowiskowy

Rezerwat położony jest w Nadleśnictwie Daleszyce, u podnóża Pasma Cisowskiego, w środku dużego kompleksu leśnego. Obejmuje rozległe torfowiska wysokie, niskie i przejściowe o łącznej powierzchni ponad 170 ha. Pokłady torfu w wielu miejscach osiągają grubość ponad 4 metrów. Jest to nie tylko największe, ale i najwyższe położone torfowisko w Górach Świętokrzyskich. Otoczone jest lasami – olsami, łągami, borami bagiennymi i grądami, punktowo, w wyższych partiach występują bory świeże i chrobotkowe. Nazwa rezerwatu pochodzi od

zwyczajowej nazwy bagna oraz kwitnących na biało w okresie wiosny wełnianek. W obrębie torfowiska występuje wiele innych roślin bagiennych, w tym gatunków chronionych i rzadkich m.in.: rosiczki okrągło i długolistna, tajeża jednostronna, lipiennik Loesela, wątlík błotny, mącznica lekarska czy modrzewnica zwyczajna. Spotkać tu można także cenny i bardzo rzadki gatunek będący reliktem glacialnym – wierzbę borówkolistną. W rezerwacie bierze początek rzeka Czarna Staszowska.

Wieliczka wąskolistna

Rosiczka okrągłolistna

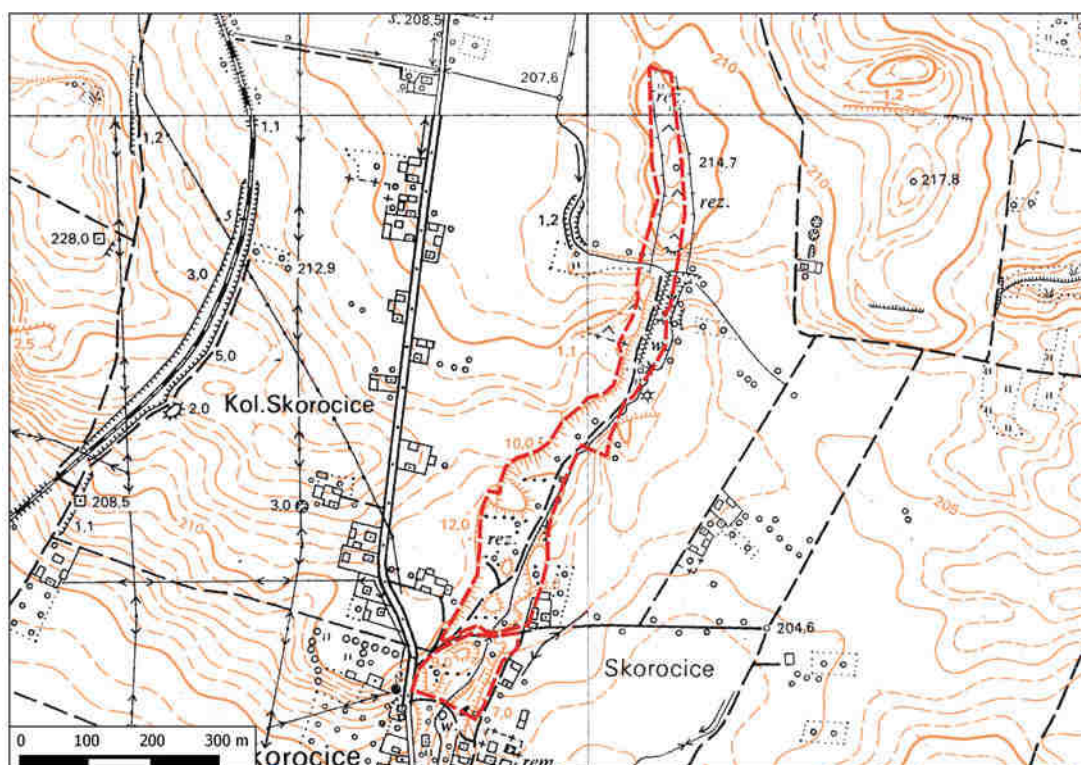
Kompleks torfowisk przejściowych i wysokich

Rezerwat „Skorocice”

- Rok utworzenia: 1960
- Powierzchnia: 7,17 ha
- Położenie administracyjne: powiat buski, gmina Wiślica, miejscowość Skorocice
- Rodzaj rezerwatu: stepowy

Rezerwat położony jest w sąsiedztwie miejscowości Skorocice. Jest to najbardziej znany rezerwat na Podidziu. Jego utworzenie, z uwagi na występujące tu zbiorowiska roślinności stepowej, już w latach 40-tych postulował prof. Władysław Szafer. Obejmuje wąwóz krasowy, którego dnem płynie Potok Skorocicki. Dolina powstała w gipsach na skutek zawalania się podziemnych kanałów krasowych i składa się z dwu odcinków, oddzielonych rygłem skalnym, tzw. Wysoką Drogą. Jej górny i dolny odcinek łączy Jaskinia Skorocicka, biegnąca pod Wysoką Drogą i stanowiąca podziemne koryto ciek. Jaskinia ma 352 m długości i jest najdłuższym tego typu obiektem w Polsce. Wąwóz ma około 850 m długości i średnio 80 m szerokości. Dolina

posiada bogatą rzeźbę powstałą w gipsowych skałach w wyniku procesów krasowych, które nadal zachodzą. Ich wyrazem są ściany o wysokości 8-13 m, ambony, grzędy, zapadliska krasowe: lejki i leje oraz ich zespoły, ponory a także jaskinie, w liczbie 33. Suche, dobrze nasłonecznione zbocza wąwozu zajmują ciepłolubne murawy o charakterze stepowym. W ich składzie znajduje się wiele roślin chronionych i rzadkich m.in.: rezeda mała, gęsiówka uszkowata, stulisz miotłowy, len włochaty – spotykane wyłącznie na Podidziu a także miłek wiosenny, ostnice włosowata i Jana, ożota zwyczajna oraz przetaczniki wczesny i zwodny. Przy granicy rezerwatu występuje jedno z dwóch w Polsce stanowisk sierpika różnolistnego.

Odslonięcia gipsów szablanych

Otwór Jaskini Dzwonów w gipsowej ścianie wąwozu

Odslonięcia skał gipsowych z roślinnością kserotermiczną

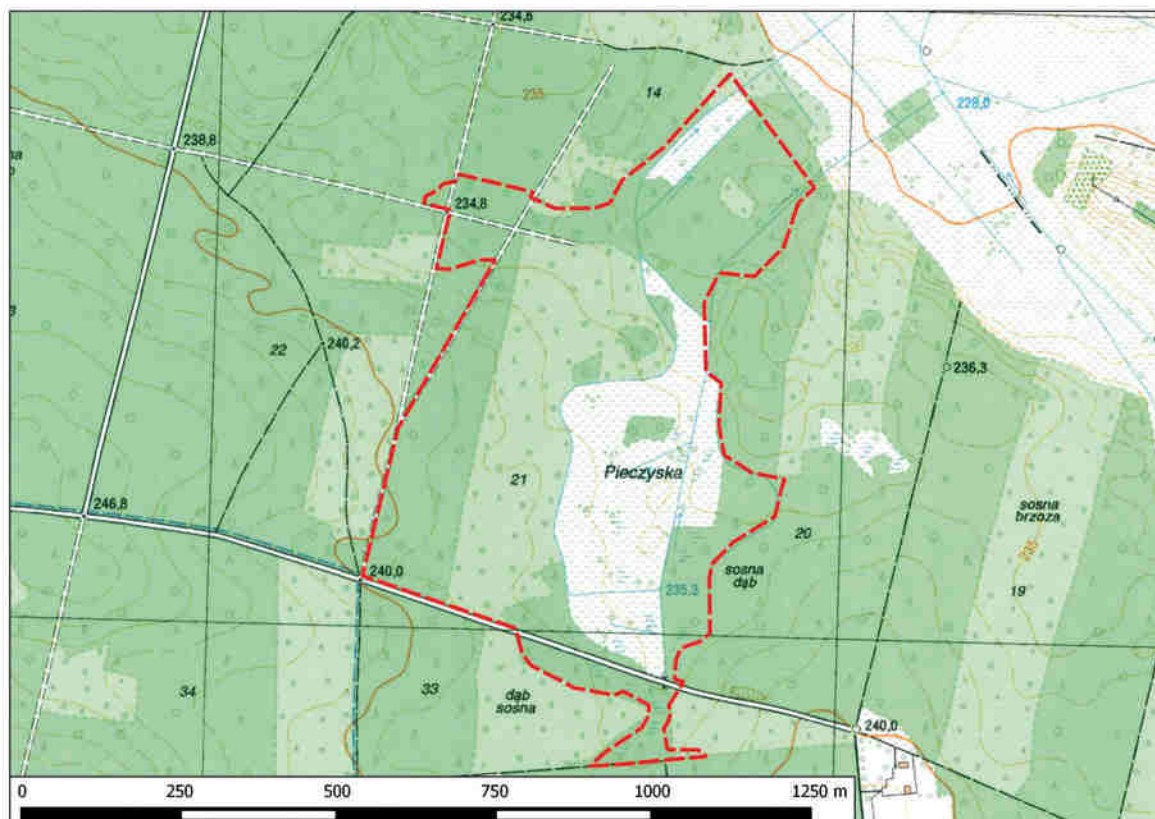
Kłos ostnicy Jana

Rezerwat „Pieczyska”

- Rok utworzenia: 1999
- Powierzchnia: 40,41 ha
- Położenie administracyjne: powiat pińczowski, gmina Pińczów, miejscowość Bogucice Drugie
- Rodzaj rezerwatu: torfowiskowy

Rezerwat położony jest w Nadleśnictwie Pińczów, w dużym kompleksie leśnym na wschód od Pińczowa. Obejmuje wilgotne łąki i torfowiska pocięte siecią rowów oraz lasy łąkowe i bory. W miejscach wilgotniejszych i okresowo podtapianych pojawiają się trzcinowiska. Na szczególną uwagę zasługuje rzadkie w Polsce, a dość dobrze wykształcone zbiorowisko torfotwórcze z turzycą Davalla, które występuje na bardzo żyznych torfowiskach źródłiskowych zasilanych wodą ze znaczną ilością węgla wapnia. Sama

turzyca jest gatunkiem rzadkim, narażonym na wyginięcie. Innym gatunkiem z tej grupy jest nasięźrzał pospolity. Jest to paproć o nietypowym pokroju, gdzie z kłącza wyrasta jeden liść podzielony na część wegetatywną i kłosa zarodnionośny. Przepuszczalnie to tego gatunku dotyczy legenda o kwiecie paproci. Na podmokłych łąkach rosną: pełnik europejski, skrzyp olbrzymi i kilka gatunków storczyków – listera jajowata, kruszczyk błotny, storczyk kukawka, kukułki – szerokolistna i plamista.

Wiekowy drzewostan z martwym drewnem

Wilgotna łąka zarastająca krzewami i brzozą omszoną

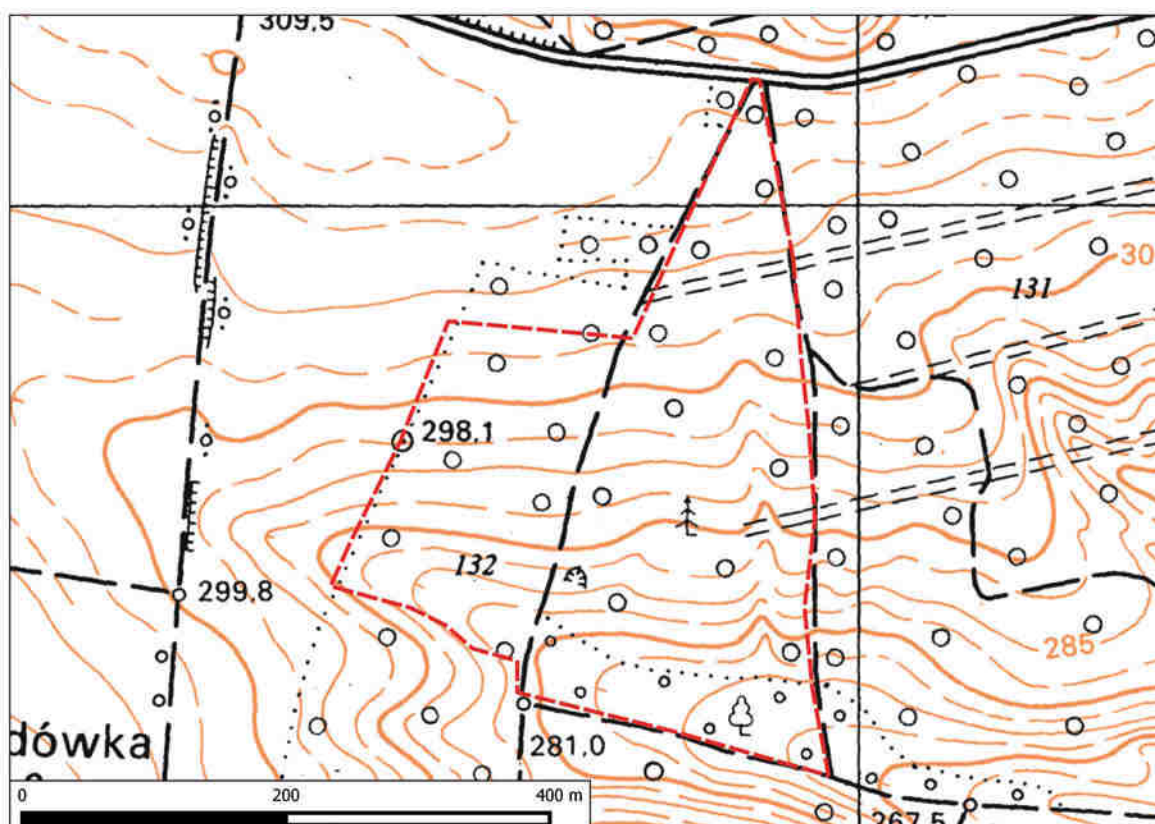
Kruszczyk błotny

Rezerwat „Wroni Dół”

- Rok utworzenia: 1999
- Powierzchnia: 10,31 ha
- Położenie administracyjne: powiat pińczowski, gmina Michałów, miejscowość Polichno
- Rodzaj rezerwatu: leśny

Rezerwat położony jest w Nadleśnictwie Pińczów, na skraju dużego kompleksu leśnego na południe od Pińczowa. Na terenie rezerwatu dominuje zespół leśny w postaci zróżnicowanego florystycznie wielopostaciowego grądu subkontynentalnego. Tworzy go las dębowo-grabowy z udziałem sosny, świerka, jawora i brzozy. Jest to typowy grąd dla Poniżnia, z gatunkami ciepłolubnymi, których centrum występowania to obszar południowej i południowowschodniej Europy. Są to m.in.: len włochaty, ostrożeń pannański, dziewięsiś bełodygowy, oman wąskolistny, aster gawędka i zawilec wielkokwiatowy.

W runie rosną także gatunki o charakterze górskim takie jak tojad dziobaty i kosmatka gajowa. W rezerwacie występuje szereg storczyków: podkolan biały, buławnik wielkokwiatowy, kukułka szerokolistna, storczyk kukawka, kruszczyk szerokolistny oraz jedno z większych w województwie stanowisk obuwika zwyczajnego. Spośród tych gatunków najciekawszy to dwulistnik muszy. Zapyłany jest przez samce niektórych błonkówek, które zwabia budową kwiatu imitującą samicę muchy. Podczas pseudokopulacji z kwiatem dokonują one zapylania.

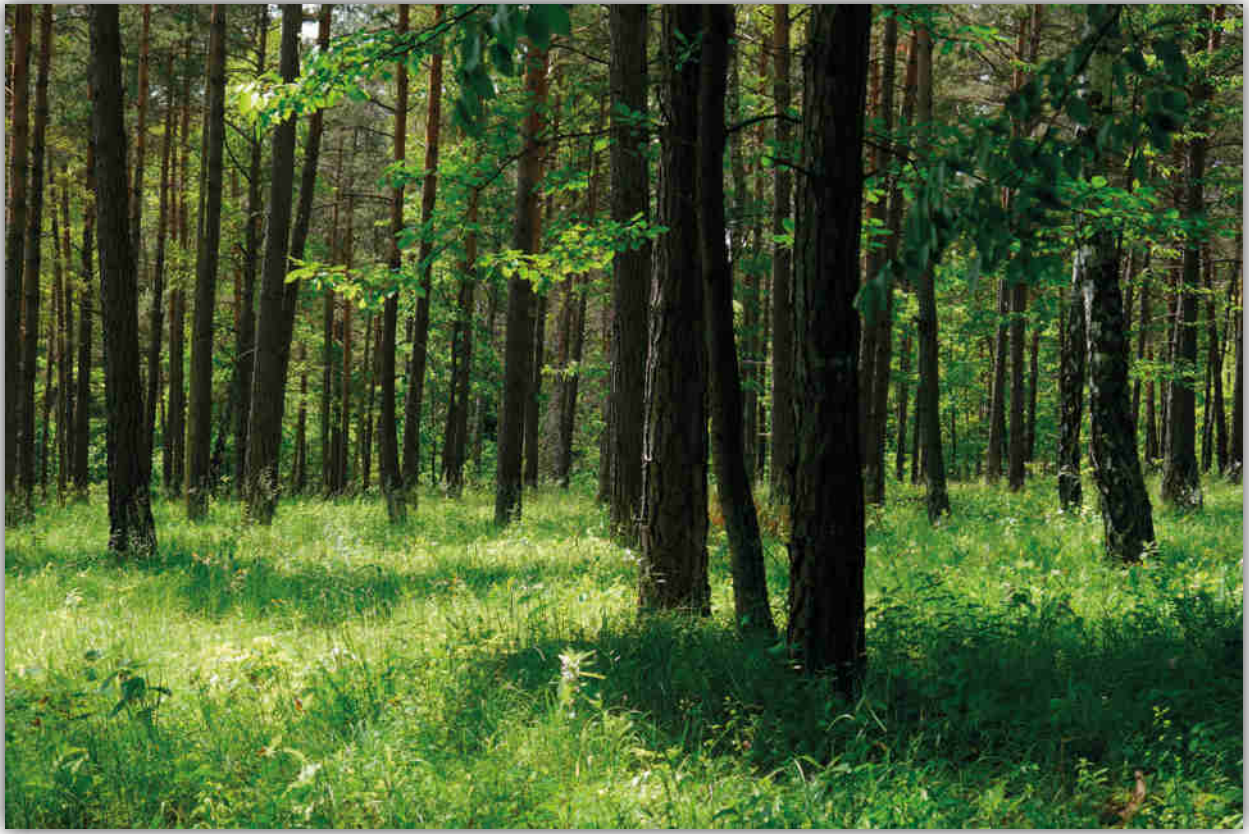

Dwulistnik muszy

Storczyk kukawka

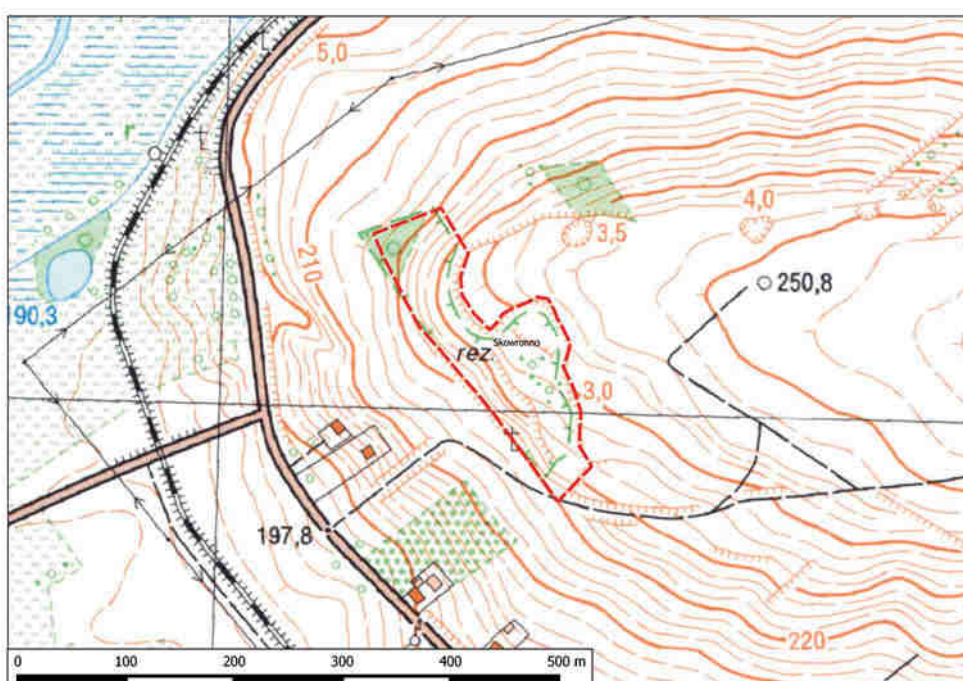
Zarośnięta drzewami murawa kserotermiczna

Rezerwat „Skowronno”

- Rok utworzenia: 1960
- Powierzchnia: 1,93 ha
- Położenie administracyjne: powiat pińczowski, gmina Pińczów, miejscowość Skowronno Dolne
- Rodzaj rezerwatu: stepowy

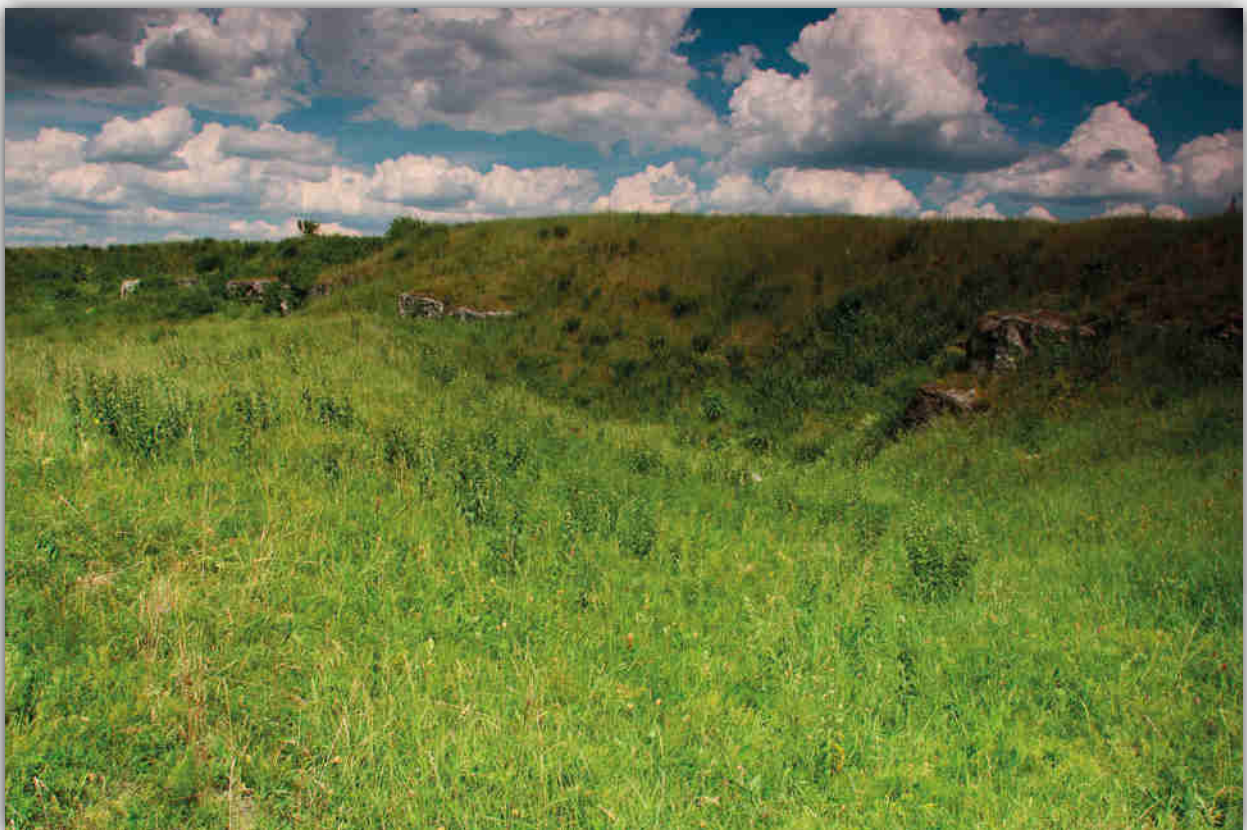
Rezerwat położony jest w odległości około 4 km na północny zachód od Pińczowa, na zachodnim krańcu Garbu Pińczowskiego i obejmuje fragment jego stoku. Na wypłaszczeniu znajdują się pozostałości XI-wiecznego kamieniołomu, w którym pozyskiwano wapień litotamniowy zwany też pińczowskim. Jest to materiał, który świeżo po wydobyciu jest miękki i bardzo łatwy w obróbce, dopiero później twardnieje. Bardzo ceniony przez kamieniarzy, posłużył do wykonania rzeźb i elementów ozdobnych m.in. Zamku Królewskiego na Wawelu, Kościoła Mariackiego czy Sukiennic w Krakowie. W obrębie rezerwatu zarejestrowano również stanowisko archeologiczne chroniące pozostałości prehistorycznego grodziska. Obszar

rezerwatu porastają ciepłolubne zbiorowiska murawowe o charakterze stepowym. Wysokie walory florystyczne rezerwatu wynikają z nagromadzenia w nim wielu gatunków roślin kserotermicznych takich jak: miłek wiosenny, dziewięciśń popłocholistny, chaber pannoński oraz ostnic włosowatej i Jana. Do innych roślin chronionych, które można tu spotkać należą: wężymord stepowy i zawilec wielkokwiatowy. W rezerwacie występują krytycznie zagrożone wymarciem w Polsce motyle – skalnik bryzeida i modraszek gniady jak również wiele innych gatunków owadów o różnych kategoriach zagrożenia w tym spotykane tylko na Garbie Pińczowskim – pluskwiak *Heterocapillus tigripes* oraz stonka *Longitarsus minimus*.

Dziewięciśl popłocholistny

Murawa kserotermiczna w starym kamieniołomie

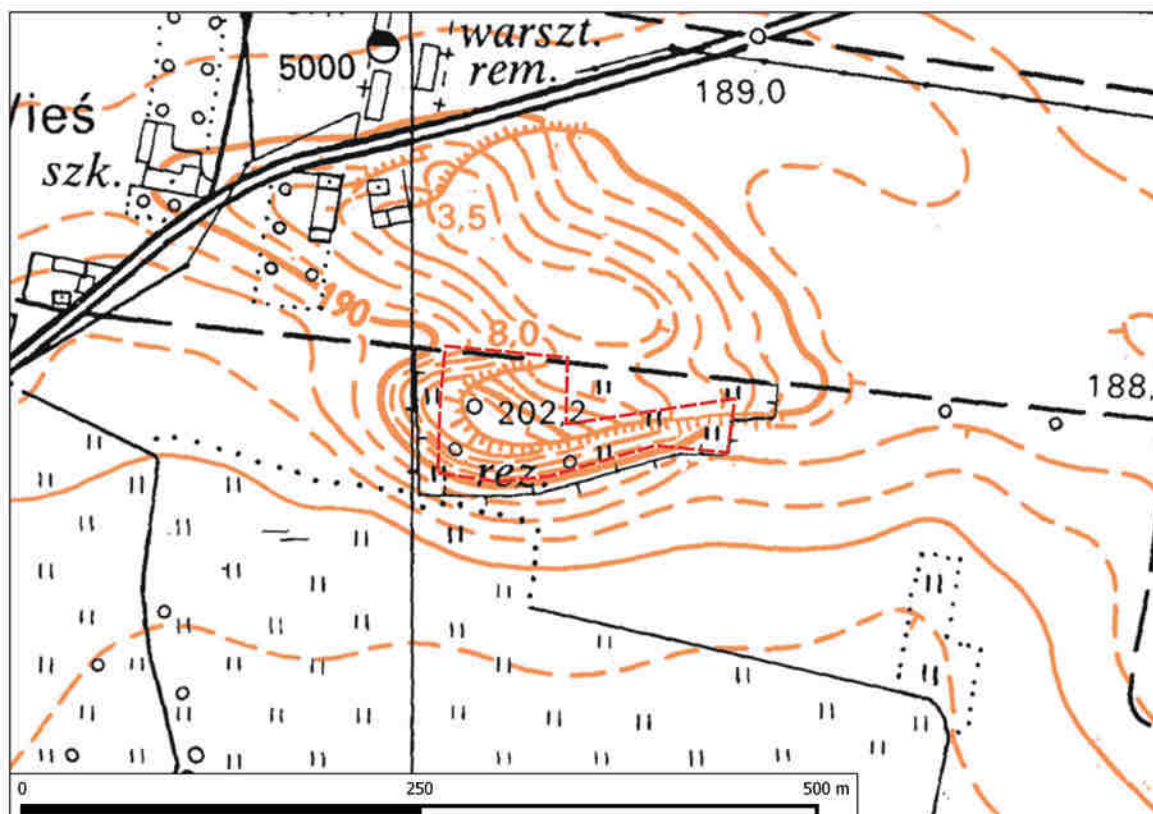
Łan ostnicy Jana

Rezerwat „Prześlin”

- Rok utworzenia: 1960
- Powierzchnia: 0,90 ha
- Położenie administracyjne: powiat buski, gmina Wiślica, miejscowość Chotel Czerwony
- Rodzaj rezerwatu: stepowy

Rezerwat położony jest między Wiślicą a Buskiem-Zdrojem, wśród gruntów użytkowanych rolniczo. Obejmuje teren niewielkiego wzgórza, mającego kształt góry stołowej. Szczytową, płaską powierzchnię wzgórza tworzy odporna na erozję i wietrzenie warstwa grubokryształicznych gipsów, pod którą leżą miękkie margle. Odslonięcia gipsów obserwować można głównie w południowej i zachodniej części wzniesienia gdzie utworzył się charakterystyczny białoszary pas okalający kulminację wzgórza. Pojedyncze kryształki gipsu tworzą tu zrosty w formie tzw. „jaskółczych ogonów”, osiągających wielkość nawet 2,5 m. Na południowym,

dobrze nasłonecznionym zboczach oraz u podnóża gipsowych ścianek zachowały się kserotermiczne murawy o charakterze stepowym. Typowymi roślinami tych ciepłolubnych muraw są tu: len włochaty, miłek wiosenny, zawilec wielkokwiatowy, wężymord stepowy, ostnica włosowata, stulisz miotłowy, sesleria błotna oraz gęsiówka uszkowata. Godną uwagi jest także kserotermiczna fauna, głównie owady. Do tej grupy należy ryjkowiec ziółomirek stepowy oraz cykada – piewik podolski. Ten ostatni gatunek znany jest jedynie z tego stanowiska oraz z rezerwatu Krzyżanowice.

Odsłonięcie gipsów grupokrystalicznych – jaskółcze ogony

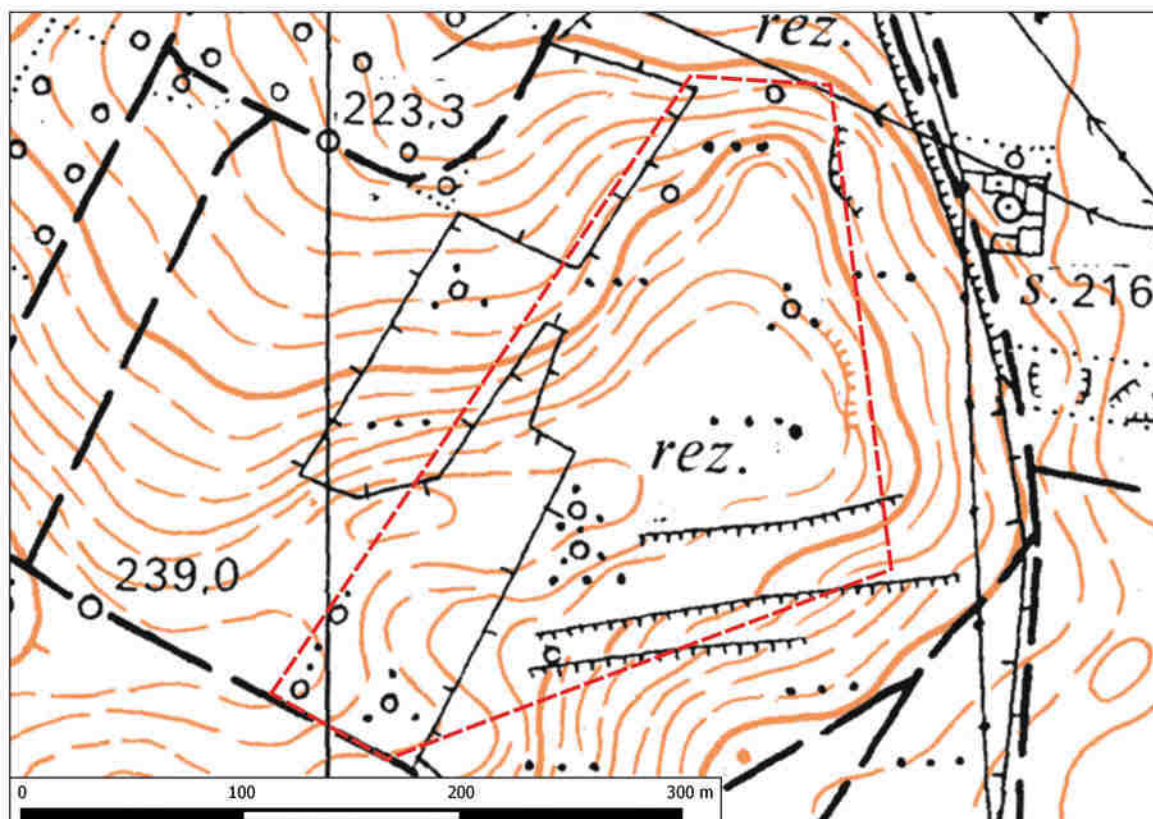
Widok na rezerwat od strony zachodniej

Rezerwat „Winiary Zagojskie”

- Rok utworzenia: 1960
- Powierzchnia: 4,81 ha
- Położenie administracyjne: powiat pińczowski, gmina Pińczów, miejscowość Winiary
- Rodzaj rezerwatu: stepowy

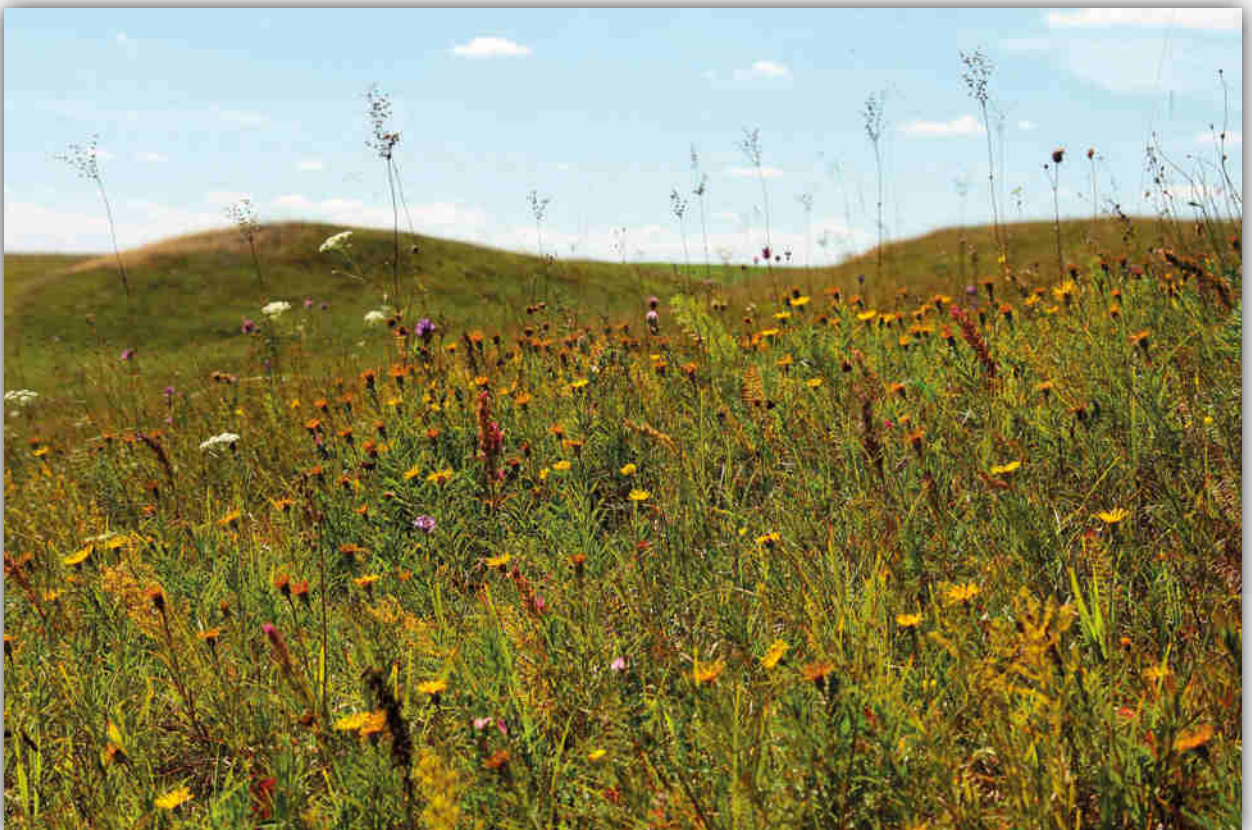
Rezerwat położony jest na północny-zachód od miejscowości Skorocice, obejmuje obszar rozległego wzniesienia, położonego wśród gruntów użytkowych rolniczo. Gipsowe i lokalnie margliste podłoże rezerwatu porastają ciepłolubne murawy o charakterze stepowym, z bogatą florą kserotermiczną. Z gatunków chronionych stwierdzono tu występowanie wielu zagrożonych wyginięciem takich jak: wężymord stepowy, len włochaty, miłek wiosenny, ożota zwyczajna, goryczuszka Wettsteina, sesleria błotna oraz innych podlegających ochronie: zawilec wielkokwiatowy, dzwonek boloński, ostnica włosowata i gółka długoostrogowa. Ponadto

występują tu inne gatunki kserotermiczne takie jak pierwiosnka lekarska, wilżyna ciernista, pszeniec różowy, chaber nadreński, driakiew wonna, biedrzynek mniejszy, pięciornik biały, oman szorstki, oman wąskolistny, mikołajek polny i płaskolistny. W rezerwacie stwierdzono ciekawy gatunek częściowo chroniony, zagrożony wymarciem – zarzę Kocho. Jest to roślina bezzieleniowa, pasożytująca na korzeniach chabra driakiewnika, pojawiająca się nad powierzchnią gruntu tylko w postaci pędu kwiatonośnego. W faunie rezerwatu występuje bardzo rzadki krytycznie zagrożony wymarciem gatunek motyla – modraszek gniady.

Wychodnia skał gipsowych z roślinnością kserotermiczną

Murawa kserotermiczna, zespół omanu wąskolistnego

Len włochaty

Rezerwat „Kadzielnia”

- Rok utworzenia: 1962
- Powierzchnia: 0,60 ha
- Położenie administracyjne: powiat Kielce, gmina Kielce, miasto Kielce
- Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Rezerwat ten to jeden z pięciu na terenie Kielc, położony jest w centralnej części miasta, w obrębie nieczynnego kamieniołomu. Obejmuje szczytową część oraz fragment południowej ściany tzw. Skałki Geologów, pozostałości nieistniejącego już wzgórza Kadzielnia, która otoczona jest nieczynnym kamieniołomem. Skałka Geologów i jej otoczenie zbudowane są z wapieni górnodewońskich powstałych

kamieniołomu znajduje się 25 jaskiń, z czego 9 w samym rezerwacie. W namuliskach jaskiń i wypełnieniach szczelin krasowych na Skałce Geologów znaleziono szczątki kostne drobnych kręgowców: ssaków, ptaków, gadów i płazów z początków czwartorzędu. Istnieje kilka teorii odnośnie pochodzenia nazwy góry i rezerwatu. Jedna z nich odnosi się do rosnącego tu licznie jałowca oraz ziół zbieranych do produkcji

kadzideł, inna do faktu, że teren ten był dzierzawiony przez kościelnego (inaczej kadzielnika), jeszcze inna wiąże nazwę z faktem, iż z otworów jaskiń wydobywała się para wodna, jak dym z kadzidła. Zgodnie z inną teorią istniał tu pogański ośrodek kultu z kadzielnicą na szczycie wzniesienia.

W kamieniołomie

w płytkim, ciepłym morzu. Wapień ten zawiera liczne skamieniałości fauny morskiej – koralowców, stromatoporoidów, gąbek, trylobitów, łodzikowatych, ryb, sprzed ok. 350 mln lat. Można tu zaobserwować ciekawe zjawiska tektoniczne, mineralizację w postaci żyłek kalcytowych oraz kalcytowo-galenowych i różne formy krasowe. Występuje tu zarówno kras powierzchniowy (zagłębienia, żłobki i leje) jak i podziemny (jaskinie). Na terenie całego

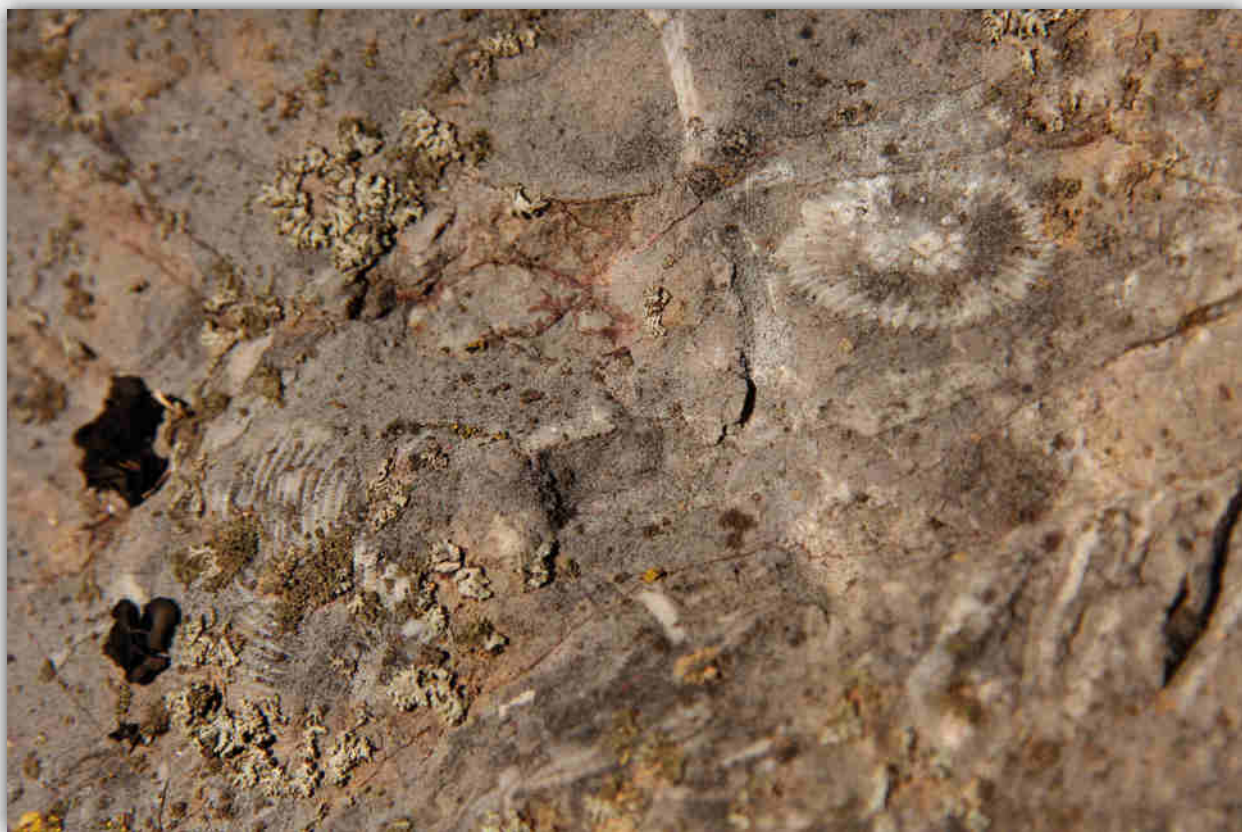
w latach 70-tych ubiegłego wieku powstał park rekreacyjny z amfiteatrem na ponad 5 tys. miejsc. Niedawno udostępniono do zwiedzania Podziemną Trasę Turystyczną powstałą z połączenia trzech jaskiń: Odkrywców, Prochowni i Szczeliny na Kadzielni, o łącznej długości 392 m, z czego udostępnione dla turystów jest 140 m. W tej scenarii nakręcone były fragmenty filmu i serialu „Wiedźmin”.

Skalka Geologów od strony zachodniej, widoczne wyloty kanałów krasowych

Skalka Geologów od strony południowej – widoczne zarastające leje krasowe

Skamieniałości koralowców i stromatoporoidów

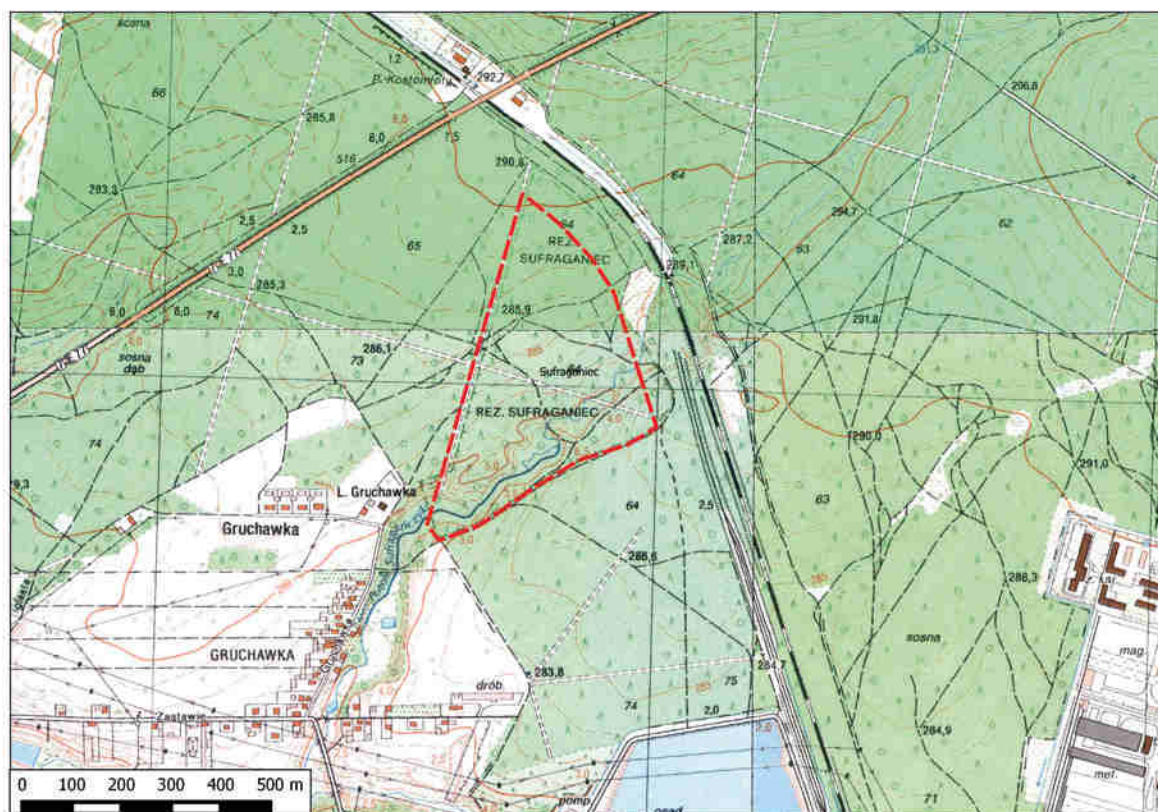
Otwory jaskiń: Schroniska Niedostępnego oraz Jaskini za Filarem

Rezerwat „Sufraganiec”

- Rok utworzenia: 1961
- Powierzchnia: 17,31 ha
- Położenie administracyjne: powiat kielecki, gmina Miedziana Góra, miejscowość Kostomłoty Pierwsze
- Rodzaj rezerwatu: leśny

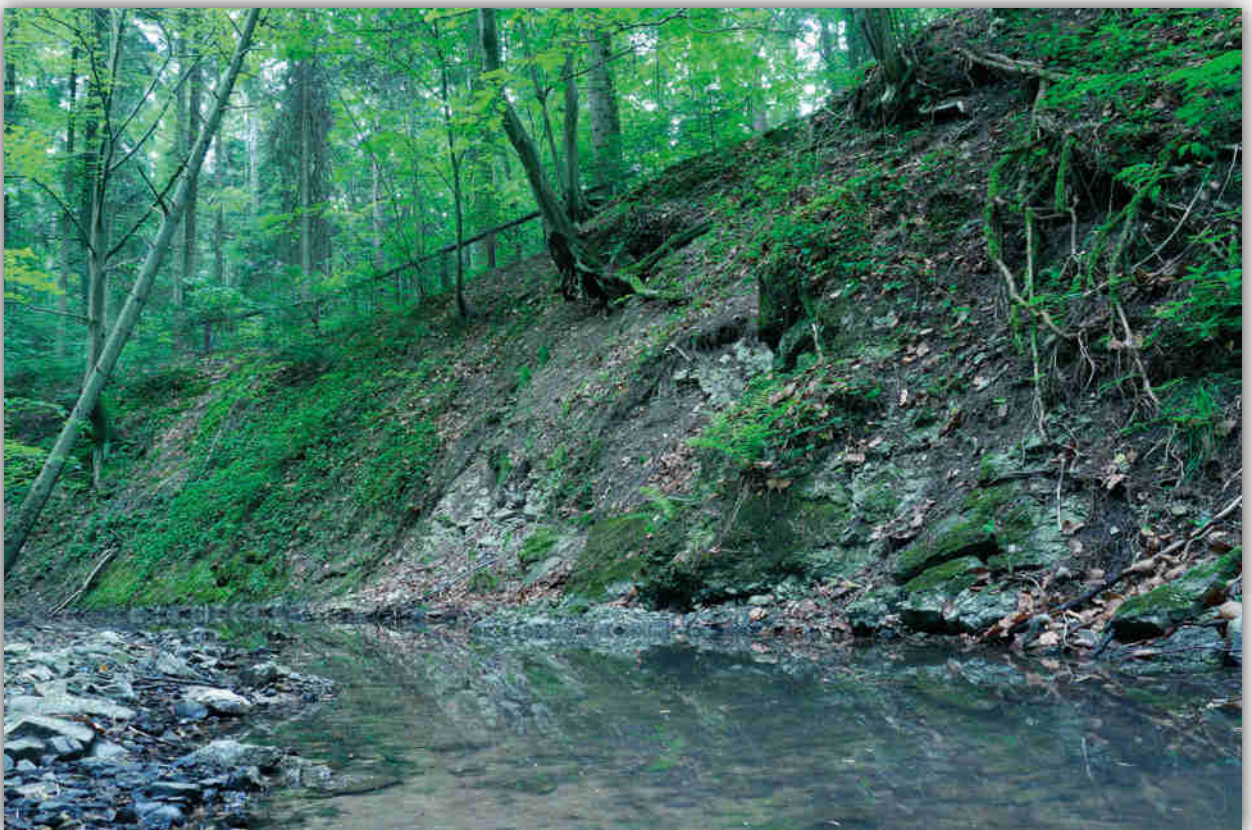
Rezerwat położony jest w Nadleśnictwie Kielce, przy północnej granicy miasta Kielce. Nazwa rezerwatu pochodzi od rzeki Sufraganiec, której dopływ strumień Sufragańczyk, przepływa przez rezerwat. Ochroną objęto fragment doliny rzecznej i lasu mieszanego sosnowo dębowego, z udziałem jodły, buka, klonu, jaworu i grabu z nielicznymi wiekowymi egzemplarzami drzew. Są to zbiorowiska grądu subkontynentalnego, wyżynnego jodłowego boru mieszanego a wzdłuż strumienia występuje łęg. W runie rosną głównie pospolite gatunki roślin zielnych,

z udziałem rzadszych w naszym regionie gatunków górskich. Należą do nich zachyłka oszczepowata, zanokcica skalna, świerząbek orzęsiony, jarzmianka większa i kokoryczka okółkowa. W rezerwacie występuje szereg chronionych gatunków mchów: bielistka siwa, drabik drzewkowaty, gajnik lśniący, rokitnik pospolity, torfowiec nastroszony, tujowiec tamaryszkowaty oraz kilkanaście gatunków zagrożonych wyginięciem porostów, do których należą m.in. brodaczka kępkowa, płucnica zielonawa, kropniczka biaława. W czystych wodach Sufragańczyka żyje m.in. rak szlachetny.

Wielogatunkowy las mieszany w dolinie Sufragańczyka

Odslonięcia skał węglanowych górnego dewonu

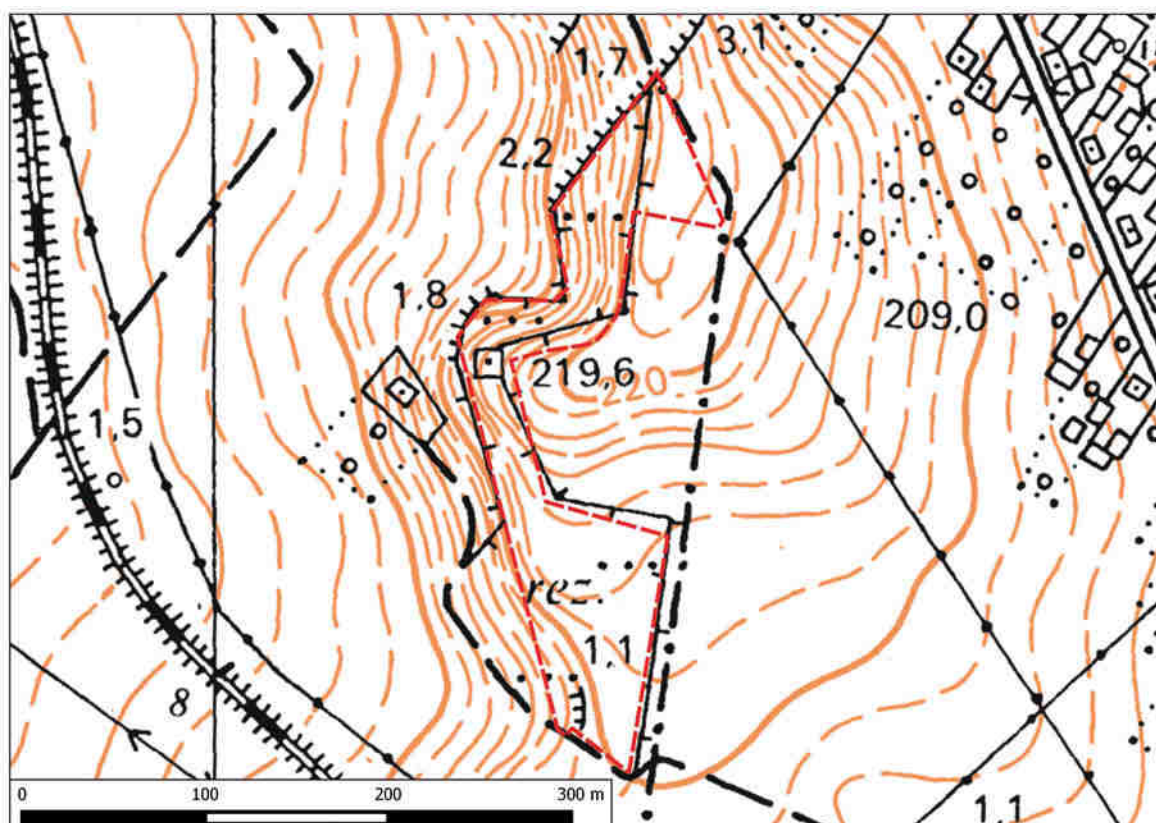
Rak szlachetny

Rezerwat „Skotniki Górne”

- Rok utworzenia: 1962
- Powierzchnia: 1,90 ha
- Położenie administracyjne: powiat pińczowski, gmina Pińczów, miejscowość Zagość Stara
- Rodzaj rezerwatu: stepowy

Rezerwat położony jest w sąsiedztwie miejscowości Skotniki, wśród pól użytkowanych rolniczo. Obejmuje część szczytową oraz zachodni stok niewielkiego wzniesienia porośniętego murawami kserotermicznymi o charakterze stepowym. Podstawę wzniesienia budują margle kredowe natomiast w części wierzchołkowej odsłaniają się gipsy grubokrystaliczne, jednak są one mniej wyeksponowane niż w innych

rezerwach na Ponidziu. Z gatunków podlegających ochronie prawnej w rezerwacie występują m.in.: ostnica włosowata, śniadek cienkolistny, miłek wiosenny, zawilec wielkokwiatowy, ożota zwyczajna, turzycza delikatna, gęsiówka uszkowata i stulisz miotłowy. Stwierdzono tu występowanie ciekawej, rzadkiej bezzieleniowej rośliny – zarazy Kocha.

Miłek wiosenny

Wierchołek i stoki wzniesienia porośnięte roślinnością kserotermiczną

Odslonięcia gipsów grupokrystalicznych

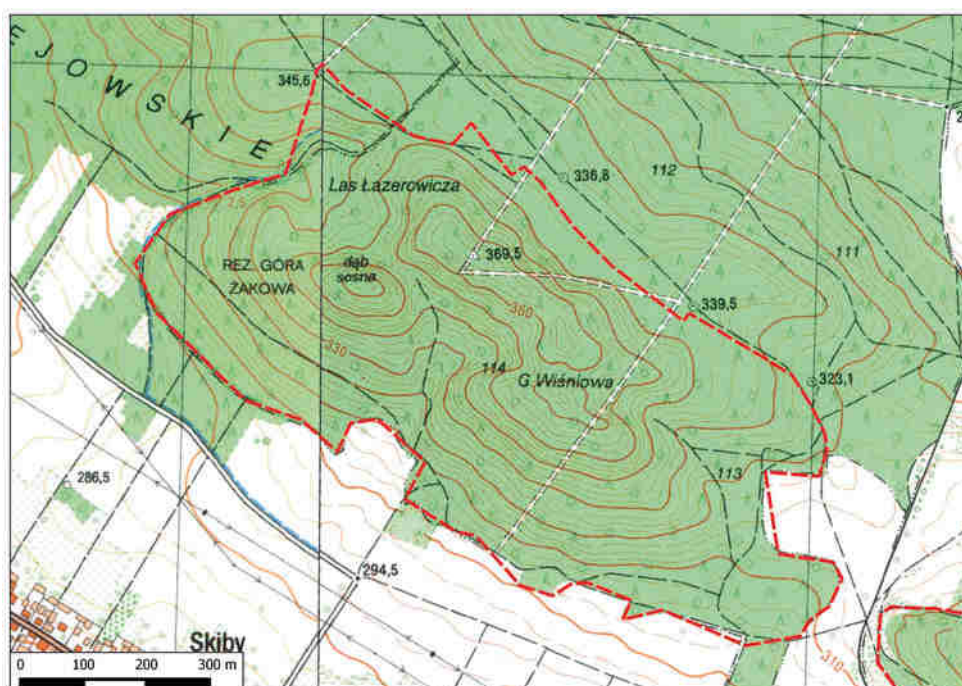
Wierzchołek wzniesienia z odsłaniającym się gipsem i fragmentami murawy kserotermicznej

Rezerwat „Góra Żakowa”

- Rok utworzenia: 1999
- Powierzchnia: 50,48 ha
- Położenie administracyjne: powiat kielecki, gmina Sitkówka Nowiny, miejscowość Szewce
- Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Rezerwat położony jest w Nadleśnictwie Kielce, na północ od Chęcín. Obejmuje najwyższą, wschodnią część grzbietu górskiego, który tworzą dwie kulminacje: wyższa wschodnia (367 m n.p.m.) zwana Górą Wsiową i zachodnia (posiadająca dwa wierzchołki – ok. 363 m n.p.m. i 345 m n.p.m.) zwana Górą Żakową. Grzbiet zbudowany jest z wapieni dewońskich, stromatoroidowo-koralowcowych, które powstały ze szczątków zwierzęcych, żyjących w znajdującym się tu przed ok. 380 milionami lat, ciepłym, płytkim morzu. W wapieniach spotyka się szczątki fauny kopalnej, przede wszystkim stromatoroidy, koralowce, amfipory i ramienionogi. Występuje w nich także mineralizacja kruszcowa w postaci żył kalcytowo-barytowo-galenowych. Innym

ciekawym elementem przyrody nieożywionej są naturalne formy skałkowe zbudowane z wapieni dewońskich i zlepieńców permskich. Są to urwiska, ambony, progi i bloki skalne osiągające wysokość do 3 m. W grzbietowej części oraz w wyższych partiach zboczy zachowały się liczne ślady wydobywania rudy ołowiu – galeny, zarówno wyrobiska podziemne tj. sztolnie i szyby górnicze jak również powierzchniowe, tzw. szpary górnicze – chodniki bez stropów wycięte przez górników wzdłuż wychodni żył kruszcowych. Szpary górnicze są unikatowym i charakterystycznym dla regionu świętokrzyskiego typem wyrobisk górniczych. W rezerwacie chroniony jest także grąd subkontynentalny z rzadkimi gatunkami roślin.

Zapadlisko poszybowe

Grąd subkontynentalny porastający nierówny teren pogórnicy

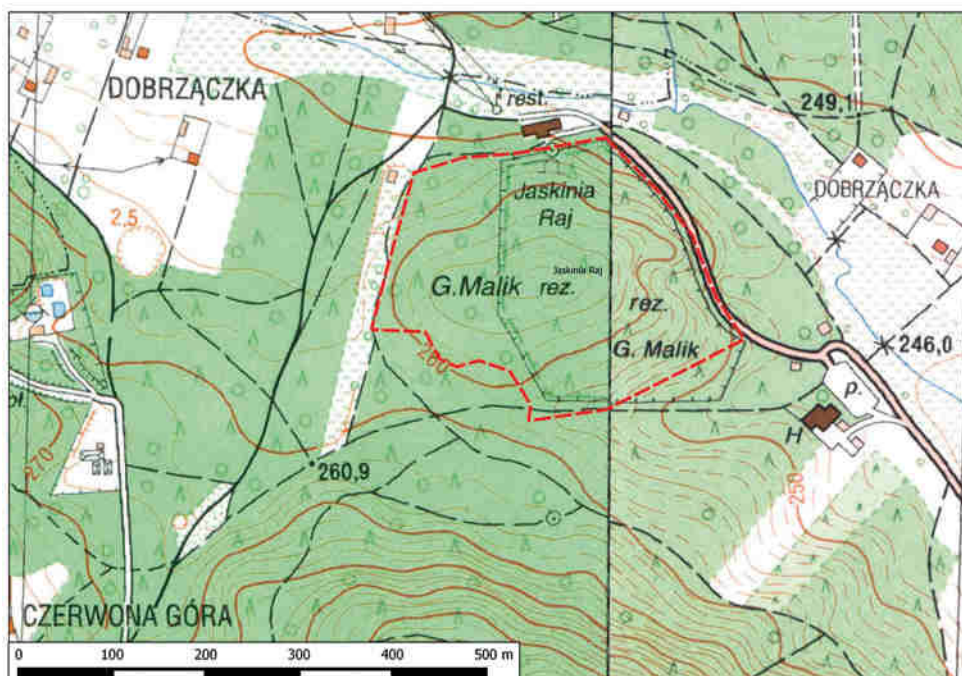
Wawrzynek wilczelyko

Rezerwat „Jaskinia Raj”

- Rok utworzenia: 1968
- Powierzchnia: 7,76 ha
- Położenie administracyjne: powiat kielecki, gmina Chęciny, miasto Chęciny
- Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Rezerwat położony jest w Nadleśnictwie Kielce, około 3,5 km na północny wschód od centrum Chęciny. Obejmuje zalesione wzniesienie o nazwie Malik (270 m n.p.m.) i znajdującą się w jego obrębie jaskinię krasową powstałą w wapieniach dewonu środkowego. System jej korytarzy ma długość 240 m, z czego 180 m udostępnionych jest do zwiedzania. Swą nazwę zawdzięcza pięknej szacie naciekowej powstałej wskutek przesączania się wody przez nadkład wapienny i wytrącania się kalcytu (węglanu wapnia) na stropie i ścianach jaskini. Najliczniejsze są nacieki pionowe: stalaktyty, stalagmity oraz stalagnaty. Spośród nich najciekawsze są tzw. makarony, czyli stalaktyty o kształcie rurek, wewnątrz których spływa woda a kalcyt wytrąca się

na ich końcach. W kilku częściach jaskini występuje nawet 100-200 stalaktytów na 1 m², co jest niespotykane w innych jaskiniach na terenie Polski. Inne formy to polewy naciekowe, pola ryżowe, draperie, zasłony, żebra, nacieki kalafiorowe i perły jaskiniowe. Nacieki mają różnorodne zabarwienie, co jest związane z domieszką różnych związków m.in. żelaza i manganu. Również namulisko, pochodzące z czasów ostatniego okresu lodowcowego, zawiera cenne warstwy kulturowe z kamiennymi narzędziami używanymi przez przebywającego tu człowieka paleolitycznego oraz szczątki kostne dawnych zwierząt. Jest to najdalej na północ wysunięte znane stanowisko gdzie stwierdzono ślady bytności neandertalczyka.

Draperie i zasłony naciekowe a pod nimi pola ryżowe w Komorze Wstępnej

Sala Stalaktytowa, widoczne kolumny naciekowe i makarony

Odslonięcia wapieni dewońskich na stoku wzgórza Malik

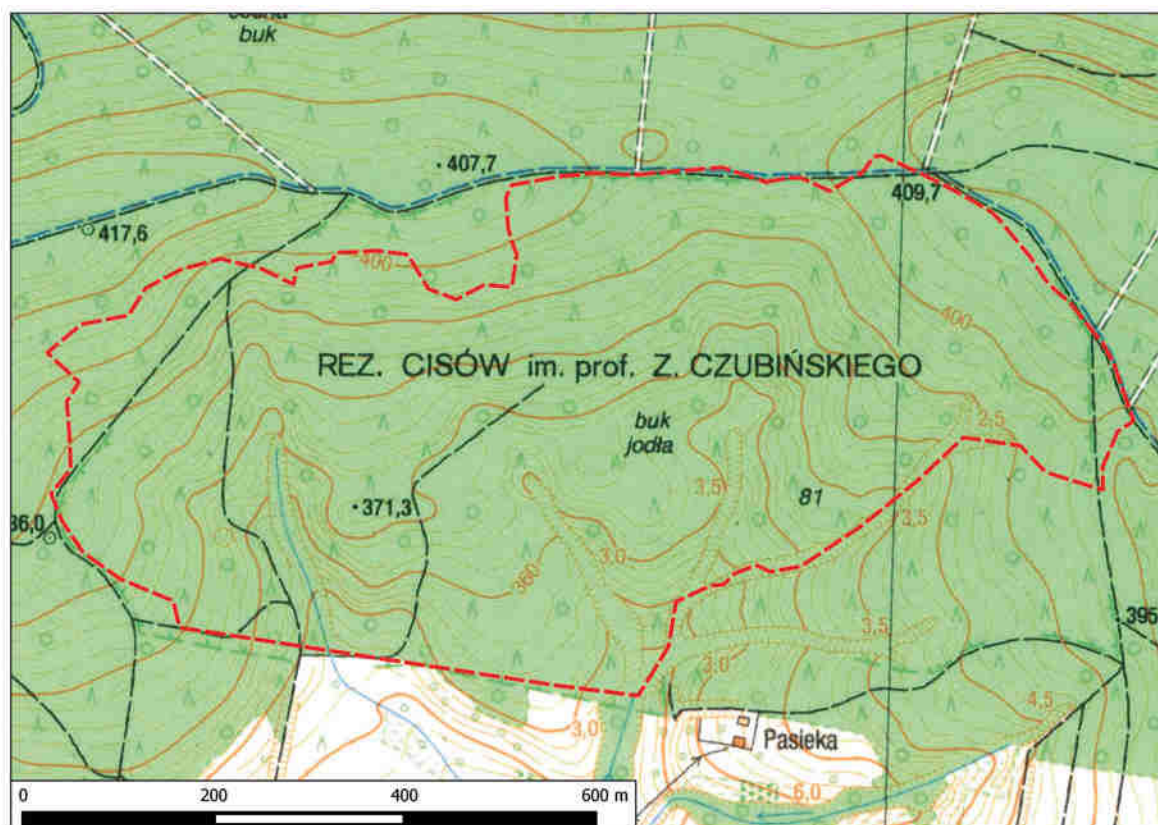
Mopek

Rezerwat „Cisów im. Z. Czubińskiego”

- Rok utworzenia: 1970
- Powierzchnia: 40,58 ha
- Położenie administracyjne: powiat kielecki, gmina Daleszyce, miejscowość Cisów
- Rodzaj rezerwatu: rezerwat leśny

Rezerwat położony jest w Nadleśnictwie Daleszyce, na północ od Cisowa, gdzie między zabudowaniami spotyka się wiekowe egzemplarze cisów – wbrew nazwie rezerwatu drzewa tego gatunku w nim nie występują. Rezerwat obejmuje południową część stromych stoków Góry Włochy (427 m n.p.m.) i Góry Stołowej (423 m n.p.m.) zbudowanych z piaskowców i łupków dolnego dewonu, które w niższych partiach pokryte są czwartorzędowymi lessami. Jego teren jest mocno pofałdowany, poprzecinany licznymi wąwozami, którymi płyną ciekiki okresowe lub stałe. W rezerwacie występują

drzewostany o charakterze naturalnym, dochodzące do 200 lat, zbudowane głównie z buka, dębu i sosny. W domieszce są jodła, klon i świerk oraz pojedynczo modrzew. W runie są ciekawe rośliny: żywiec cebulkowy i gruczołowaty, gajowiec żółty, dąbrówka rozłogowa, fiołek leśny, konwalia majowa, czworolist pospolity. Spotkać tu można także ksylobionty grzybowe jak np.: soplówki jodłową i bukową. Rezerwat nosi imię Zygmunta Czubińskiego polskiego botanika i działacza ochrony przyrody pochodzącego z Kielc.

Kwaśna buczyna niżowa

Powały jodłowe w rezerwacie

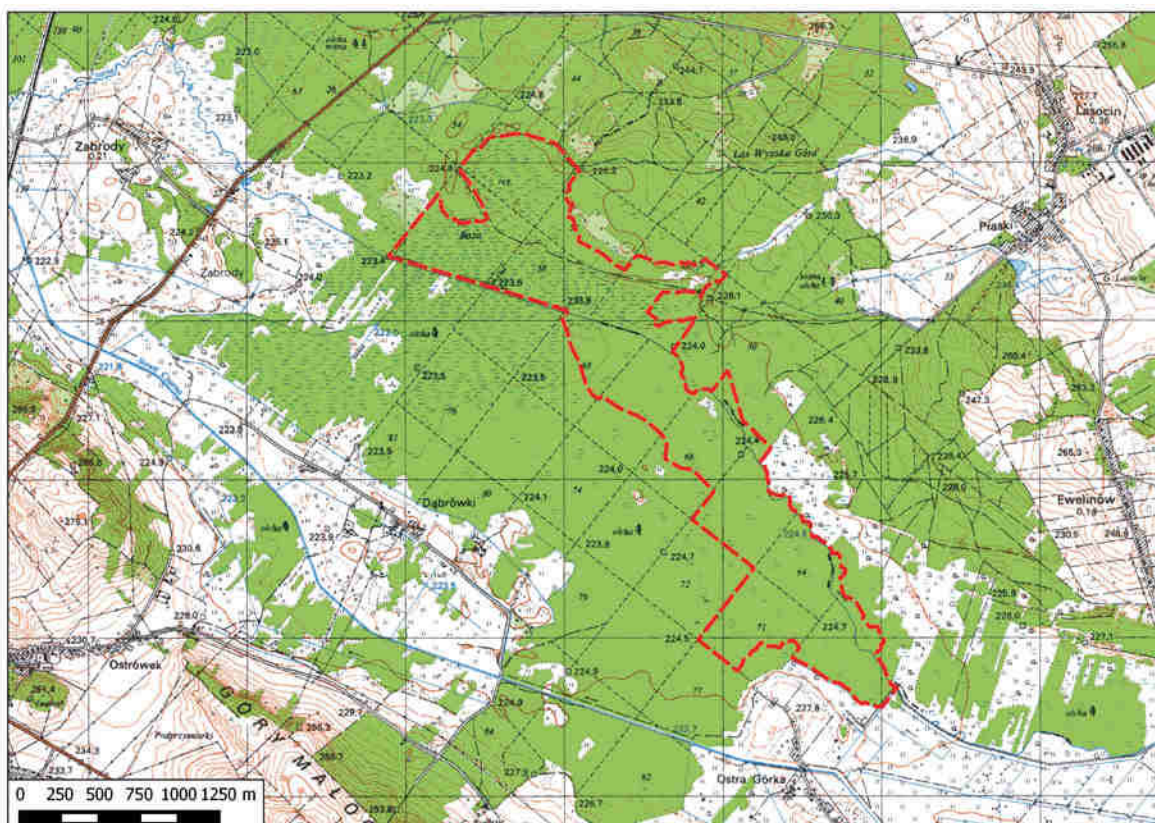
Soplówka jodłowa

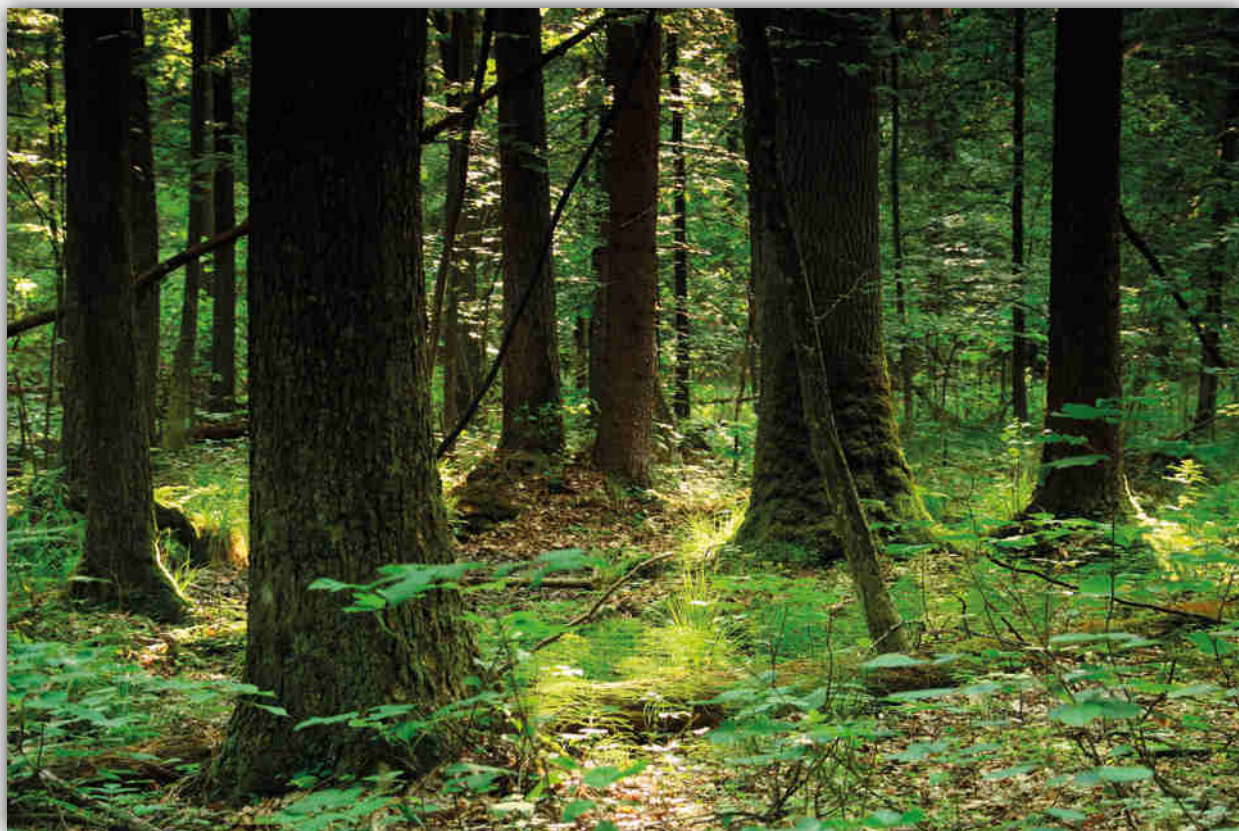
Rezerwat „Oleszno”

- Rok utworzenia: 1970, powiększenie 2006
- Powierzchnia: 262,67 ha
- Położenie administracyjne: powiat włoszczowski, gmina Krasocin – miejscowość Świdno, Żeleźnica-Zabrody, gmina Łopuszno – miejscowość Lasocin
- Rodzaj rezerwatu: leśny

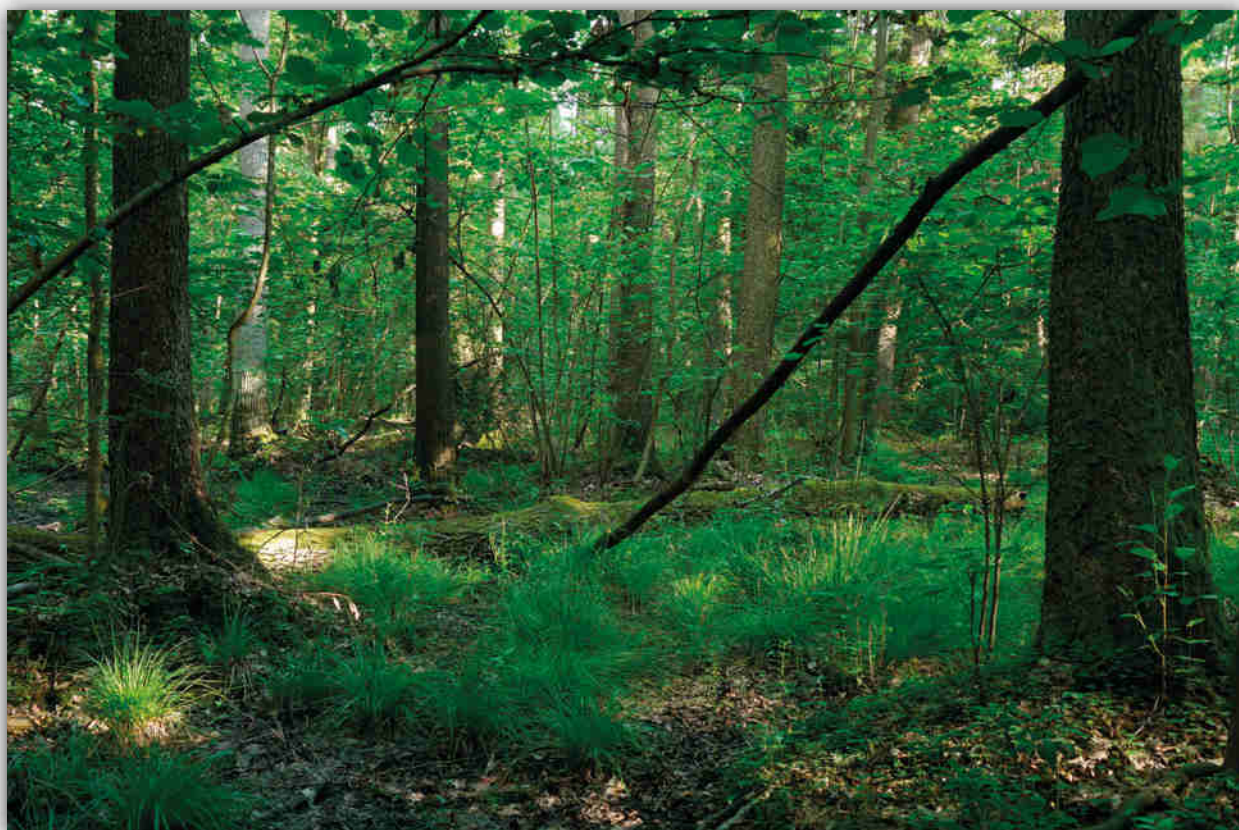
Rezerwat położony jest w Nadleśnictwie Włoszczowa, w dolinie rzeki Czarnej Starej. Obejmuje rozległy kompleks lasu z przewagą bagiennych lasów olszowych miejscami o charakterze naturalnym. Inne zbiorowiska to łąg jesionowy, bór mieszany i grąd. Drzewostan zbudowany jest z wielu gatunków drzew, głównie olszy czarnej, jesionu, dębu szypułkowego, buka, jodły, świerka, jaworu, klonu, graba zwyczajnego, wiązów i czeremchy zwyczajnej. W pobliżu rzeki wykształcają się zbiorowiska szuwarowe. Wszystkie te siedliska przenikają się tworząc

mozaikę. Na terenie rezerwatu występują dwa skupiska cisów. Runo jest silnie rozwinięte i wielogatunkowe, występują tu ciekawe gatunki: trybula lśniąca, turzyca brzegowa, wawrzynek wilczyłyko, jaskier wielki, liczydło górskie, kostrzewa leśna, kukułki: Fuchsa, szerokolistna i plamista. Spotkać tu można również interesujące gatunki paproci takie jak podrzeń żebrowiec i pióropusznik strusi, które wytwarzają dwa rodzaje liści – zielone asymilacyjne i brunatne zarodnionośne.

Grąd subkontynentalny

Ols porzeczkowy

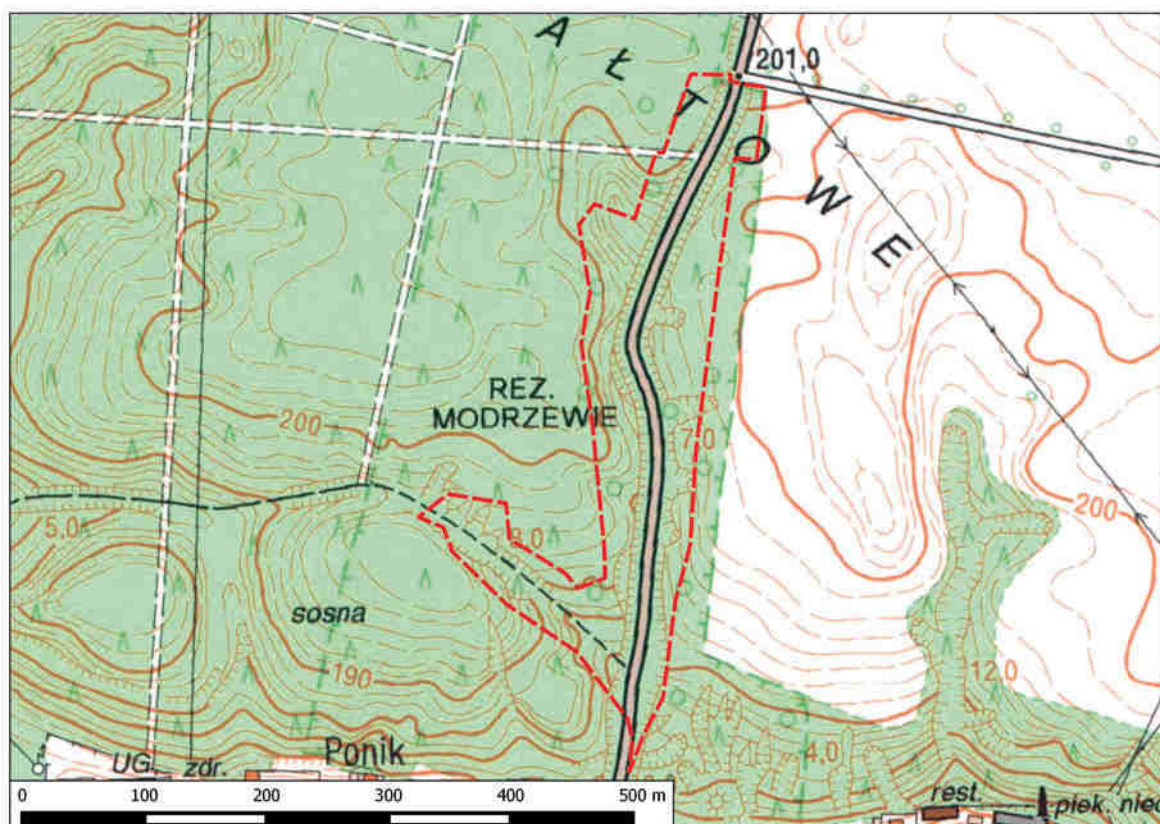
Pióropusznik strusi

Rezerwat „Modrzewie”

- Rok utworzenia: 1971
- Powierzchnia: 5,06 ha
- Położenie administracyjne: powiat ostrowiecki, gmina Bałtów, miejscowość Bałtów
- Rodzaj rezerwatu: leśny

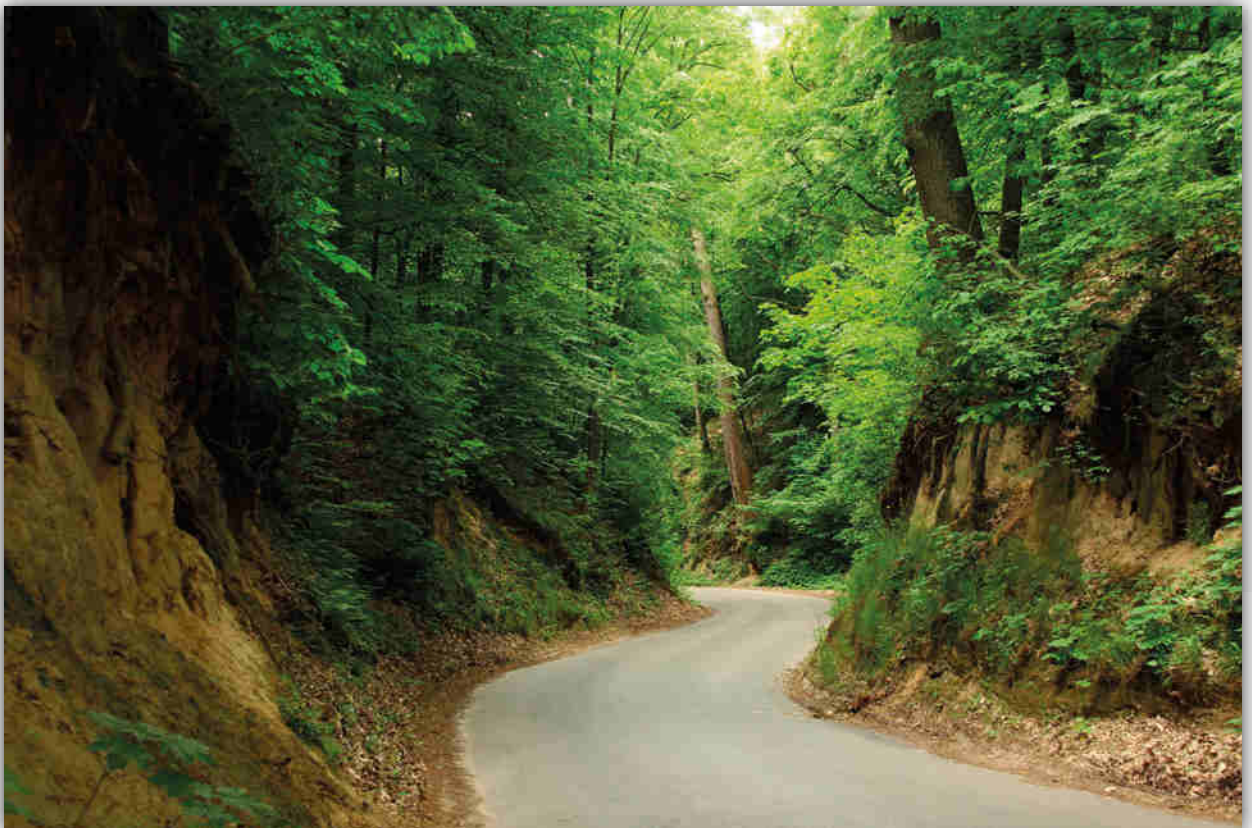
Rezerwat położony jest w Nadleśnictwie Ostrowiec Świętokrzyski, w sąsiedztwie Bałtowa. Składa się z dwóch części przedzielonych na całej długości drogą. Obejmuje zbocza doliny pocięte wąwozami lessowymi i fragmenty wierzchowiny. Teren pokryty jest lasem grabowo-lipowo-dębowym, w którym występuje też modrzew polski. Niektóre jego egzemplarze mają około 240 lat. Przypuszcza się, że modrzew w tym

rezerwacie pochodzi z nasadzeń, ponieważ nie zaobserwowano jego naturalnych odnowień. Na drzewostan składa się również sosna pospolita, w domieszce jest brzoza, osika, jesion, wiąz, jawor, klon i olsza. Wśród krzewów dominują berberys, dereń, głóg, trzmielina i jałowiec. Z roślin chronionych spotykane są: parzydło leśne, wawrzynek wilczełyko, naparstnica zwyczajna i kruszczyk szerokolistny.

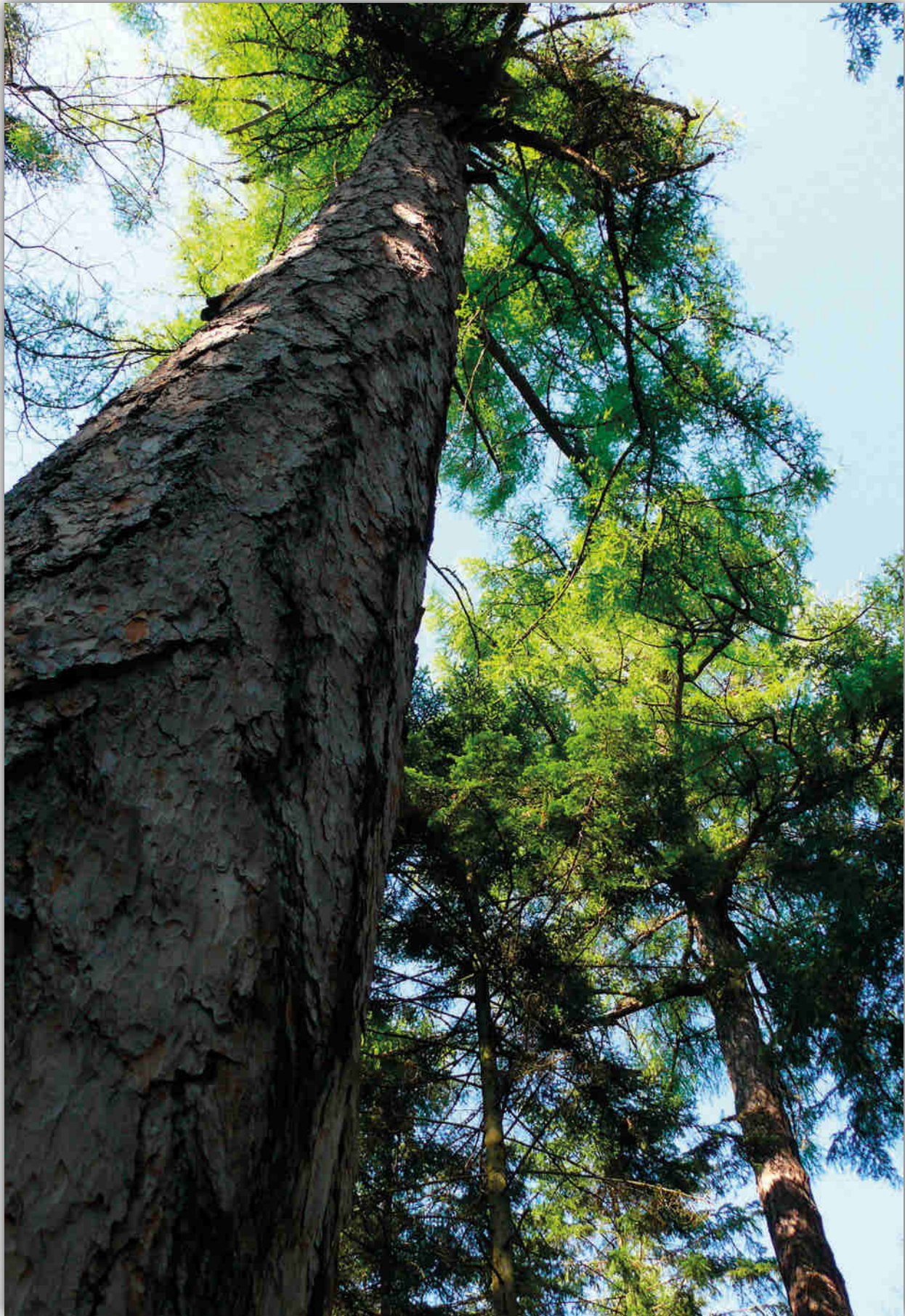

Wielogatunkowy las porastający strome zbocza wąwozu

Głęboko wcięty wąwóz lessowy z drogą rozdzielającą rezerwat

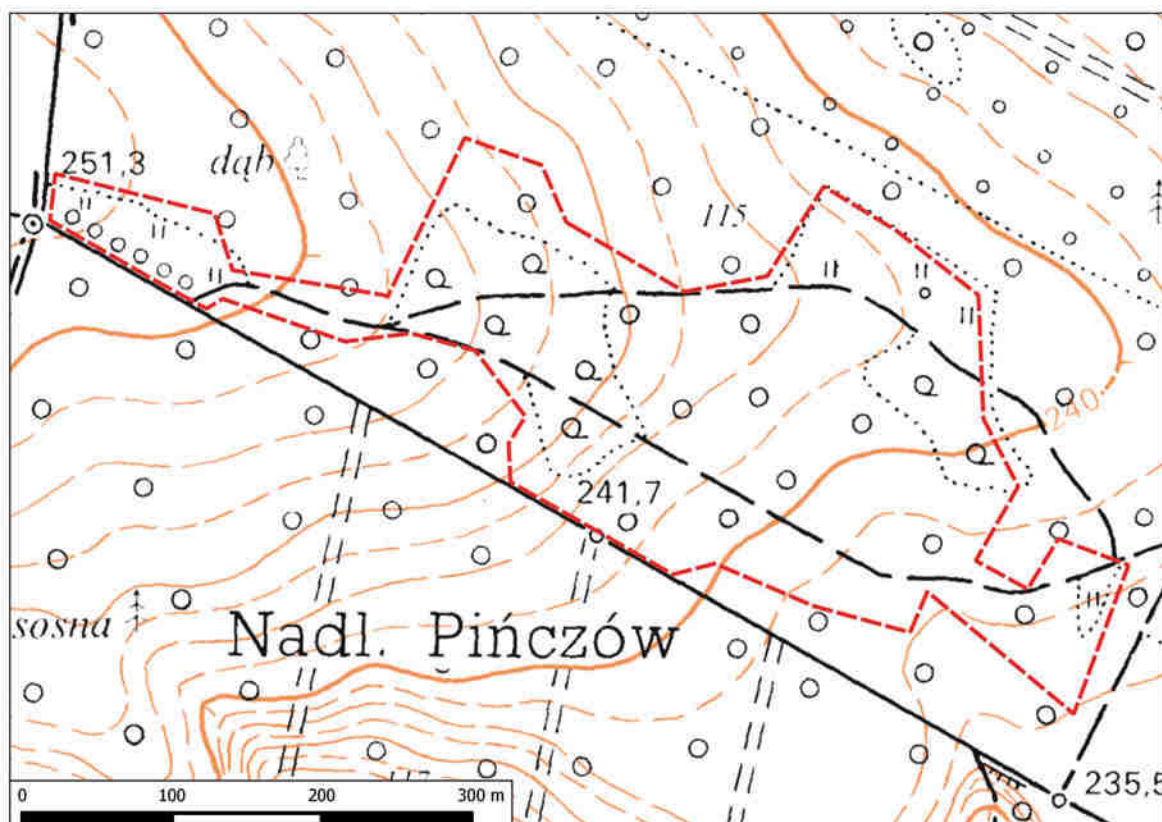
Modrzew polski

Rezerwat „Polana Polichno”

- Rok utworzenia: 1974
- Powierzchnia: 9,46 ha
- Położenie administracyjne: powiat pińczowski, gmina Pińczów, miejscowość Młodzawy Duże
- Rodzaj rezerwatu: florystyczny

Rezerwat położony jest w Nadleśnictwie Pińczów, w dużym kompleksie leśnym rozciągającym się na południowy zachód od Pińczowa. Obejmuje rozległą śródleśną polanę, o nieregularnym, wydłużonym kształcie z niewielkimi fragmentami otaczającego ją starodrzewia dębowego. Panuje tu swoisty mikroklimat, utrzymują się wysokie temperatury i zwiększona wilgotność powietrza. Warunki takie sprawiają, że znaczną część rezerwatu zajmują ciepłolubne murawy. Wśród roślin kserotermicznych licznie reprezentowane są gatunki pochodzenia pontyjskiego: len złocisty i włośchaty, miłek wiosenny, wiśnia

karłowata, szczodrzeniec ruski, ostrożeń pannoński oraz groszek pannoński. Ten ostatni występuje w Polsce jedynie na tym stanowisku. Inne ciekawe gatunki rezerwatu to storczyk purpurowy, obuwik zwyczajny, podkolan różowy, dziewięciśli bezłodygowy, sesleria błotna. Faunę rezerwatu reprezentuje bytujący w otaczających go dąbrowach chroniony i rzadki chrząszcz – jelonek rogacz. Jest to największy chrząszcz występujący w Polsce. Spośród zagrożonych wyginięciem owadów na uwagę zasługuje także ryjkowiec *Magulones hungaricus*, kózka *Phytoecia uncinata* i cykada piewik górski.

Groszek pannoński

Murawa kserotermiczna z jałowcem

Jelonki rogacze

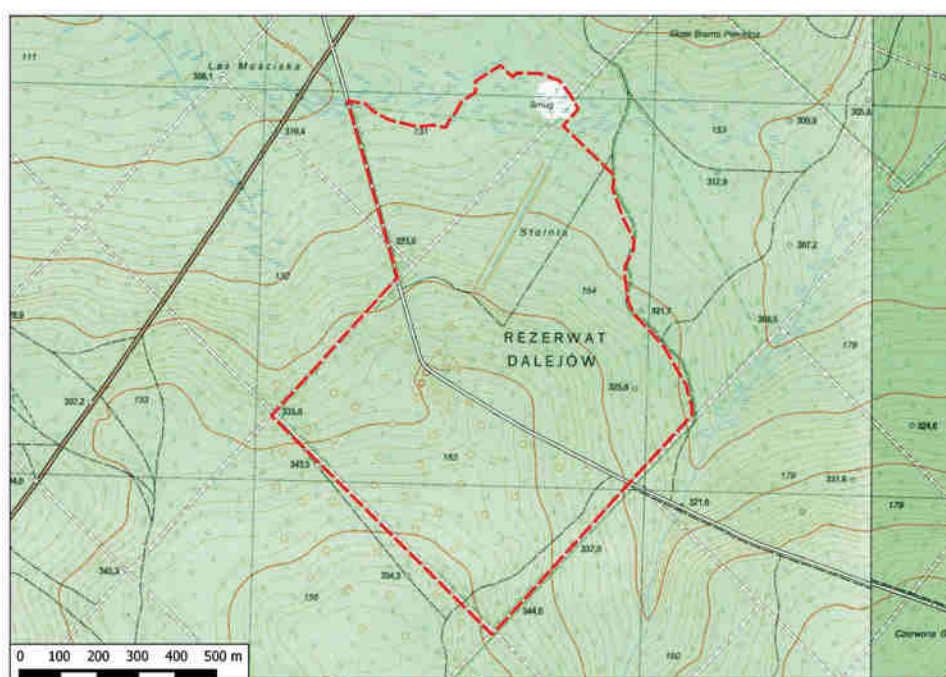
Storczyk purpurowy

Rezerwat „Dalejów”

- Rok utworzenia: 1978
- Powierzchnia: 87,58 ha
- Położenie administracyjne: powiat skarżyski, gmina Bliżyn, miejscowość Wołów
- Rodzaj rezerwatu: leśny

Rezerwat położony jest w Nadleśnictwie Suchedniów, w zachodniej części niewysokich Wzgórz Suchedniowskich, pośród dużego kompleksu leśnego. Wzgórza zbudowane są z piaskowców, mułowców oraz iłowców dolno triasowych z występującymi w nich pokładami rud żelaza, które były eksploatowane do pierwszej połowy XX wieku. Nazwa rezerwatu pochodzi od wzniesienia, na którym się znajduje. Ochronie podlega fragment wielogatunkowego lasu o charakterze naturalnym. Panującym gatunkiem jest tu jodła i modrzew polski, który naturalnie się odnawia i dobrze rozwija. Stosunkowo duży udział ma także dąb, buk, sosna i brzoza. Resztę stanowi osika, olsza oraz świerk (ciekawą odmianą jest świerk węzowy z pędami osiągającymi długość do 10 m). Drzewostany osiągają

wiek do 170 lat, natomiast pojedyncze okazy modrzewia, a także jodły, buka i dębu mają 180 i więcej lat. Podszyt stanowią głównie: grab, jarząb, kruszyna, czeremcha, bez koralowy, miejscami spotyka się trzmielinę. W północno-wschodniej części rezerwatu, na podmokłym terenie występuje roślinność bagienna. W bogatym runie leśnym można spotkać rośliny chronione takie jak kosaciec syberyjski, storczyk plamisty oraz podkolan biały. Duży kompleks leśny, ze znajdującym się w jego obrębie rezerwatem, stwarza wyjątkowo dogodne warunki bytowania dla licznych zwierząt, w tym: ssaków, ptaków, gadów i płazów. Bogaty jest również świat owadów – żyją tu między innymi saproksyliczne chrząszcze: zgniotek cynobrowy i szkarłatny, kozioróg dębosz i rohatyniec nosorożec.

Wyżynny jodłowy bór mieszany

Modrzew polski w wyżynnym jodłowym borze mieszanym

Zgniotek szkarłatny

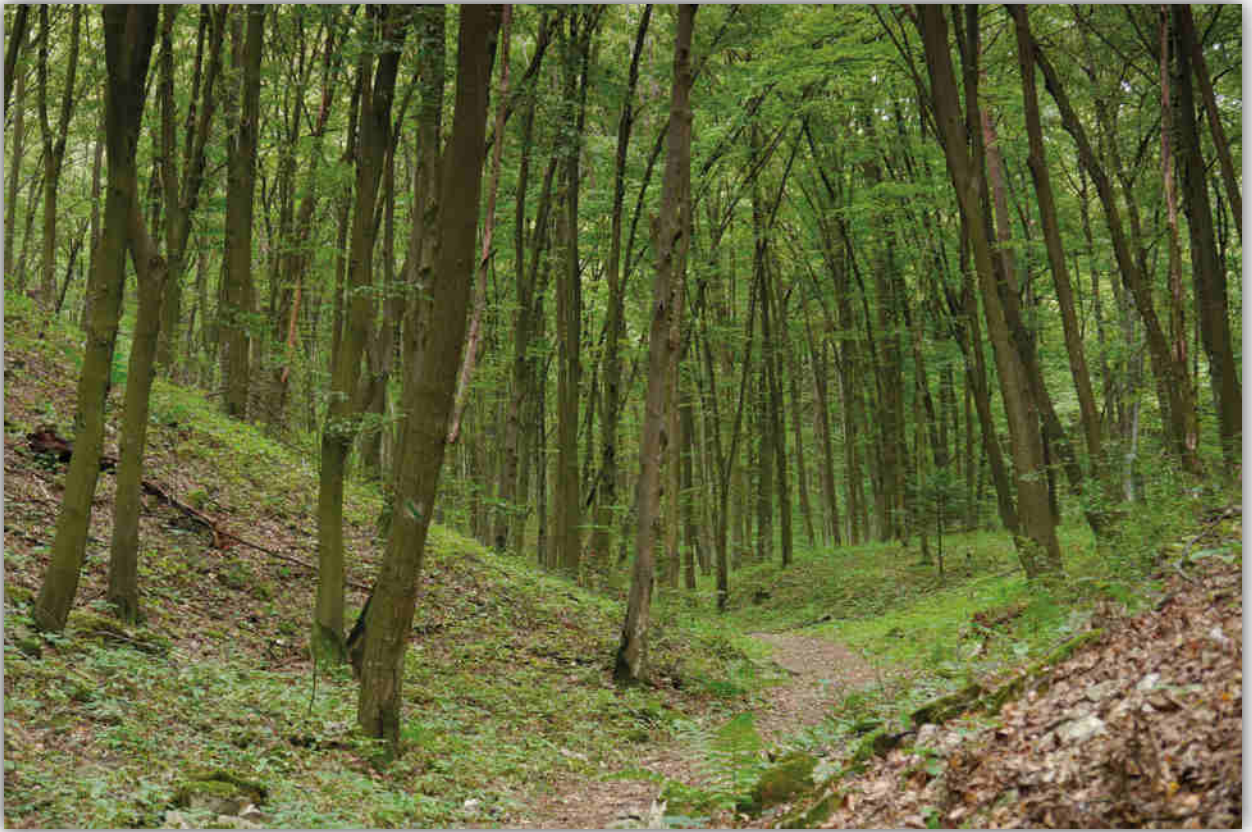
Rezerwat „Milechowy”

- Rok utworzenia: 1978
- Powierzchnia: 133,73 ha
- Położenie administracyjne: powiat kielecki, gmina Chęciny, miejscowość Bolmin
- Rodzaj rezerwatu: leśny

Rezerwat położony jest w Nadleśnictwie Kielce, na północny wschód od Małogoszcza, wewnątrz kompleksu leśnego usytuowanego na lewym brzegu Łososiny zwanej inaczej Wierną Rzeką. Teren rezerwatu obejmuje dwa zalesione grzbiety górskie – jeden stanowi zachodnie przedłużenie Grzbów Bolmińskich, z kulminacją Góry Milechowskiej (324,8 m n.p.m.), drugi nosi nazwę Góry Brodowej. Zbudowane są one z różnorodnych wapieni górnopaleozoicznych, których stromo nachylone warstwy tworzą wielki fałd tektoniczny. Wzniesienia oddzielone są od siebie głęboką kotliną krasową, która połączona jest z doliną Łososiny głębokim, skalnym wąwozem, rozcinającym grzbiet Góry Brodowej. Na grzbietach i stokach

wzgórz oraz stromych ścianach wąwozu obserwować można progi i ściany skalne ze śladami zachodzących w nich procesów krasowych a także blokowiska skalne. Formy krasowe reprezentowane są głównie przez jaskinie, z których największa i najbardziej znana, Piekło Milechowskie, ma 17,5 m długości. Zbiorowiska leśne rezerwatu to: świetlista dąbrowa, grąd subkontynentalny, zboczowe lasy klonowo-lipowe. Towarzyszą im ciepłolubne zarośla i murawy kserotermiczne. Rośliny naczyniowe prawnie chronione spotykane w rezerwacie to: wiśnia karłowata, wawrzynek wilczełyko, lilia złotogłów, zawilec wielkokwiatowy, kruszczyk rdzawoczerwony i gnieźnik leśny.

Grąd lipowo-grabowy

Głęboki wąwóz w rezerwacie

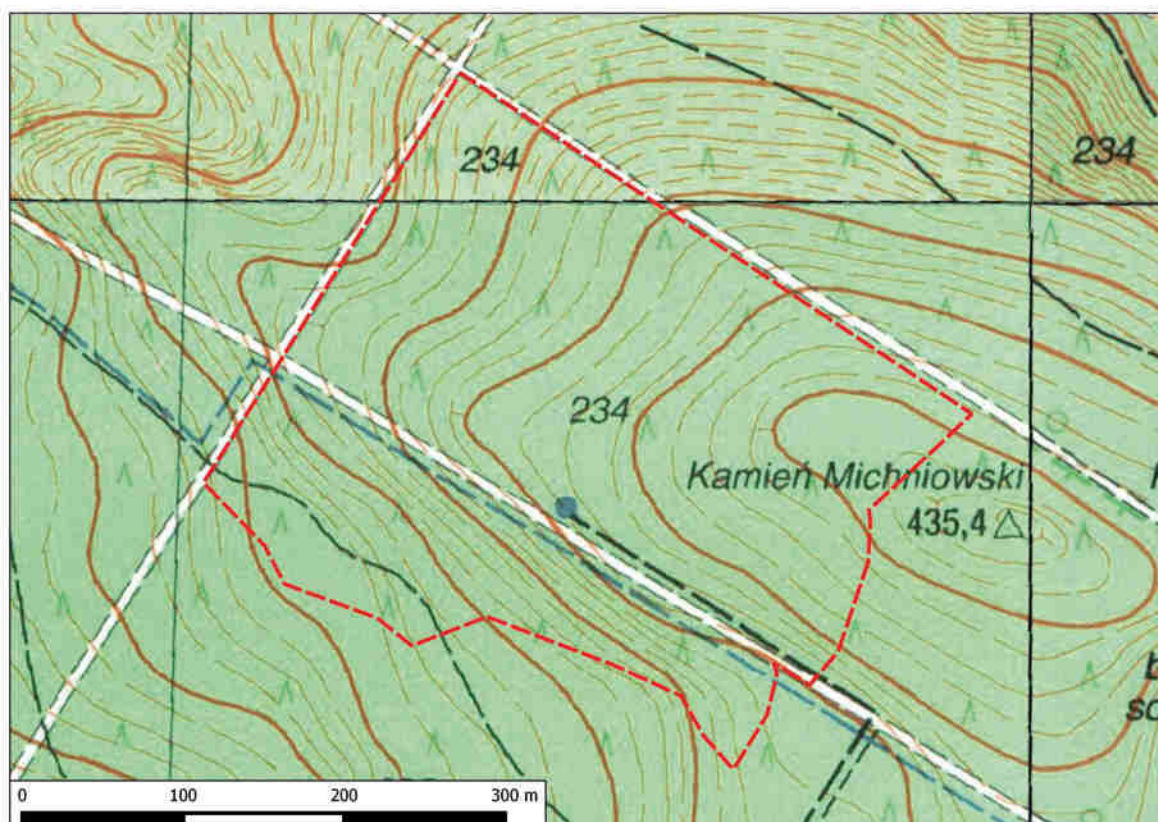
Otwór jaskini Piekło Milechowskie

Rezerwat „Kamień Michniowski”

- Rok utworzenia: 1978
- Powierzchnia: 10,50 ha
- Położenie administracyjne: powiat kielecki, gmina Bodzentyn, miejscowość Wzdół Rządowy
- Rodzaj rezerwatu: leśny

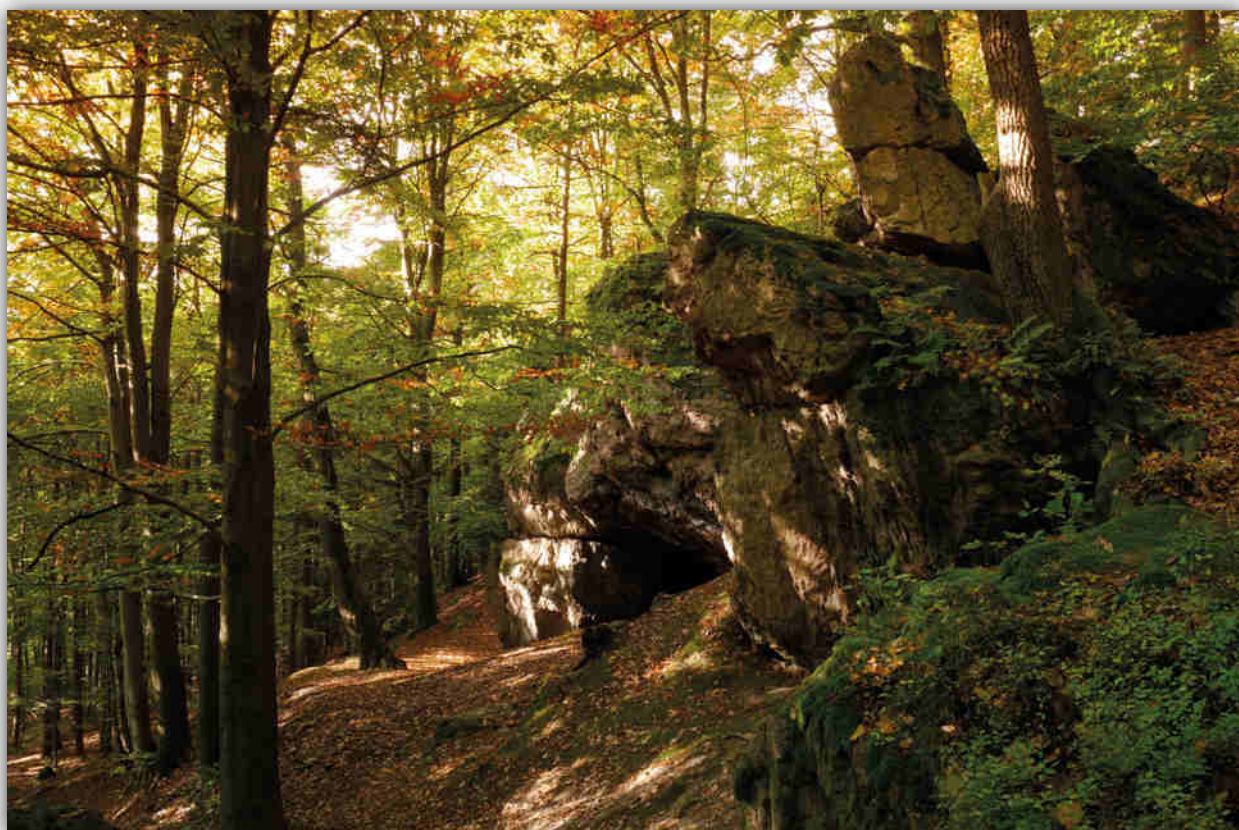
Rezerwat położony jest w Nadleśnictwie Suchedniów, na południowy wschód od Suchedniowa. Obejmuje część szczytową oraz fragment zachodniego stoku najwyższego wzniesienia Pasma Sieradowickiego o nazwie Kamień Michniowski (435,4 m.n.p.m.) zbudowanego z dolnodewońskich piaskowców kwarcytowych przewarstwionych łupkami. Obszar rezerwatu porasta około 100-letnia kwaśna dąbrowa ze znacznym udziałem jodły oraz sosny i buka. W warstwie podszytu występuje: świerk, jarząb, wierzba, leszczyna, trzmielina i kruszyna. Bogate runo leśne stanowią m.in.: jastrzębiec

kosmaczek, gajowiec żółty, sałatnik leśny, konwalijka dwulistna oraz paprocie: orlica pospolita, narecznice krótkoostna i samcza. Osobliwością rezerwatu są naturalne formy skałkowe tworzące ciąg urwisk, progów, występów i ambon, o długości około 200 m, poniżej których występują duże bloki i blokowiska skalne. Są one częściowo porośnięte mchami, porostami i paprociami. W obrębie skałek znajduje się jaskinia pseudokrasowa o długości 25 m, która służyła za schronienie powstańcom styczniowym, a w okresie II wojny światowej partyzantom z ugrupowania Jana Piwnika „Ponurego”.

Rozczłonkowany próg i bloki piaskowców kwarcytowych

Otwór Jaskini Ponurego

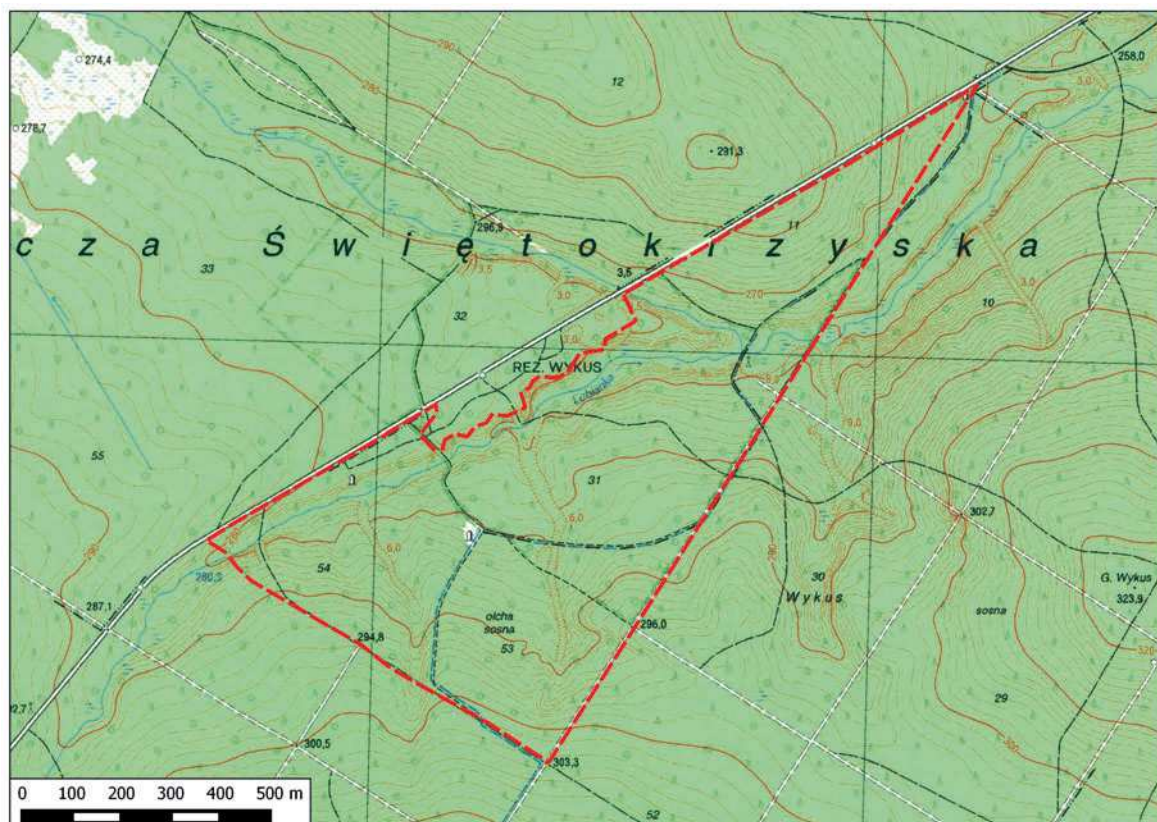
Monolityczne skałki piaskowców kwarcytowych

Rezerwat „Wykus”

- Rok utworzenia: 1978
- Powierzchnia: 65,97 ha
- Położenie administracyjne: powiat kielecki, gmina Bodzentyn, miejscowość Siekierno
- Rodzaj rezerwatu: leśny

Rezerwat położony jest w Nadleśnictwie Suchedniów, na zachodnim zboczu wzniesienia Wykus (326 m n.p.m.), wśród rozległego kompleksu Lasów Siekierzyńskich. Podłoże budują tu piaskowce, mułowce oraz iłowce dolnego triasu. Obszar rezerwatu jest pagórkowaty, poprzecinany kilkoma wąwozami. Jednym z nich, wzdłuż północnej części przepływa rzeka Lubianka. Teren porastają grądy a w dolinie rzeki łągi. Wiek drzewostanu waha się od 70 do 100 lat z pojedynczymi osobnikami jodły dochodzącymi do 140 lat.

W tym miejscu w czasie II wojny światowej przebywali partyzanci AK pod dowództwem „Ponurego”. Z uwagi na odległość od osad ludzkich i łatwy dostęp do wody uroczysko Wykus było lepszym miejscem na obozowisko niż Kamień Michniowski. Pozwoliło to m.in. na umiejscowienie tu przewiezionych ze Skarżyska maszyn do produkcji broni. W rezerwacie znajduje się kapliczka upamiętniająca groby poległych żołnierzy. Corocznie odbywają się tu uroczystości ku ich czci.

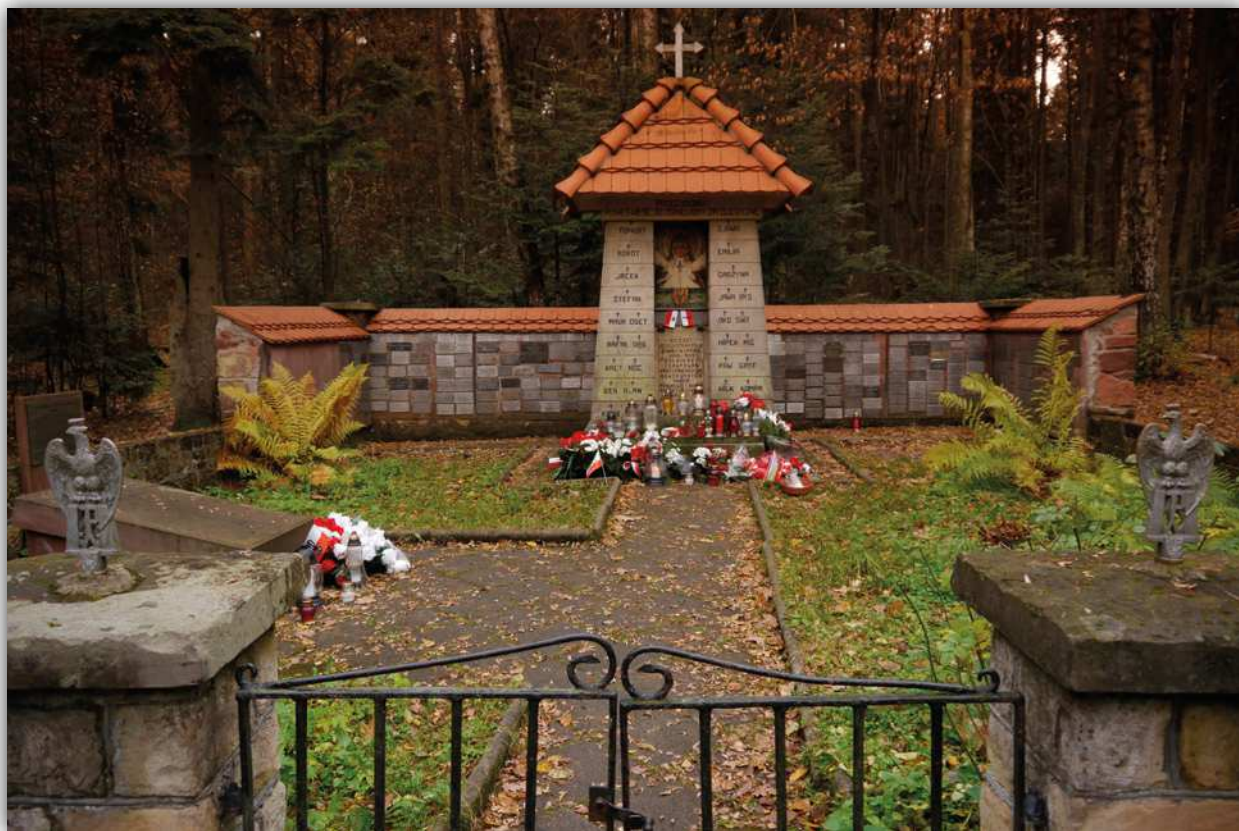

Rzeka Lubianka

Wyżynny jodłowy bór mieszany

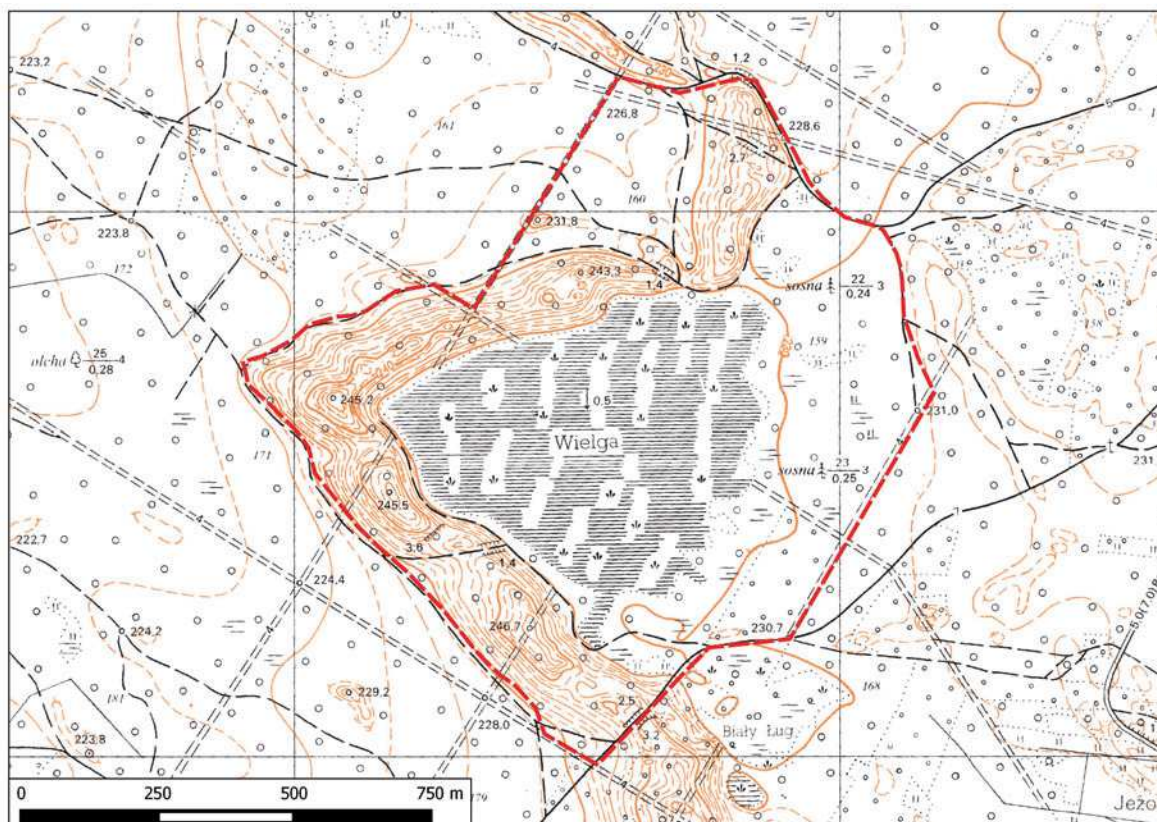
Kapliczka upamiętniająca partyzantów zgrupowań Armii Krajowej

Rezerwat „Ługi”

- Rok utworzenia: 1981
- Powierzchnia: 90,23 ha
- Położenie administracyjne: powiat włoszczowski, gmina Włoszczowa, miejscowość Jeżowice
- Rodzaj rezerwatu: faunistyczny

Rezerwat położony jest w Nadleśnictwie Włoszczowa, w dużym kompleksie leśnym na zachód od Włoszczowy. Obejmuje zarastający zbiornik wodny i torfowiska a także otaczające je bory sosnowe rosnące na paśmie wydm. Rzeźba taka powstała w wyniku procesów eolicznych podczas ostatniego zlodowacenia gdy obszar pozbawiony był szaty roślinnej i piaski były łatwo przenoszone przez wiatr. Rezerwat utworzony został w celu ochrony miejsc lęgowych ptaków związanych ze środowiskiem wodno-błotnym i leśnym. Na terenie rezerwatu stwierdzono występowanie

w różnych okresach od 40 do 90 gatunków ptaków, w tym kilkadziesiąt mających tu miejsca lęgowe. Na szczególną uwagę zasługują między innymi: bocian czarny, bekas, kszczyk, rybitwa, żuraw, perkoz, perkozek batalion, krwawodziób, samotnik oraz kaczki: krzyżówka, cyraneczka, czernica, świstun, łyska, a także dzięcioły średni i duży, myszołów zwyczajny, wilga, grubodziób. Na torfowisku spotkać można ciekawe gatunki roślin owadożernych: rosiczkę długolistną i okrągłolistną oraz pływacza średniego i zwyczajnego.

Czapla siwa patrolująca skraj torfowiska

Torfowisko przejściowe

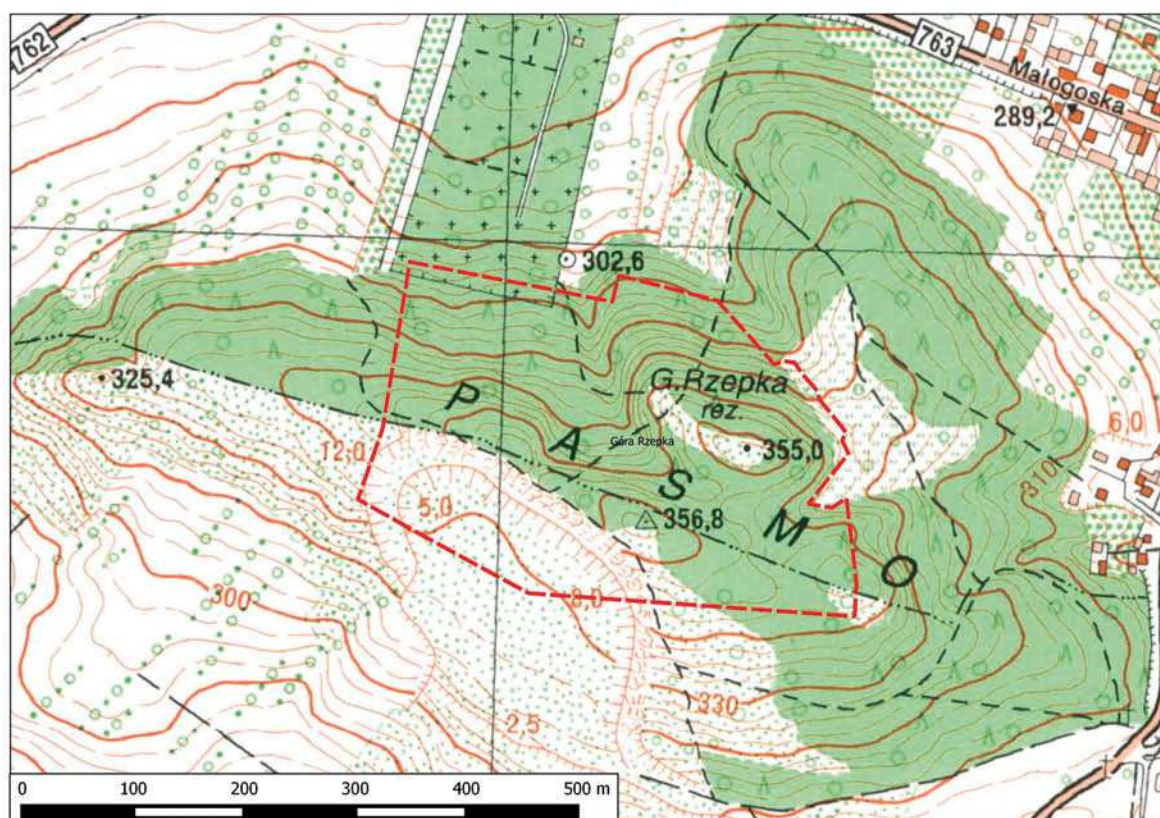
Żuraw

Rezerwat „Góra Rzepka”

- Rok utworzenia: 1981
- Powierzchnia: 9,09 ha
- Położenie administracyjne: powiat kielecki, gmina Chęciny, miasto Chęciny
- Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Rezerwat położony jest zaledwie kilkaset metrów od centrum Chęciny. Obejmuje partie szczytowe i zbocza dwóch wzniesień góry Rzepki (356,4 m n.p.m.) i Beyliny (355,5 m n.p.m.) oraz fragment ściany skalnej nieczynnego kamieniołomu „Korzecko”. W obrębie rezerwatu znajduje się szpara po eksploatacji grubej żyły kalcytowej, jednej z największych w regionie oraz ślady górnictwa kruszcowego. Wzniesienia zbudowane są z wapieni i dolomitów środkowego dewonu, które są pocięte bardzo gęstą siecią żyłek białego kalcytu. Widoczne są również liczne, zwykle pionowe szczeliny krasowe wypełnione piaskiem kwarcowym

i dolomitowym. W wapieniach odsłaniających się w części szczytowej Rzepki występuje fauna kopalna – głównie koralowce i głowonogi. Na wapiennych skałach południowych stoków rozwinęła się roślinność kserotermiczna, wśród której obserwować można dziewięciślika bezłodygowego, zawilca wielkokwiatowego oraz ostatnio ponownie tu odkrytego storczyka drobnokwiatowego. W rejonie rezerwatu widywany był gniewosz plamisty. W obrębie kamieniołomu „Korzecko”, jednak poza terenem rezerwatu znajdują się zabudowania Europejskiego Centrum Edukacji Geologicznej Uniwersytetu Warszawskiego.

Skalna ściana kamieniołomu

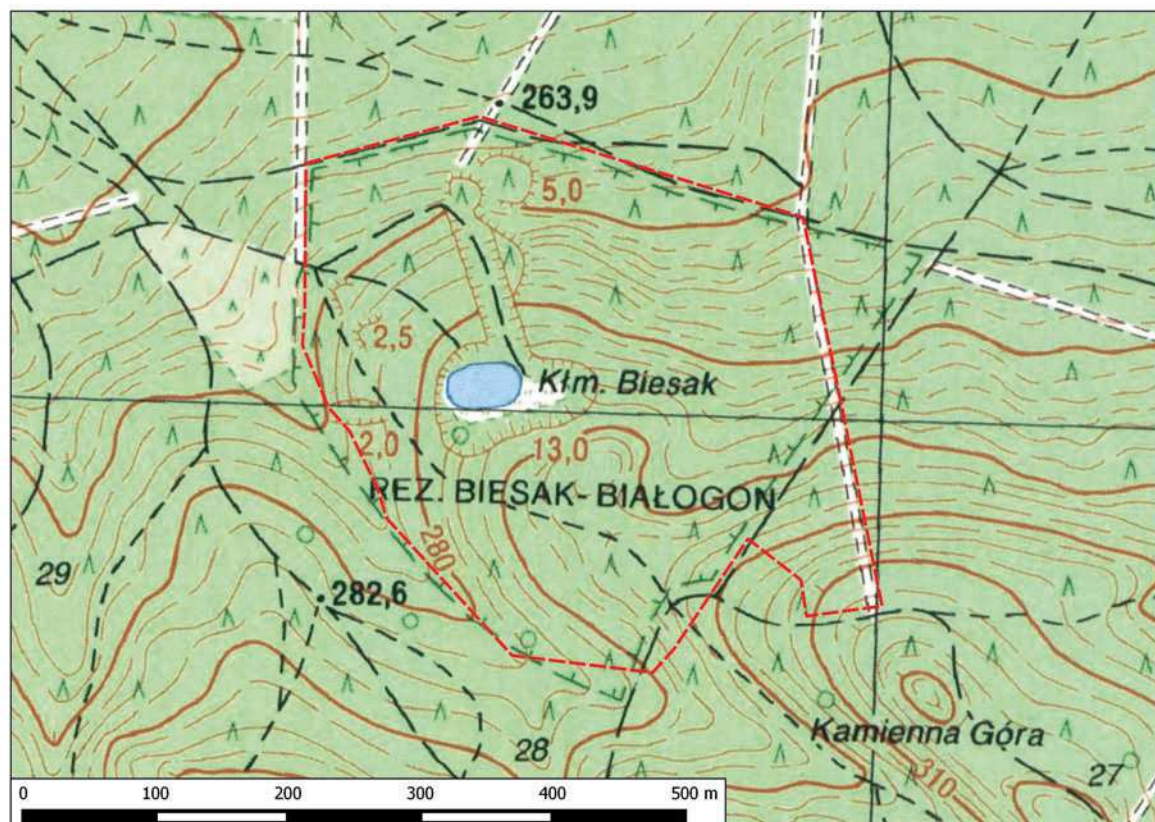
Odslonięcia dolomitów w ścianie kamieniołomu Rzepki

Rezerwat „Biesak Białogon”

- Rok utworzenia: 1981
- Powierzchnia: 13,08 ha
- Położenie administracyjne: powiat Kielce, gmina Kielce, miasto Kielce
- Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Rezerwat położony jest w Nadleśnictwie Kielce, w granicach administracyjnych Kielc, na północnym stoku Kamiennej Góry (366 m n.p.m.) w Paśmie Poślówickim. Obejmuje nieczynny kamieniołom wraz z otaczającym go lasem sosnowym. Wyrobisko jest częściowo wypełnione wodą. Największą wartością rezerwatu jest profil geologiczny oraz tektonika skał odsłaniających się w ścianach kamieniołomu: mułowców i piaskowców kwarcytowych z kambru oraz zlepieńców i piaskowców

ordowiku. W piaskowcach ordowiku odkryto warstewkę bentonitu, minerału świadczącego o aktywności wulkanicznej w okresie ich powstawania. Najciekawszym, unikalnym w regionie świętokrzyskim, zjawiskiem tektonicznym obserwowanym w wyrobisku jest odwrócone następstwo warstw, gdzie starsze mułowce kambru leżą na młodszych piaskowcach ordowiku. Innymi interesującymi zjawiskami tektonicznymi są powierzchnie uskoków z rysami ślizgowymi tzw. lustrami tektonicznymi.

Odślonięcie skał ordowiku

Odślonięcie płytowych piaskowców kambryjskich, przewarstwionych cienkimi wkładkami łupków

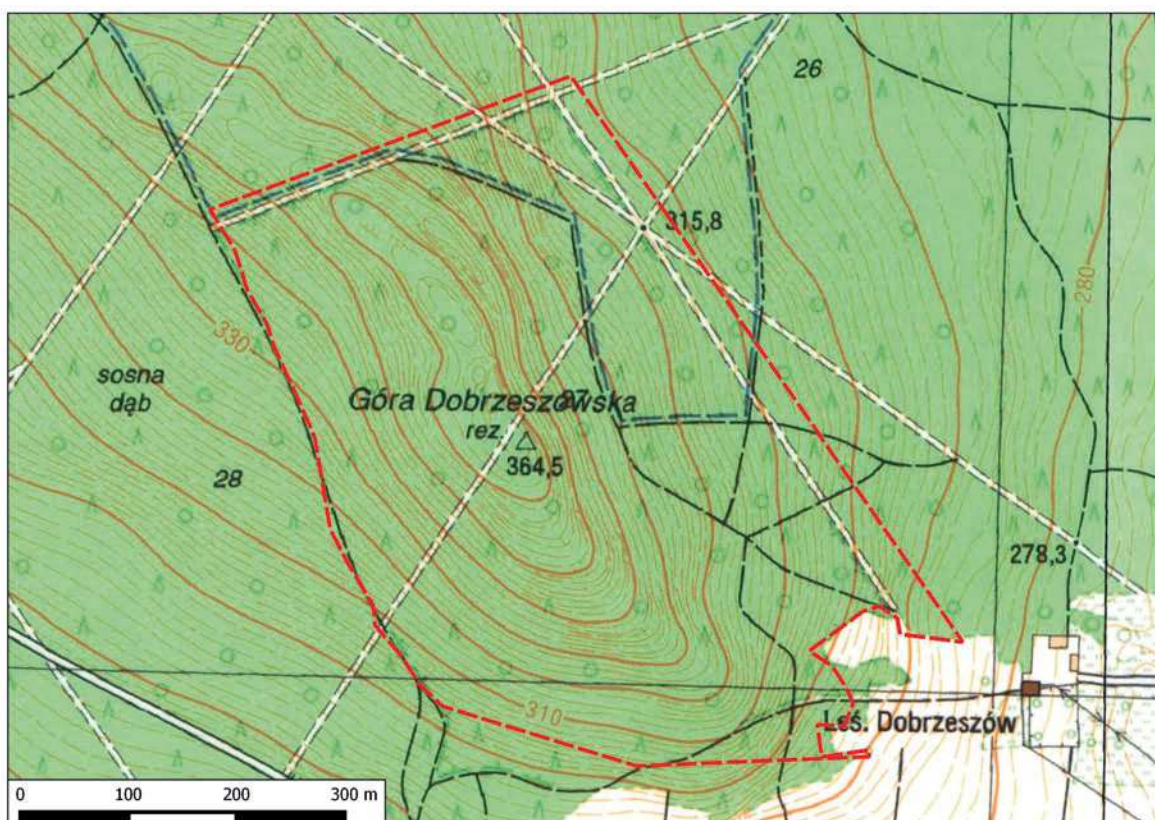
Nasunięcie mułowców kambru (tworzących górną część pagórka nad stawem)
na piaskowce ordowiku (w podłożu i dolnej części pagórka)

Rezerwat „Góra Dobrzeszowska”

- Rok utworzenia: 1982
- Powierzchnia: 24,57 ha
- Położenie administracyjne: powiat kielecki, gmina Łopuszno, miejscowość Dobrzeszów
- Rodzaj rezerwatu: kulturowy

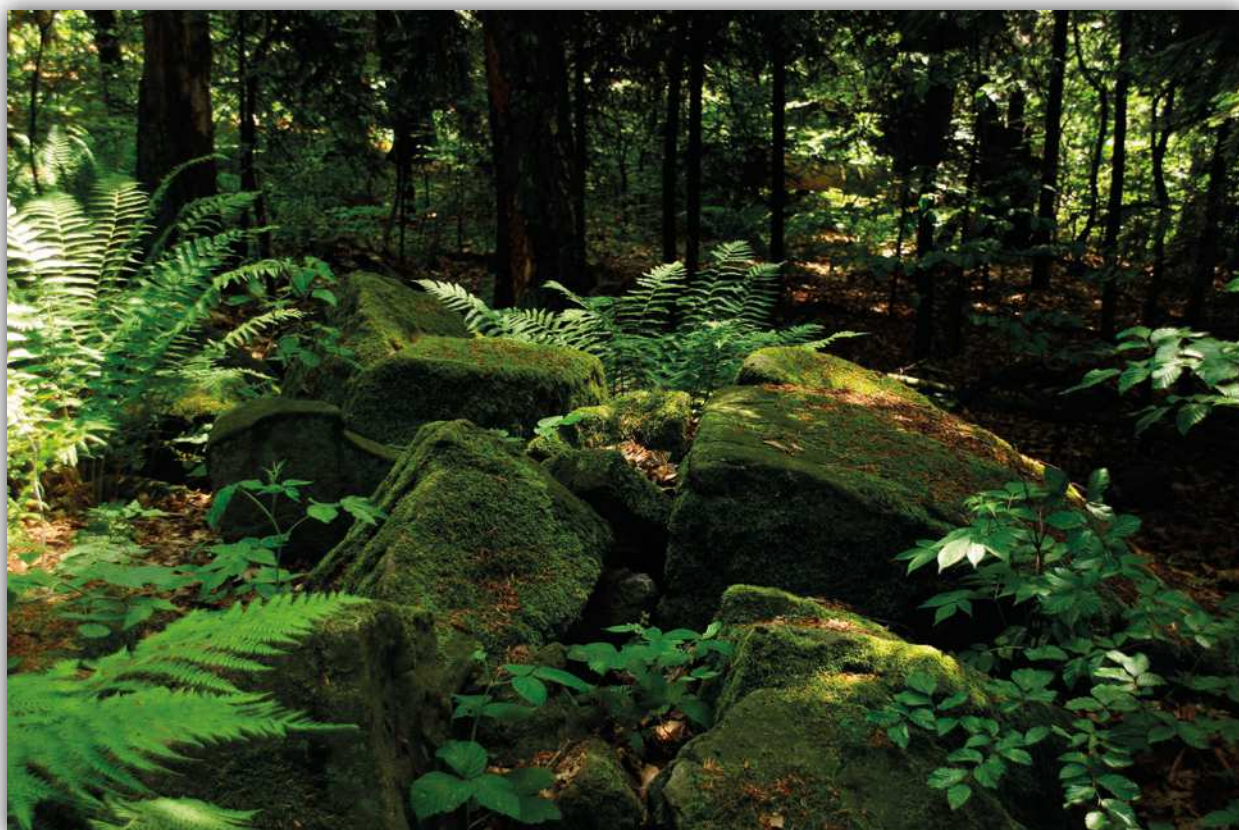
Rezerwat położony jest w Nadleśnictwie Kielce, na północny wschód od Łopuszna. Obejmuje porośniętą lasem szczytową część Góry Dobrzeszowskiej (364,5 m n.p.m.), która zbudowana jest z piaskowców dolnotriasowych odsłoniętych na powierzchni w formie blokowisk skalnych złożonych z bloków o wielkości do 1,5 m. Innymi ciekawymi elementami rzeźby są niewielkie płyty i ambony. Na wzniesieniu znajdowało się kiedyś miejsce kultu pogańskiego, którego pozostałością są resztki wałów kamiennych oraz prawdopodobnie kilkadziesiąt innych obiektów w tym kamień ofiarny. Na tym

terenie prowadzono także w okresie historycznym eksploatację skał, z których produkowano kamienie młyńskie. Świadczą o tym łomiki oraz porzucone, półobrobione koliste płyty skalne. Zbiorowisko leśne w rezerwacie to grąd subkontynentalny, gdzie pojedyncze okazy buka, jodły i dębu osiągają wiek powyżej 120 lat. W runie leśnym występują rośliny m.in.: wawrzynek wilczełyko, lilia złotogłów, konwalia majowa, paprotka zwyczajna, bluszcz pospolity, czosnek niedźwiedzi, przylaszcza pospolita i żywiec cebulkowy.

Grąd na zboczu wzniesienia

Błokowisko piaskowców dolnotriasowych

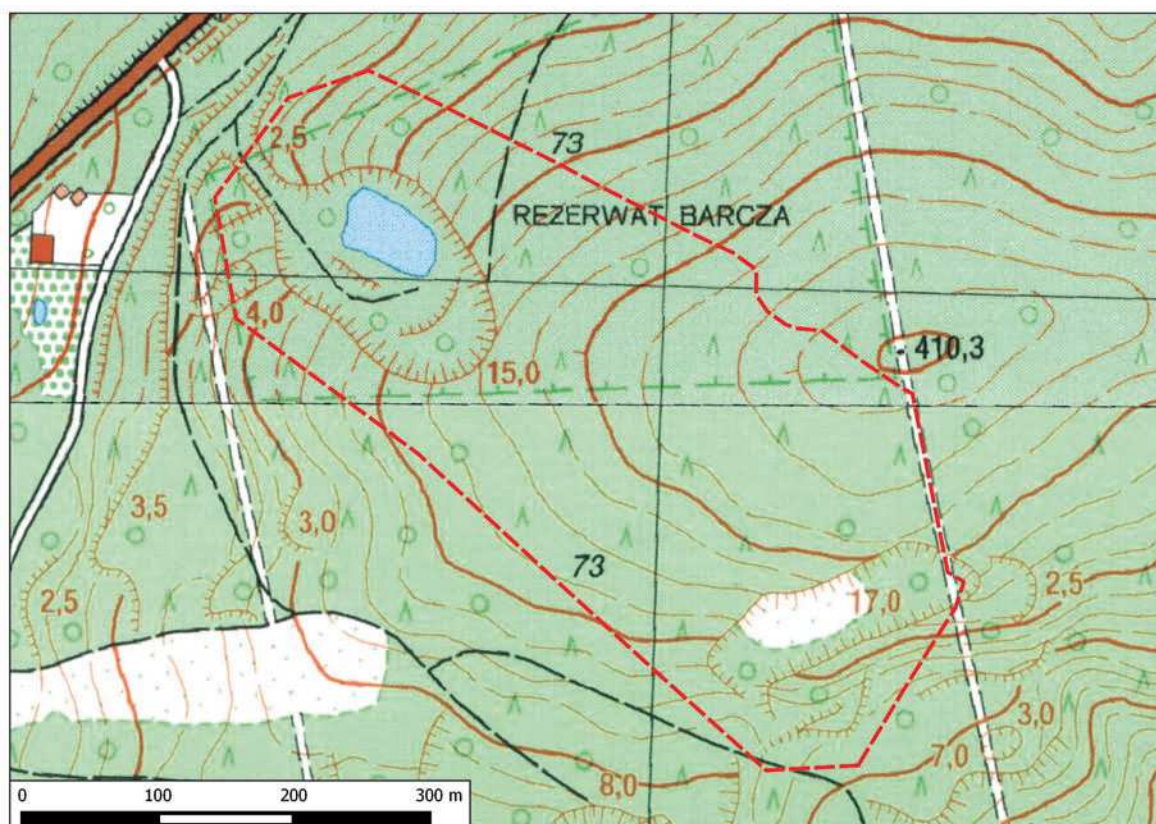
Szczytowa partia Góry Dobrzeszowskiej

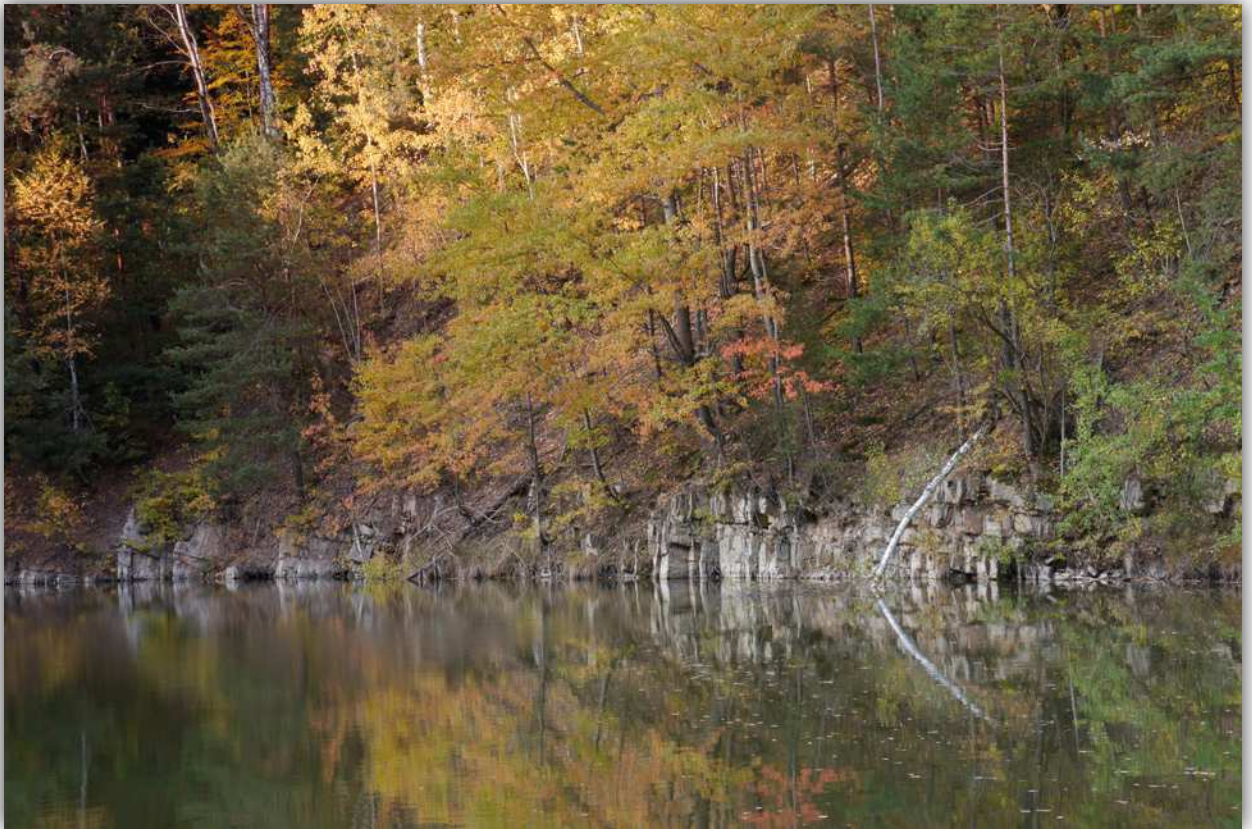
Rezerwat „Barcza”

- Rok utworzenia: 1984
- Powierzchnia: 14,57 ha
- Położenie administracyjne: powiat kielecki, gmina Zagnańsk, miejscowość Gruszka
- Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

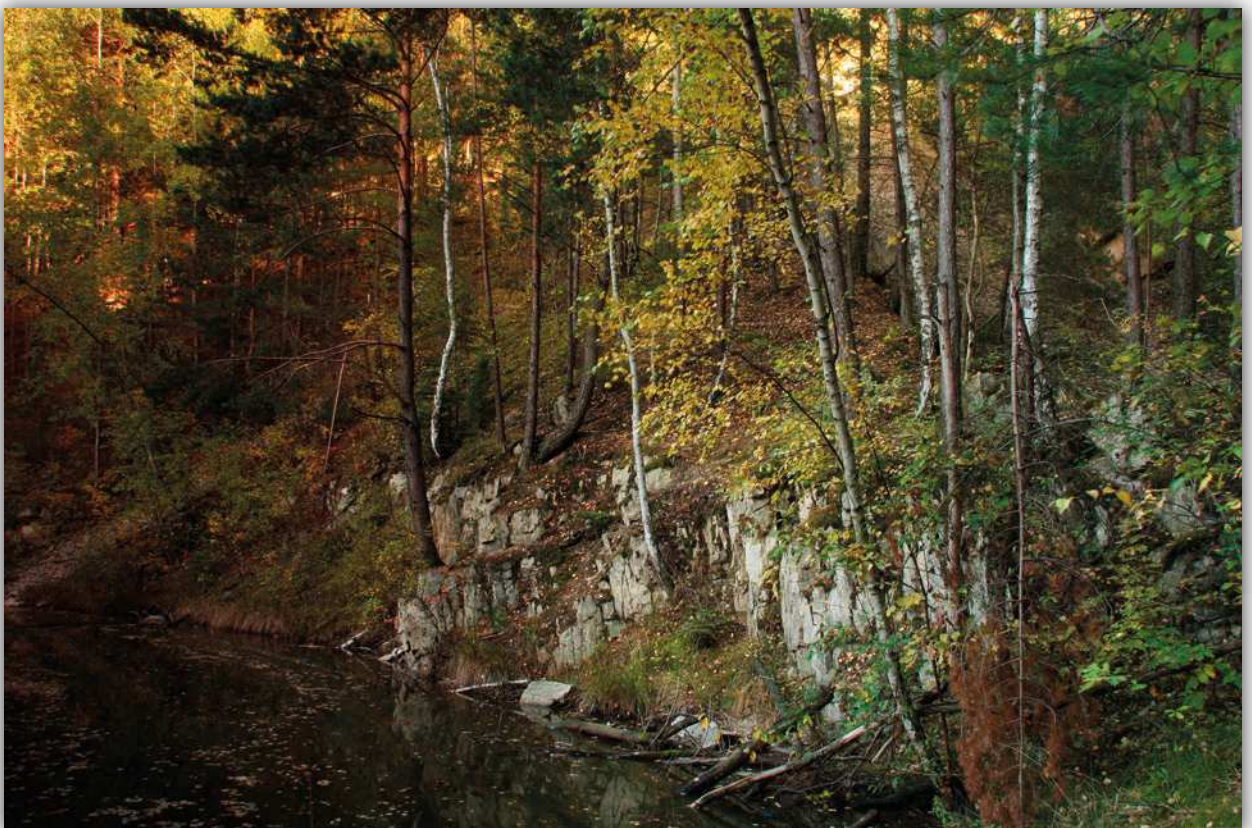
Rezerwat położony jest w Nadleśnictwie Zagnańsk, na północny zachód od Kielc. Obejmuje południowo-zachodni fragment stoku góry Barcza (465,1 m n.p.m.), w Paśmie Klonowskim. Znajdują się tu dwa nieczynne kamieniołomy, gdzie w pierwszej połowie ubiegłego wieku wydobywano dolnodewońskie piaskowce kwarcytowe z przewarstwieniami łupków. Centralne fragmenty wyrobisk wypełniły się wodą, co spowodowało powstanie sporych zbiorników. Najważniejszym elementem chronionym w rezerwacie są odsłonięcia skał dewonu z wkładkami tufitów o intensywnie zielonej

barwie. Tufity to skały osadowe powstałe w wyniku sedymentacji i późniejszych przemian popiołów wulkanicznych. Rezerwat porasta wyżynny jodłowy bór mieszany, zbiorowisko występujące w Polsce jedynie na terenie Gór Świętokrzyskich, na Roztoczu i fragmentami na Podkarpaciu. Na obrzeżach zbiorników wodnych wykształciły się okrajkowe zbiorowiska wodno-bagiennie nawiązujące do torfowisk przejściowych z udziałem rosiczki okrągłolistnej. W czasie II wojny światowej kamieniołomy były miejscem wielu straceń i dziś są miejscem pamięci narodowej.

Odślonięcie piaskowców kwarcytowych w dawnym kamieniołomie

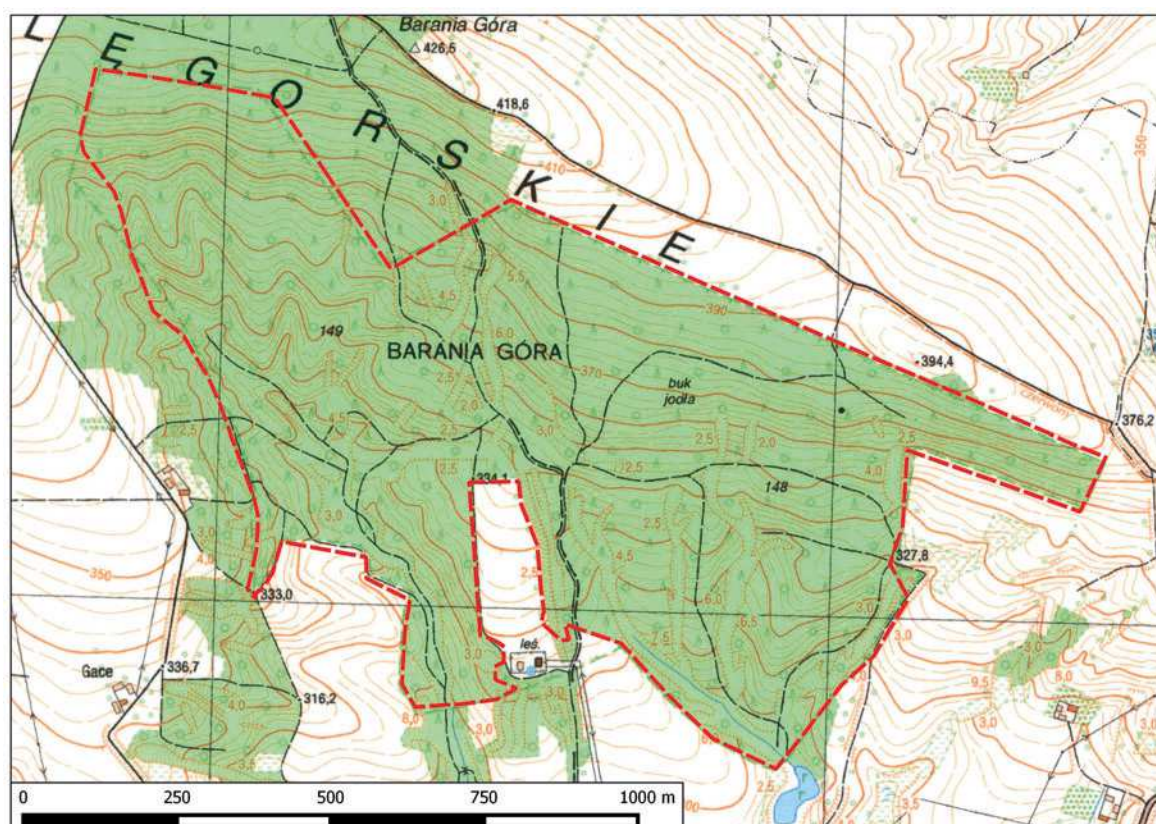
Porośnięte lasem ściany dawnych wyrobisk

Rezerwat „Barania Góra”

- Rok utworzenia: 1994
- Powierzchnia: 82,09 ha
- Położenie administracyjne: powiat kielecki, gmina Strawczyn, miejscowość Oblęgorek
- Rodzaj rezerwatu: leśny

Rezerwat położony jest w Nadleśnictwie Kielce we wschodniej części Pasma Oblęgorskiego. Obejmuje fragment południowego, zalesionego zbocza wzniesienia o nazwie Barania Góra (425 m n.p.m.) zbudowanego z piaskowców dolnotriasowych pokrytych płatami lessów. Wzgórze porośnięte jest gładem subkontynentalnym i żyzną buczyną niżową. Stoki wzniesienia porozcinane są licznymi wąwozami wymytmymi w lessach i miejscami przekształconymi w nieckowate dolinki. W drzewostanie występuje buk, grab oraz jodła i dąb. Bogate runo leśne posiada

w swym składzie ponad 120 gatunków roślin naczyniowych, wśród nich: widłak wroniec, wawrzynek wilczełyko, buławnik mieczolistny, barwinek pospolity oraz bluszcz, który w znacznych ilościach pnie się po drzewach, a mając dobre warunki świetlne, zakwita. Przez rezerwat przebiega czerwony szlak turystyczny, główny szlak Gór Świętokrzyskich mający długość ponad 100 km. Teren obecnego rezerwatu wraz z położonym poniżej dworkiem i polami został w 1900 r. подарowany przez społeczeństwo Henrykowi Sienkiewiczowi jako podziękowanie za jego twórczość.

Kwitnący bluszcz pospolity

Żyzna buczyna niżowa

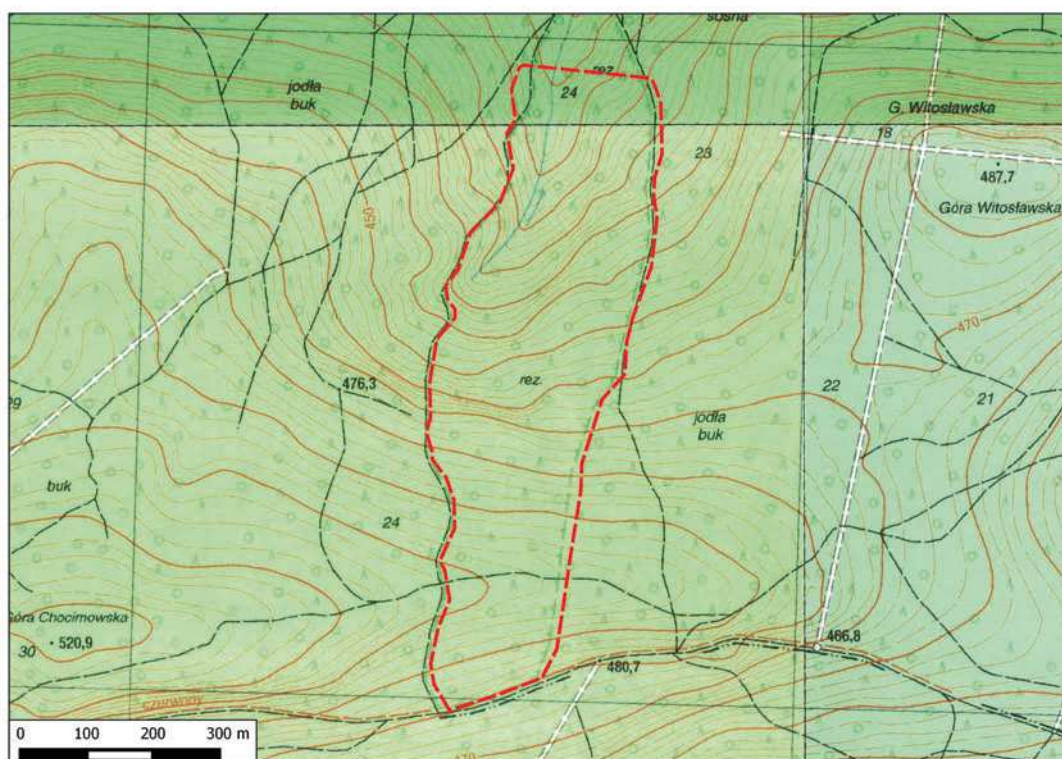
Jeden z wąwozów w rezerwacie

Rezerwat „Małe Gołoborze”

- Rok utworzenia: 1994
- Powierzchnia: 20,44 ha
- Położenie administracyjne: powiat ostrowiecki, gmina Waśniów, miejscowość Wronów
- Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Rezerwat znajduje się w Nadleśnictwie Łągów, na północny wschód od Łągowa w centralnej części dużego kompleksu leśnego położonego na Paśmie Jeleniowskim, zbudowanym z górnokambryjskich piaskowców kwarcytowych przeławiconych łupkami. Obejmuje część grzbietową i północnowschodni stok Góry Chocimowskiej (521 m n.p.m.) oraz zachodni skłon Góry Witosławskiej (491 m n.p.m.). Doliną pomiędzy wzniesieniami okresowo przepływa potok. W górnej części rezerwatu występują blokowiska złożone z dużych fragmentów piaskowców, stanowiące dawne – obecnie już zarośnięte gołoborza. Przypuszcza się, że powstały one głównie

podczas ostatniego okresu lodowcowego w warunkach klimatu zimnego m.in. na skutek kruszenia skał, do którego dochodziło w wyniku zmian temperatury, zamarzania wody w szczelinach skalnych a następnie wypłukiwania mniejszych cząstek. Obecnie widoczne są na powierzchni jedynie większe bloki skalne. Na znacznej części gołoborza, po wypełnieniu przestrzeni między głazami glebą, postępuje sukcesja roślin podszytu. Obszar rezerwatu porasta las będący pozostałością dawnej Puszczy Świętokrzyskiej. Występują tu dwa zespoły roślinne: buczyny karpackiej w formie podgórskiej i kwaśnej buczyny z wiekowymi bukami i jodłami przekraczającymi 170 lat.

Zarastające gołoborze

Błokowisko piaskowców kwarcytowych kambru

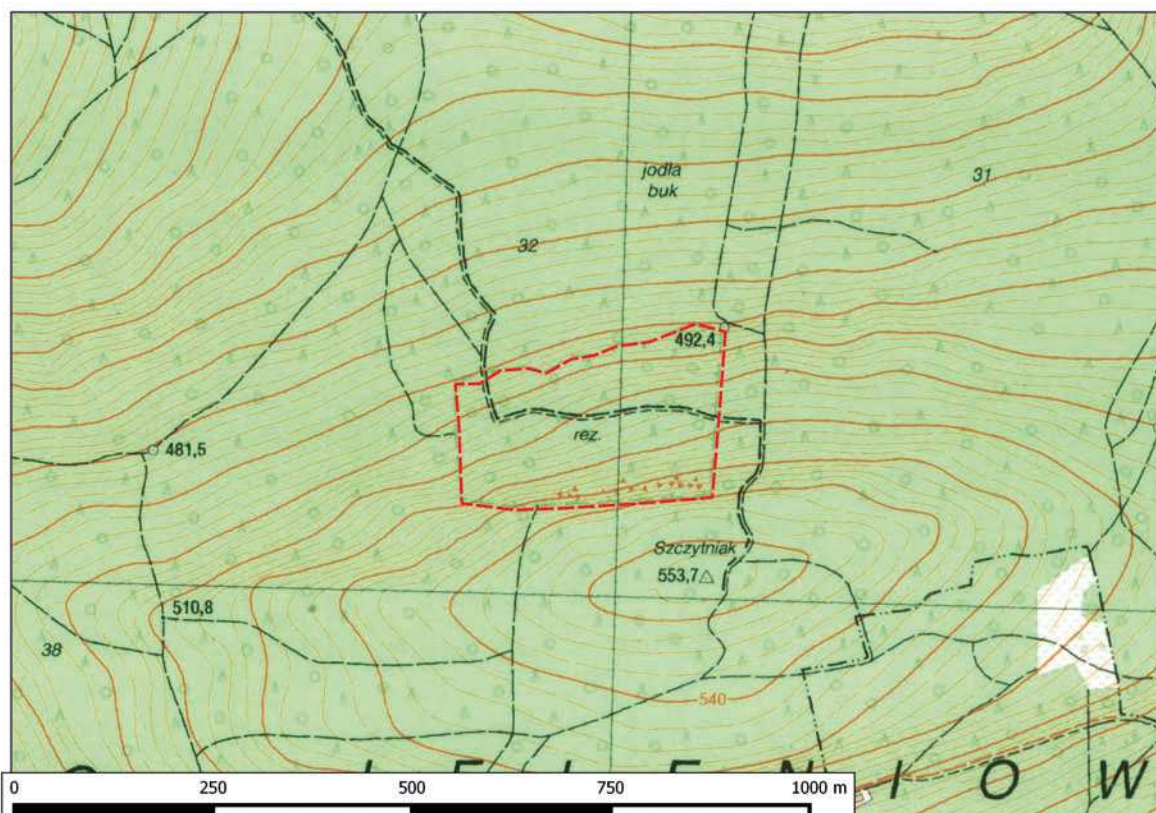
Pnie wiekowych drzew w drzewostanie bukowo-jodłowym

Rezerwat „Szczytniak”

- Rok utworzenia: 1994
- Powierzchnia: 6,03 ha
- Położenie administracyjne: powiat ostrowiecki, gmina Waśniów, miejscowość Nowy Skoszyn
- Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Rezerwat znajduje się w Nadleśnictwie Łągów, na północny wschód od Łągowa w centralnej części dużego kompleksu leśnego położonego na Paśmie Jeleniowskim zbudowanym z górnokambryjskich kwarcytów przeławiconych łupkami. Obejmuje fragment przyszczytowej partii stoku góry Szczytniak (553,7 m n.p.m.), najwyższego wzniesienia Pasma Jeleniowskiego. Najcenniejszym elementem rezerwatu jest charakterystyczne dla Gór Świętokrzyskich blokowisko skalne typu gołoborza. Usytuowane jest ono w górnej, bardzo stromej części zbocza. Tworzą je

ostrokrawędziste głązy i bloki piaskowców kwarcytowych, o wielkości nieprzekraczającej zwykle 0,5 m. Piaskowce są jasnoszare, zlewne i bardzo twarde. Gołoborze jest już tylko niewielkim fragmentem tego, które istniało na tym obszarze w przeszłości. Przyczyną zmniejszania się jego powierzchni jest postępująca sukcesja roślin leśnych, głównie mchów, paproci, jeżyn i borówek stanowiących inicjalne stadium sukcesji. Odkryte partie gołoborza otacza las jodłowo-bukowy, o charakterze pierwotnym stanowiący zaawansowane stadium sukcesji.

Gołoborze – blokowisko kambryjskich piaskowców kwarcytowych

Zarastające gołoborze

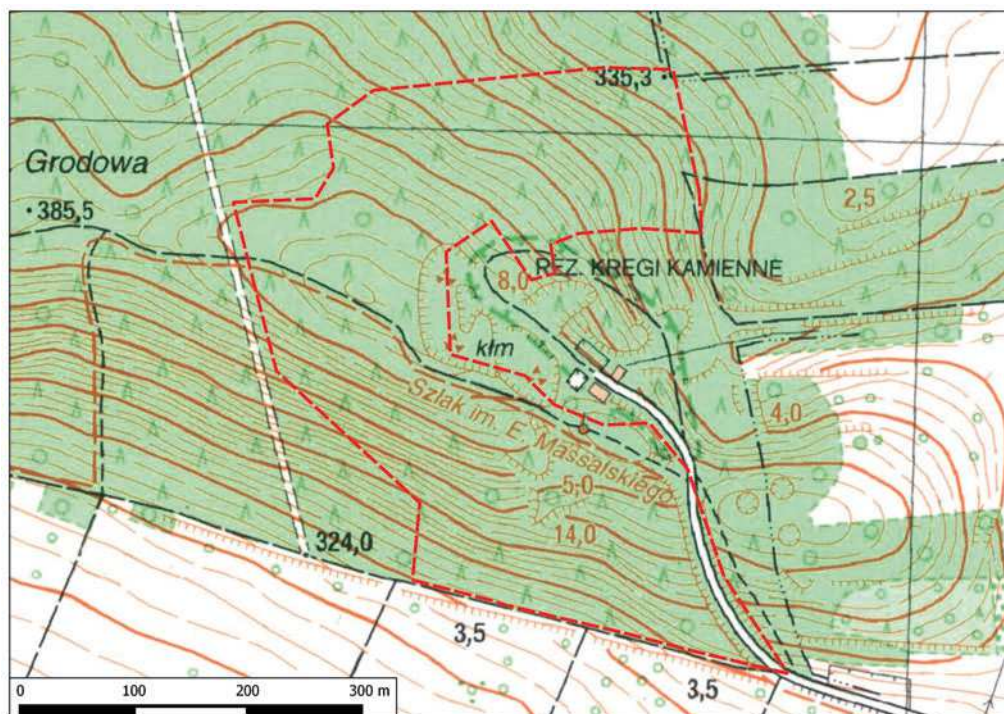
Zarastające mchami i porostami gołoborze

Rezerwat „Kręgi Kamienne”

- Rok utworzenia: 1994
- Powierzchnia: 12,75 ha
- Położenie administracyjne: powiat kielecki, gmina Miedziana Góra, miejscowość Ćmińsk
- Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Rezerwat położony jest w Nadleśnictwie Kielce, na północ od Kielc, na wschodniej części grzbietu Góry Grodowej (385,5 m n.p.m.). Obejmuje szczytową partię oraz północne i południowe stoki jednej z kulminacji wniesienia. Rezerwat utworzono w celu ochrony odsłoneń dolnotriasowych piaskowców w ścianach dawnych kamieniołomów. W odsłonięciach doskonale widoczne są struktury piaskowców: warstwowanie przekątne, rynnowe (warstwy są pochylone i lekko wygięte) o wielkości kilkunastu, kilkudziesięciu metrów, wskazujące na powstanie piaskowców jako piasków eolicznych, tworzących pustynne wydmy. Świadectwem takiego pochodzenia są także zmarszczki wiatrowe (takie, jak

współcześnie też powstają na powierzchni piasku), szczeliny z wysychania i zwitki błotne (mikroformy które i współcześnie tworzą się na dnie wysychających błotnistych kałuż). Piaskowce mają charakterystyczną wiśniowo-czerwoną barwę, wykazują wyraźną laminację oraz oddzielność płytową wzdłuż lamin. Odkryto tu również tropy gadów. W rezerwacie chronione są również zachowane, szczątkowe fragmenty kamiennych wałów, które zostały uznane za pozostałości prehistorycznego ośrodka pogańskiego kultu. W centrum rezerwatu znajduje się kapliczka pod wezwaniem Przemienienia Pańskiego z XIX w., otoczona kamiennymi tablicami. Kręcono tu również fragmenty filmu „Wiedźmin”.

Odślonięcie piaskowców triasowych w ścianach kamieniołomu

Ściany kamieniołomu z wielkoskalowym warstwowaniem przekątnym, rynnowym

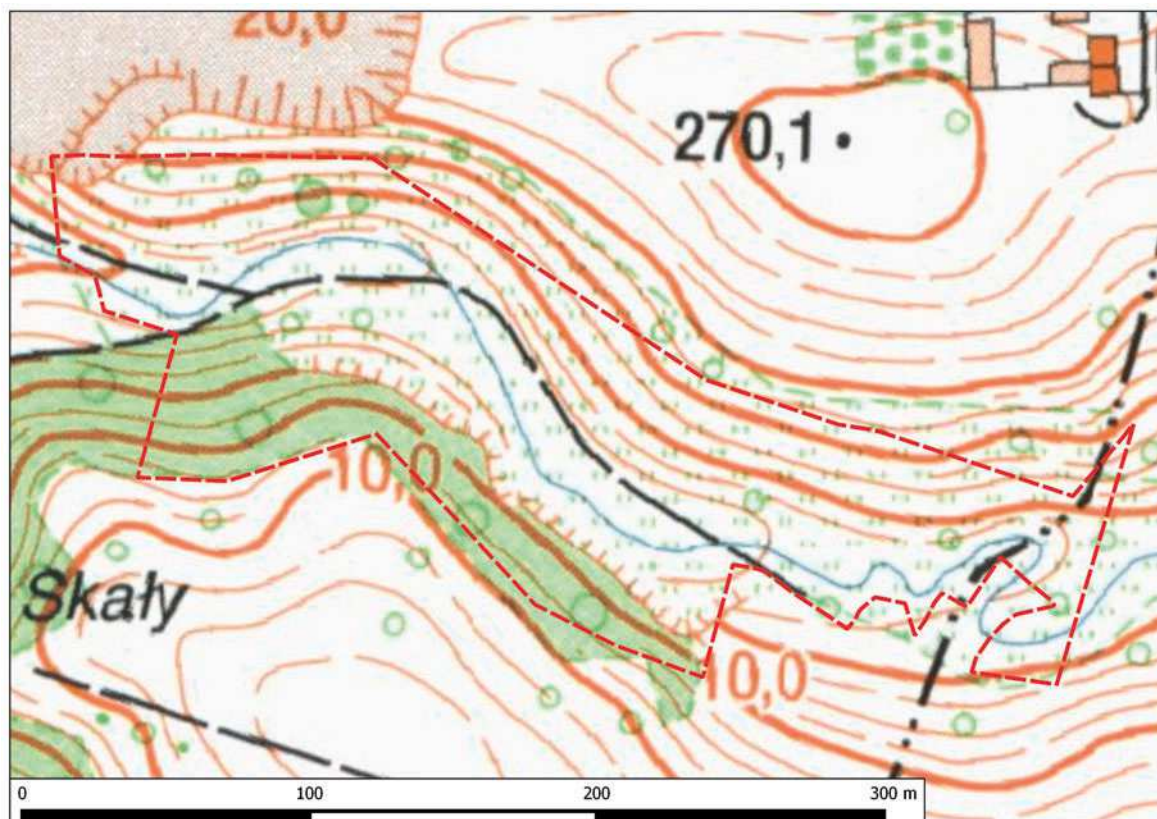
Piaskowce na trasie szlaku

Rezerwat „Wąwóz w Skałach”

- Rok utworzenia: 1994
- Powierzchnia: 3,18 ha
- Położenie administracyjne: powiat ostrowiecki, gmina Waśniów, miejscowości Czajęcice i powiat kielecki, gmina Nowa Słupia, miejscowość Skąły
- Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Rezerwat położony jest między Nową Słupią a Waśniowem. Obejmuje dno oraz zbocza doliny mającej charakter jaru o stromo nachylonych ścianach, wysokości do 30 m. Środkiem rezerwatu płynie bezimienny potok – prawobrzeżny dopływ rzeki Dobruchny. W ścianach wąwozu odsłaniają się skały środkowego dewonu, zbudowane z twardych, odpornych na wietrzenie szarych dolomitów i ciemnoszarych lub brązowych wapieni dolomitycznych. W występujących w dolomitach wkładkach wapieni organodetrytycznych, zbudowanych w znacznej części z muszli, odkryto i po raz pierwszy opisano trzy gatunki

ramienionogów. Północną ścianę wąwozu, jej południową wystawę porasta roślinność kserotermiczna i naskalna. Na podłożu skalnym rosną: rojnik pospolity, czosnek skalny i kostrzewa błada, a w załomach skał zanokcica murowa. Obok nich – na zboczu występują inne gatunki kserotermiczne: pajęcznica gałęzista, oman szerokolistny, ciemiężyk białokwiatowy, czyściec prosty. U podnóża zbocza rośnie szalwia łąkowa, jastrzębiec kosmaczek i wilczomlec sosnka. Południowe zbocze wąwozu jest, poza nagimi odsłonięciami skał, pokryte prawie w całości krzewami i drzewami. Rosną tu licznie: leszczyna, lipa, grab i osika.

Płytowa budowa skał dolomitowych południowego zbocza wąwozu

Wychodnie dolomitów dewońskich

Roślinność naskalna z rojownikiem pospolitym

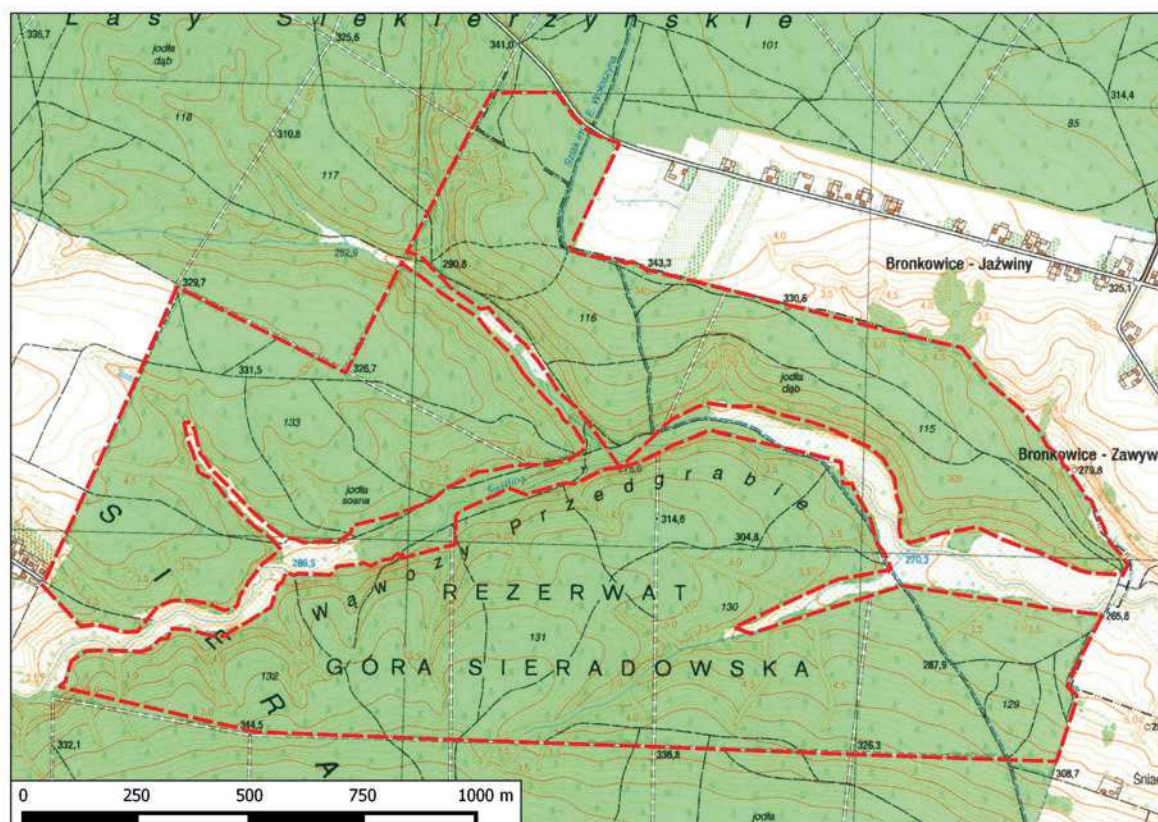
Zbocze jaru w rezerwacie

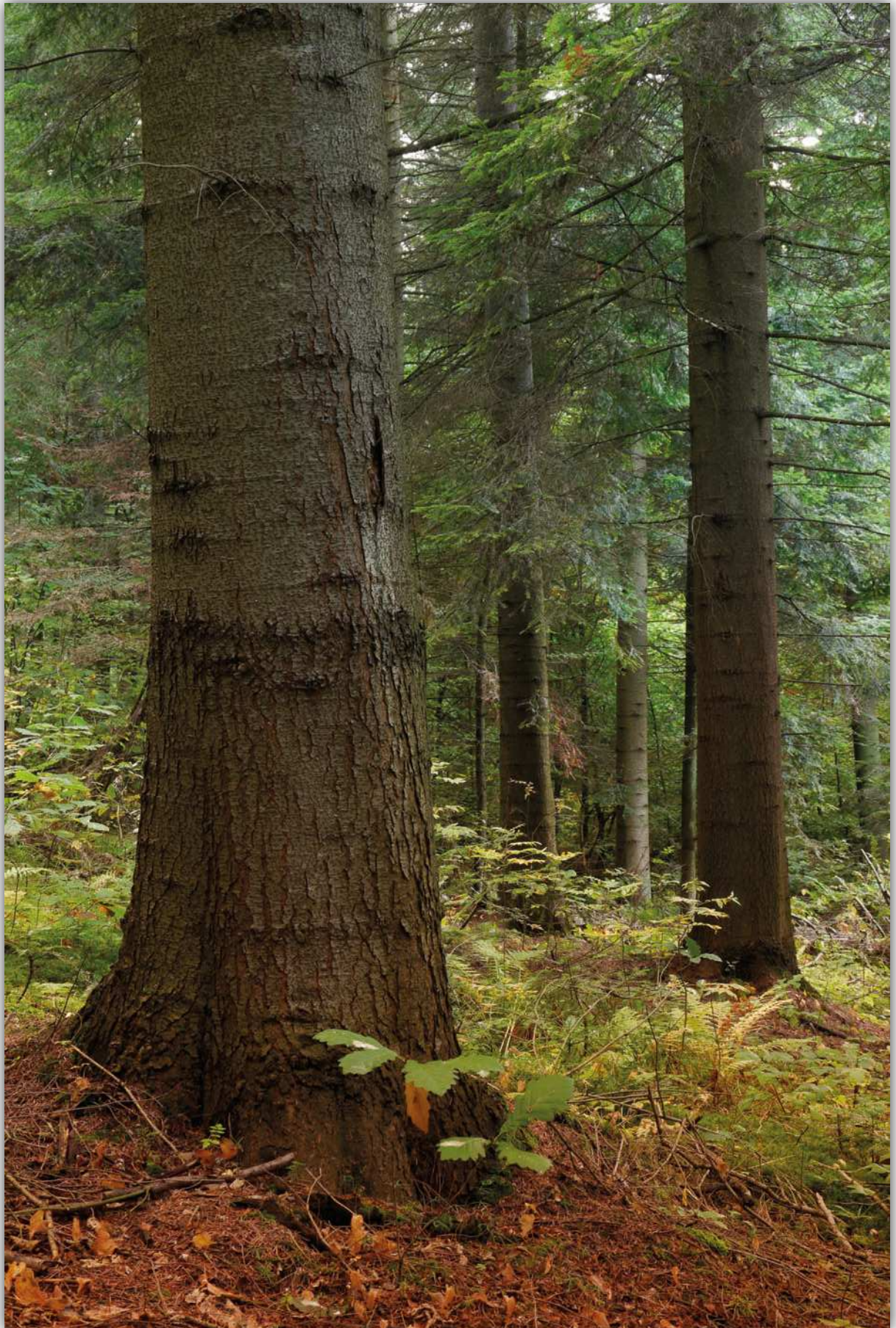
Rezerwat „Góra Sieradowska”

- Rok utworzenia: 1995
- Powierzchnia: 197,67 ha
- Położenie administracyjne: powiat kielecki, gmina Bodzentyn, miejscowość Siekierno
- Rodzaj rezerwatu: leśny

Rezerwat położony jest w Nadleśnictwie Suchedniów, na północ od Bodzentyna. Tworzą go kopulaste wzniesienia z kulminacją Góry Sieradowskiej (381,9 m n.p.m.), poprzedzielane doliną Świśliny, która nie została objęta ochroną. W podłożu lessowym występują liczne wąwozy o łagodnych zboczach porośnięte lasem i młode o wąskich dnach i stromych zboczach. Rezerwat porasta jodłowy wyżynny las mieszany, grąd, żyzna buczyna górska oraz bliżej doliny łągi. Panującym gatunkiem jest jodła i buk, a w domieszce występuje dąb, modrzew, jawor, klon, jesion,

grab, świerk, sosna, brzoza i olsza. W 2012 r. w wyniku działania silnego wiatru doszło do znacznych zniszczeń w drzewostanie. Obecnie las odnawia się, o czym świadczy pojawienie się w runie wielu młodych drzew, w tym jodły, która pojawiła się licznie pod osłoną szybciej rosnących gatunków. W runie stwierdzono występowanie wielu gatunków roślin: kukułki plamistej, gnieźnika leśnego, zdrojówki rutewkowej, parzydła leśnego wawrzynka wilczełyko, bluszczu pospolitego, paprotki zwyczajnej paprotnika kolczystego oraz widłaków: wronca, jałowcowatego i goździstego.

Wiekowa jodła w rezerwacie

Wyżynny jodłowy bór mieszany

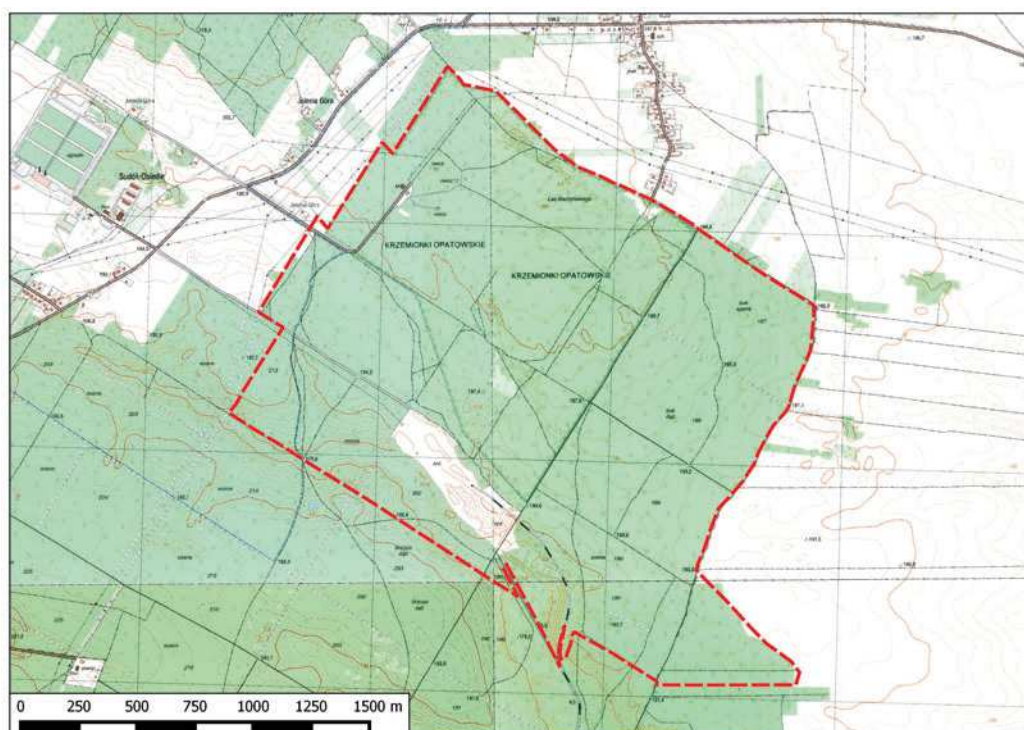
Wąwozy żłobione w lessach przez wodę

Rezerwat „Krzemionki Opatowskie”

- Rok utworzenia: 1995
- Powierzchnia: 378,79 ha
- Położenie administracyjne: powiat ostrowiecki, gmina Bodzechów, miejscowość Sudół
- Rodzaj rezerwatu: kulturowy

Rezerwat położony jest w Nadleśnictwie Ostrowiec Świętokrzyski oraz na terenach podlegających Muzeum Historyczno-Archeologicznemu w Ostrowcu Świętokrzyskim. W obrębie rezerwatu znajdują się kopalnie krzemieni z młodszego neolitu i początków brązu tj. z IV-II tysiąclecia p.n.e. Wydobywano tu krzemień pasiasty, z którego wytwarzane były narzędzia i broń. Krzemień tworzy tu soczewkowane i bulaste skupienia w wapieniach górnourajskich. Po jego wydobyciu pozostało około 3 tys. lejów zlokalizowanych na polu górniczym. Każda kopalnia składała się z chodników i komór o długości od kilku do kilkudziesięciu metrów, z czego udostępniono do zwiedzania tylko niewielką

część. Nad szybami górniczymi znajdują się pawilony, z ekspozycjami dotyczącymi życia ówczesnych ludzi oraz odkryć i badań dotyczących kopalni, wykonano także rekonstrukcję dającą wyobrażenie prądziejowej osady. W rezerwacie występuje świetlista dąbrowa, grąd oraz na niewielkich powierzchniach murawy kserotermiczne z ciekawymi gatunkami roślin: wawrzykiem główkowym, obuwikiem pospolitym, buławnikiem czerwonym, dzwoniecznikiem wonnym, goryczką krzyżową, zawilcem wielkokwiatowym, lilią złotogłów, ostrożeniem pannońskim, pluskwicą europejską, dziewięciśłem bezłodygowym, podkolanem białym i zielonawym oraz naparstnicą zwyczajną.

Dzwonecznik wonny

Dawne pole górnicze zarastające ciepłolubną roślinnością

Podziemne wyrobiska górnicze

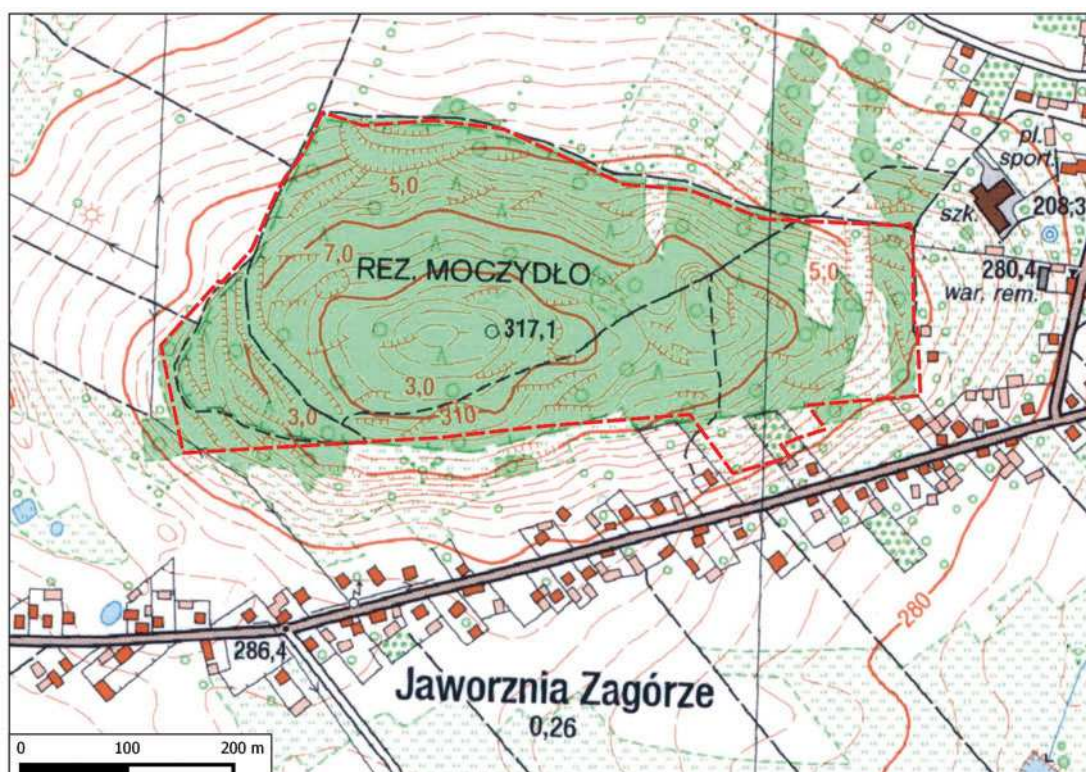
Konkrecja krzemienia pasiastego w pokładach wapieni górnajurajskich

Rezerwat „Moczydło”

- Rok utworzenia: 1995
- Powierzchnia: 16,21 ha
- Położenie administracyjne: powiat kielecki, gmina Piekoszów, miejscowość Jaworznia
- Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

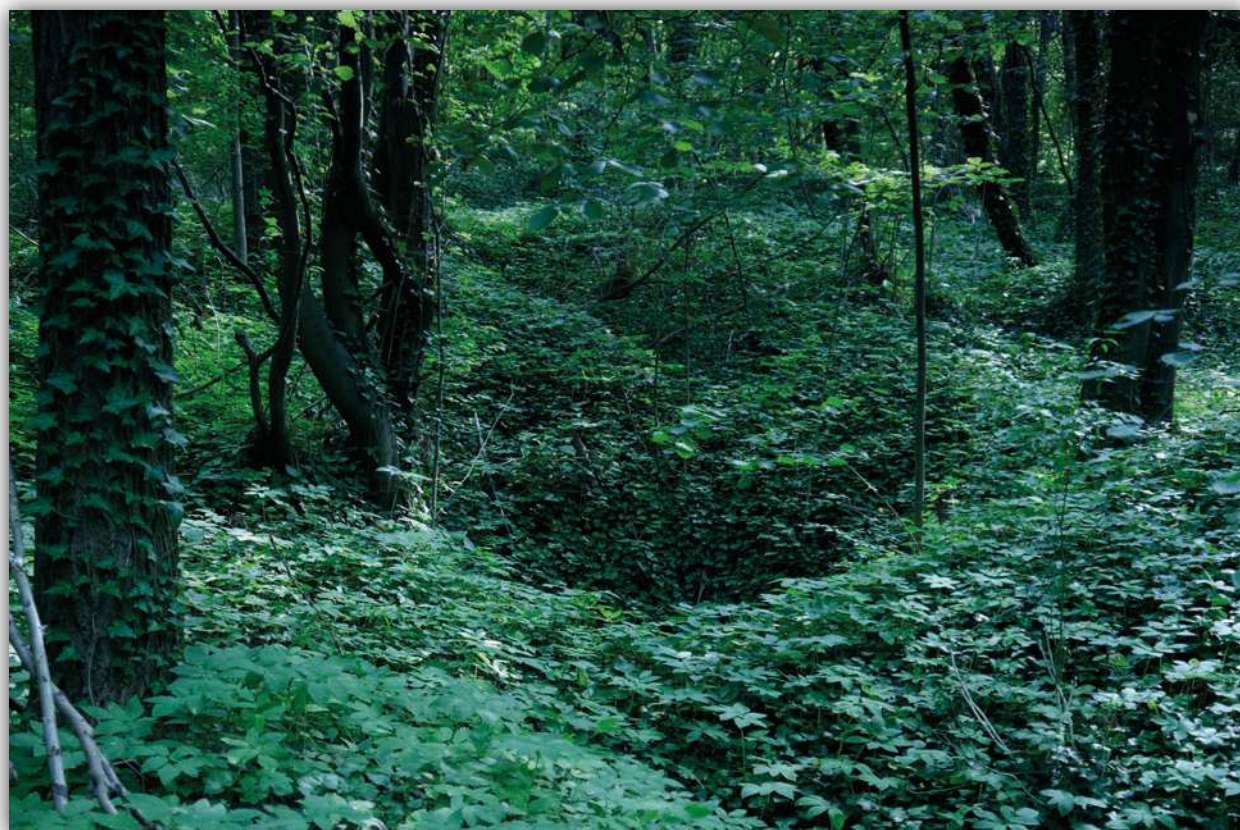
Rezerwat położony jest na południe od Piekoszowa. Obejmuje wzgórze o nazwie Moczydło (318 m n.p.m.) zbudowane z odsłaniających się w wielu miejscach wapieni środkowego i górnego dewonu, lokalnie też zlepieńców wapiennych permu. W ścianach trzech nieczynnych kamieniołomów widoczny jest kontakt skał pochodzących z różnych okresów geologicznych oraz liczne żyły kalcytowe i kalcytowo-barytowo-galenowe przecinające wapień dewoński. W kamieniołomach od XIX wieku wydobywano wapień dewoński oraz kalcyt jako marmur techniczny wykorzystywany w architekturze i kamieniarstwie. Obecność galeny – rudy ołowiu zdecydowała o rozwoju

górnictwa kruszcowego, które prowadzono tu przez kilkaset lat, do początków XX wieku. Ślady tej działalności zachowały się w formie szybów i szpar górniczych. Przez teren rezerwatu przebiega ścieżka dydaktyczna. W 1831 r. w kaplicy grobowej na Moczydle, w wykonanej z ołowiu trumnie, pochowany został Johann Ullmann, Dyrektor Głównej Dyrekcji Górniczej i Szkoły Akademiczno-Górniczej w Kielcach prowadzący poszukiwania kruszców na tym wzgórzu. Niestety obecnie nie ma śladu grobowca, natomiast tablica poświęcona Ullmanowi znajduje się przed szkołą postawioną u podnóża wzniesienia, blisko granicy rezerwatu.

Grąd subkontynentalny

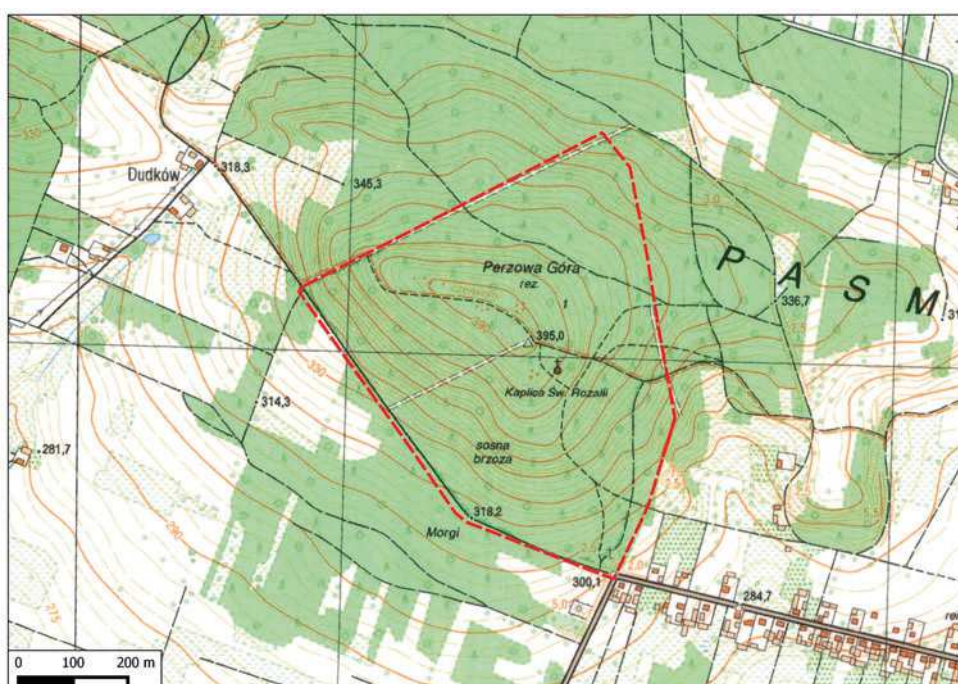
Zarośnięte pole górnicze z niewielkimi lejami poszybowymi

Rezerwat „Perzowa Góra”

- Rok utworzenia: 1995
- Powierzchnia: 33,08 ha
- Położenie administracyjne: powiat kielecki, gmina Strawczyn, miejscowość Hucisko
- Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Rezerwat położony jest w Nadleśnictwie Kielce, na północny zachód od Strawczyna. Obejmuje fragment kompleksu leśnego porastającego szczyt, grzbiet i przygrzbietowe partie stoków Góry Perzowej (395 m n.p.m.). Górę budują dolnotriasowe piaskowce w dolnej części wzniesienia pokryte utworami lessu. Piaskowce tworzą ciąg (o długości ponad 100 m) naturalnych form skałkowych wokół głównej kulminacji góry oraz mniejszą grupę skałek przy północnej, niższej kulminacji. Poniżej najwyższych grup skałkowych, na stokach góry występują liczne, często duże (o wysokości do 3 m) bloki skalne, grawitacyjnie odsunięte od głównej grupy skałkowej. Część południową głównego ciągu tworzą monolity skalne o wysokości 1-3 m. W części centralnej

znajduje się zespół kilku progów skalnych rozczłonowanych licznymi szczelinami. Największy z nich o długości około 10 m, szerokości 8 m i wysokości 6 m podcięty jest głęboką niszą skalną, w której urządzono kapliczkę św. Rozalii, patronki ludzi dotkniętych chorobami zakaźnymi. Górę porasta las zbliżony do naturalnego, głównie żyzna buczyna górska. U podnóża pojawiają się fragmenty grądu. Spotkać można tu wiele ciekawych lub chronionych gatunków roślin jak np.: lilia złotogłów, paprotka zwyczajna, marzanka wonna, czosnek niedźwiedzi, kokorycz pełna i pusta, żywiec cebulkowy i dziewięciolistny oraz śnieżyczka przebiśnieg, która ma tu jedno z nielicznych stanowisk w Górach Świętokrzyskich.

Szczytowa część wzniesienia ze skałkami zbudowanymi z piaskowców dolnotriasowych

Zarośnięte mchem progi piaskowcowe

Mieszany drzewostan bukowo-jodłowy, na drugim planie jeden z największych bloków skalnych rezerwatu

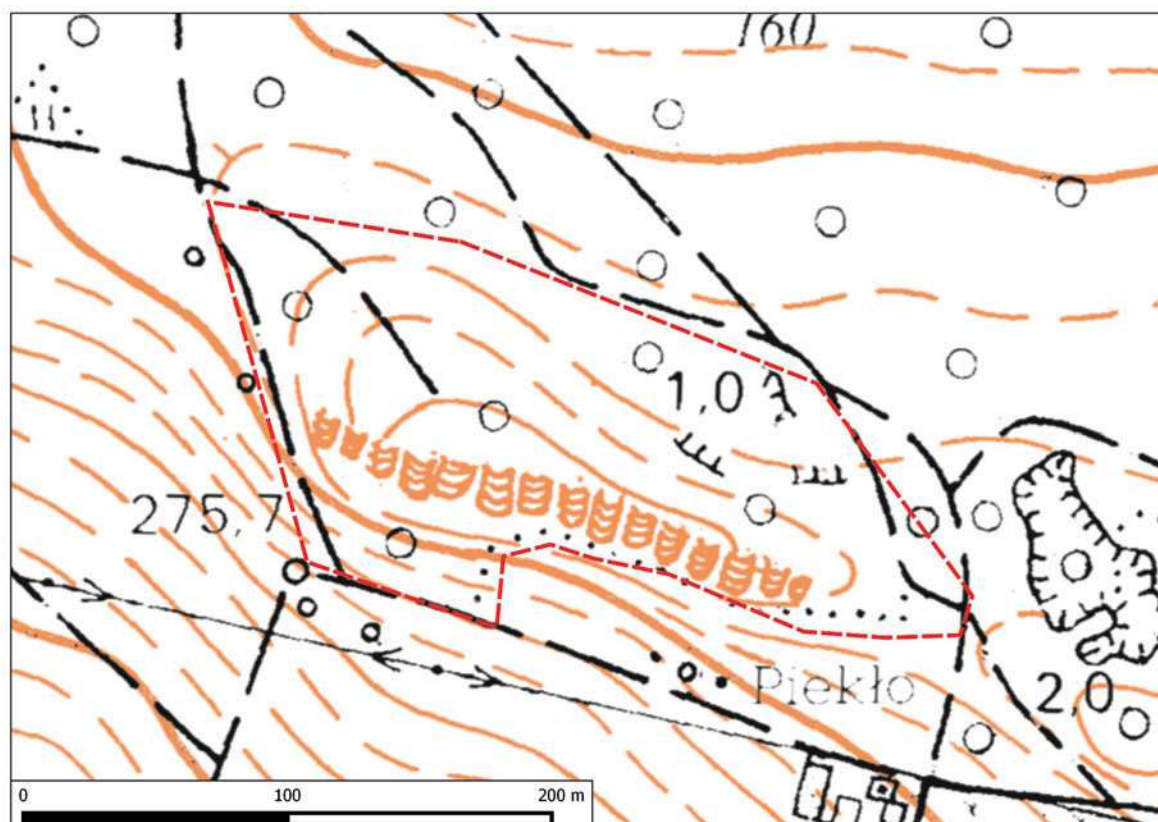
Grota i kapliczka św. Rozalii w progu piaskowcowym

Rezerwat „Piekielko Szkuckie”

- Rok utworzenia: 1995
- Powierzchnia: 2,50 ha
- Położenie administracyjne: powiat konecki, gmina Ruda Maleniecka, miejscowość Szkucin
- Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Rezerwat położony jest w Nadleśnictwie Ruda Maleniecka, na południowy wschód od Fałkowa. Obejmuje powierzchnię szczytową i stoki niewielkiego płaskowzgorza. Ochroną objęto tu naturalne skałki zbudowane ze zlepieńców dolnej jury. Bloki skalne tworzą ciąg o długości około 220 m i przybierają różne formy powstałe w wyniku grawitacyjnego rozpadu stoku oraz wietrzenia jak np.: progi, ambony, stoły, murki i występy skalne. W rezerwacie jest także jaskinia Schronisko w Zlepieńcach o długości 5 m. Dominującą formą mikrorzeźby są zaokrąglone ściany ze sterczącymi, kilkucentymetrowymi guzami

otoczków. W miejscach, gdzie jest wyraźne uławicenie, rzeźbę ścian tworzą listwy ławic i bruzdy wzdłuż ich granic. Specyficznym elementem powierzchni skałkowych są resztki naskorupień żelazistych, powstałych w wyniku wietrzenia skał wzdłuż powierzchni uskoków, na których widać tzw. rysy ślizgowe. Unikatową formą mikrorzeźby są płytkie pionowe żłobki występujące na ścianie ambony we wschodniej części rezerwatu. Dolne partie skał pokrywają mchy i paprocie. W rezerwacie rośnie kilkanaście wiekowych dębów i sosen, których wiek przekracza 160 lat.

Skąłki wymodelowane w jurajskich zlepieńcach

Rzeźba listwowo-bruzdowa powierzchni skałek

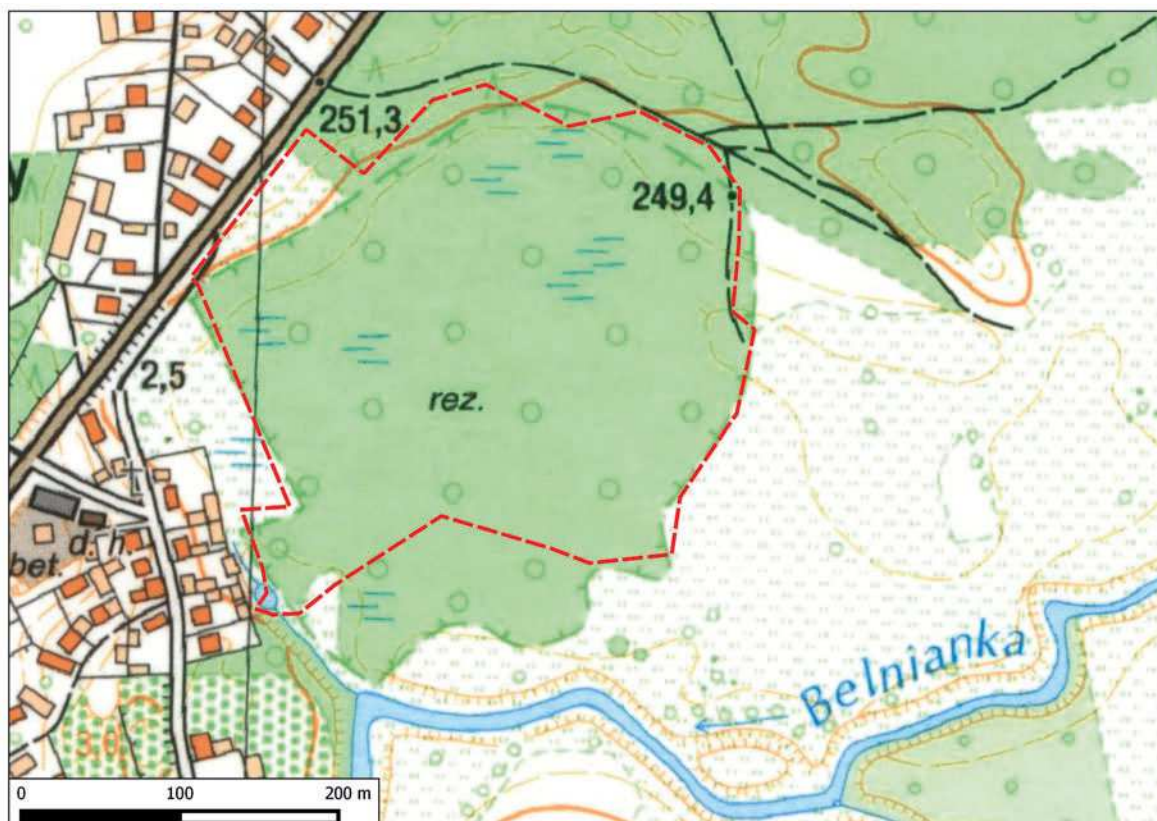
Największy próg skalny w grupie skałkowej

Rezerwat „Słopiec”

- Rok utworzenia: 1995
- Powierzchnia: 8,18 ha
- Położenie administracyjne: powiat kielecki, gmina Daleszyce, miejscowość Słopiec
- Rodzaj rezerwatu: torfowiskowy

Rezerwat położony jest w sąsiedztwie miejscowości Słopiec, przy trasie Daleszyce – Borków. Utworzony został w celu ochrony torfowiska kępkowo-dolinkowego położonego w niecce otoczonej kopalnymi, zarośniętymi lasem wydmami, znajdujące się w rozlewiskach rzeki Belnianki. Występowało tu wiele ciekawych roślin charakterystycznych dla torfowisk, takich jak: żurawina błotna, borówka bagienna, modrzewnica zwyczajna, brzoza omszona,

rosiczki, przygielka biała, reliktowe glacialne wierzby i arktyczno-borealne mchy. Obecnie, na skutek obniżenia się poziomu wód na torfowisko wkroczył las. Obserwować tu można ciekawe procesy przemiany środowiska przyrodniczego, drzewa rosnące na wysokich kępach i rozległe dolinki pomiędzy nimi. W nielicznych, bardziej mokrych zagłębieniach terenu zachowały się fragmenty torfowiska.

Zespół olszyny bagiennej na odwodnionym torfowisku

Kępkowo-dolinkowy układ olsu

Knieć błotna w olsie

Rezerwat „Skąły pod Adamowem”

- Rok utworzenia: 1995
- Powierzchnia: 8,98 ha
- Położenie administracyjne: powiat starachowicki, gmina Brody, miejscowość Ruda
- Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Rezerwat znajduje się w Nadleśnictwie Starachowice, na wschód od Starachowic. Obejmuje fragment rozległego wzniesienia oraz górny odcinek jego stoku opadający do doliny potoku. Głównym elementem chronionym w rezerwacie jest ciąg skałek o długości 400 m w granicach rezerwatu (całkowita długość ciągu sięga 900 m) zbudowanych z piaskowców dolnojurajskich. Skałki mają formy ambon, progów, stołów, rzadziej grzybów skalnych, płyt oraz krótkich murów i osiągają wysokość zwykle 2-5 m. Na powierzchniach skałek występują zróżnicowane formy rzeźby: najczęściej listwy i bruzdy wycięte wzdłuż powierzchni ławic oraz płytkie rowki wzdłuż wewnątrzławicowej laminacji, rzadziej atrakcyjne struktury typu plastra miodu. Do unikatowych form rzeźby należą ślady

kopalnych drzew mające formę podłużnych pustych kanałów o długości kilku metrów i średnicy od kilku do kilkunastu centymetrów (brak zwęglonych szczątków drewna, zachowały się natomiast jego odciski). W skałach odkryto 5 jaskiń pseudokrasowych. Są to Tunelik w Skałach Adamowskich (długości 4 m) powstały w wyniku rozsunięcia ambon na stoku, Schron pod Drutami (4,5 m) stanowiący niszę erozyjno-wietrzeniową i Stalagmitowy Schron (4 m), powstały w wyniku oderwania się i przesunięcia bloku skalnego. Dwie kolejne, Schronisko Osobne (2,5 m) i najdłuższa Dziura na Przestrzał (7,5 m), powstały w wyniku przesunięć bloków skalnych. Skałki otoczone są ponad 100 letnim drzewostanem, w którym dominuje sosna.

Listwy i bruzdy skalne oraz niewielka powierzchnia z formami typu plastra miodu na ścianie ambony skalnej

Ambony skalne o fantazyjnych kształtach

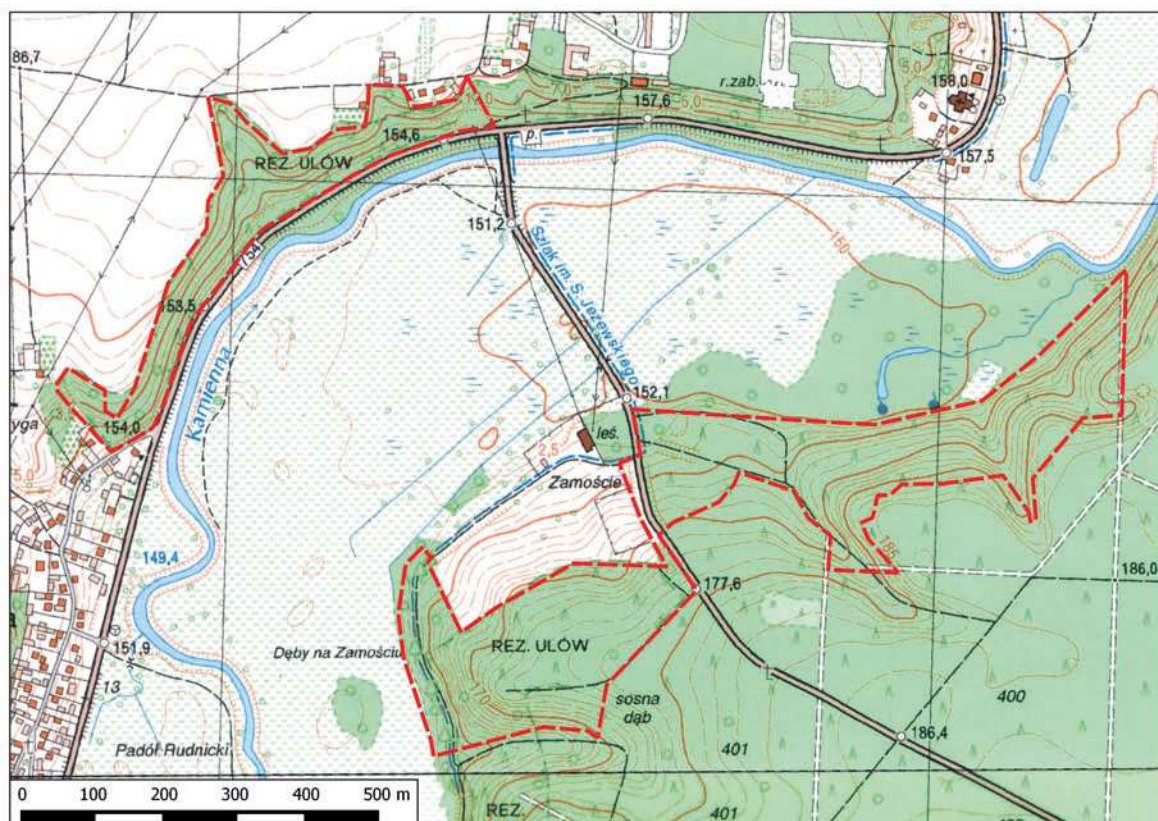
Ambony skalne

Rezerwat „Ulów”

- Rok utworzenia: 1995
- Powierzchnia: 23,50 ha
- Położenie administracyjne: powiat ostrowiecki, gmina Bałtów, miejscowość Bałtów
- Rodzaj rezerwatu: florystyczny

Rezerwat znajduje się w Nadleśnictwie Ostrowiec Świętokrzyski, składa się z trzech enklaw. Pierwsza położona jest na lewym brzegu rzeki Kamiennej, po północnej stronie drogi prowadzącej do Bałtowa, w kompleksie leśnym Strużnik. Obejmuje stromą, miejscami urwistą, wapienną krawędź doliny. Dwie pozostałe leżą w kompleksie Zamoście, po drugiej stronie rzeki. Tu teren jest falisty, przecinany jarami i wązozami. Zbiorowiska roślinne w rezerwacie są różnorodne, od muraw kserotermicznych przez świetliste dąbrowy i grądy po wilgotne

łągi. Jest tu największe w województwie stanowisko obuwika pospolitego liczy sobie ono, co najmniej kilkaset osobników. Inne gatunki to: pluskwica europejska, lilia złotogłów, miodownik melisowaty, naparstnica zwyczajna, tajeża jednostronna, zawilec wielkokwiatowy, zaraza przytuliowa, pajęcznica gałęzista, zanokcica skalna. Występują także gatunki górskie: tojad dziobaty i mołdawski, żebrowiec górski. W starych, próchniejących dębach ma swoje siedlisko rzadki gatunek owada – pachnica dębowa.

Zamierający dąb - siedlisko pachnicy dębowej

Grupa obuwików pospolitych

Grąd subkontynentalny z wiekowymi dębami

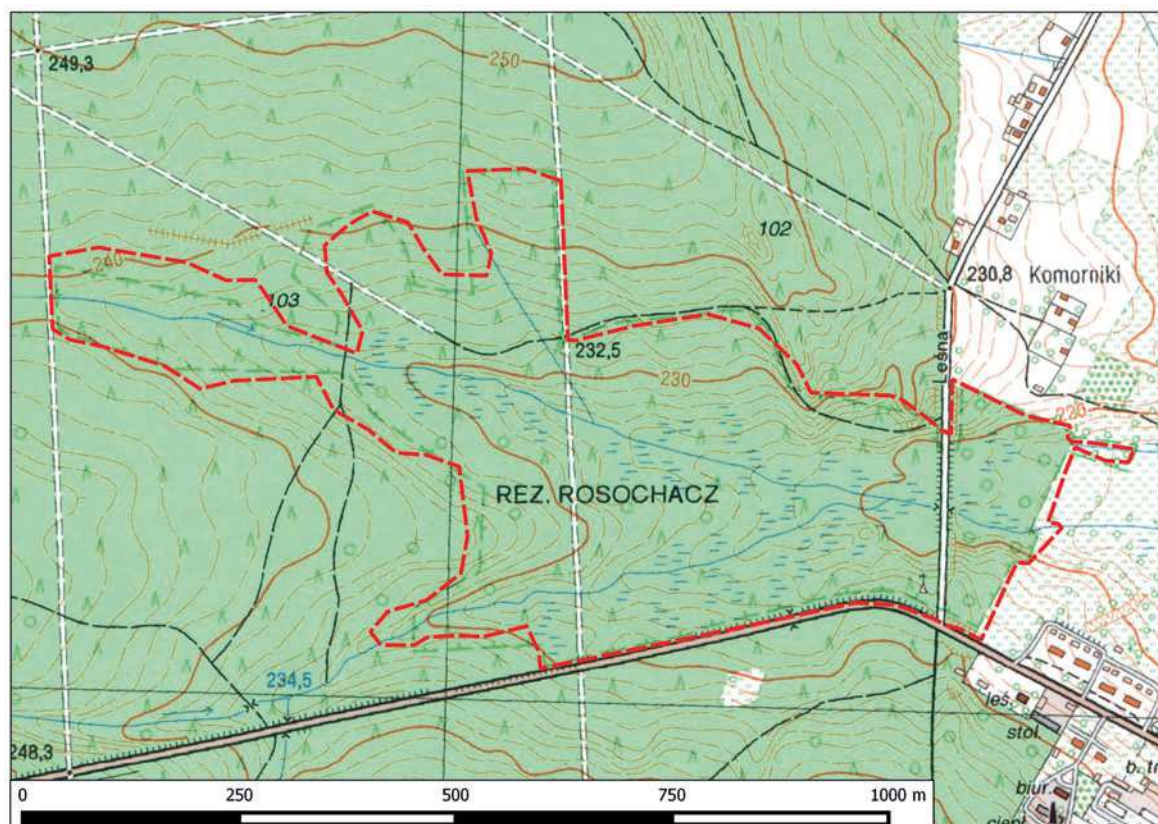
Wywierzyska w rezerwacie

Rezerwat „Rosochacz”

- Rok utworzenia: 1997
- Powierzchnia: 30,44 ha
- Położenie administracyjne: powiat starachowicki, gmina Brody, miejscowość Lubienia
- Rodzaj rezerwatu: leśny

Rezerwat położony jest w Nadleśnictwie Starachowice, na wschód od Starachowic. Ochroną objęto zbliżony do naturalnego wielogatunkowy drzewostan o bogatej strukturze. Centrum rezerwatu, wzdłuż rozwidleń rzeki Świętojanki zajmuje łąg jesionowo-olszowy. Otacza go od południa grąd subkontynentalny, od strony północnej bór bagienny. Gatunkami dominującymi są sosna i olsza, domieszkę stanowią dąb, grab, jodła, brzoza i klon. Podszyt miejscami

bardzo gęsty tworzy kruszyna, trzmielina, leszczyna, kalina, bez i porzeczek. Spotkać tu można rosnącą na siedliskach podmokłych brzozę omszoną oraz cisę. Wśród gatunków podlegających ochronie występują tajeża jednostronna, lilia złotogłów, widłaki jałowcowaty i goździsty, podkolan biały. Nazwa rezerwatu pochodzi od zwyczajowej nazwy licznie występujących tu mocno rozgałęzionych, widlastych drzew.

Rzeka Świętojanka w drzewostanie olsowym

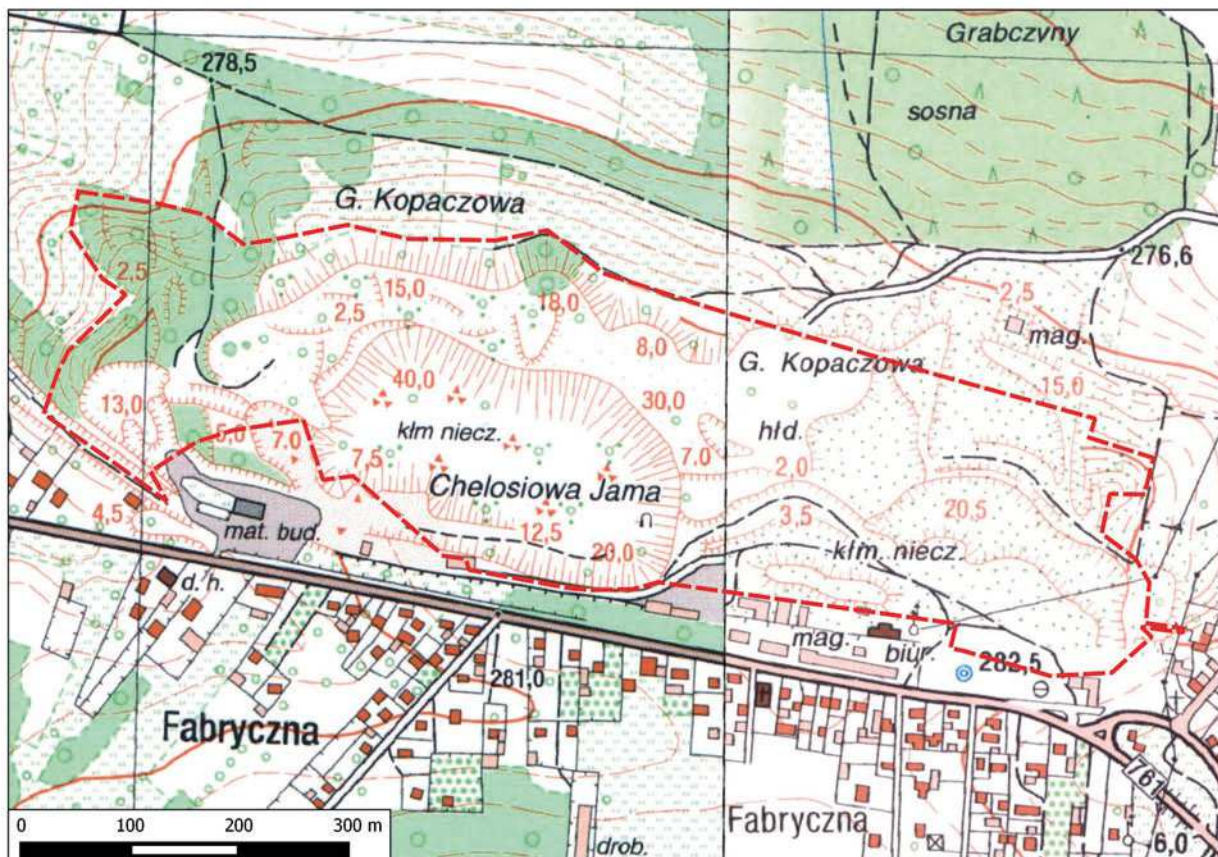
Łuskiewnik różowy

Rezerwat „Chelosiowa Jama”

- Rok utworzenia: 1997
- Powierzchnia: 24,12 ha
- Położenie administracyjne: powiat kielecki, gmina Piekoszów, miejscowość Jaworznia
- Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Rezerwat znajduje się w sąsiedztwie drogi ekspresowej S7 w miejscowości Jaworznia. Obejmuje silnie przekształconą antropogenicznie część wzniesienia o nazwie Góra Kopaczowa (305 m n.p.m.), w tym dwa kamieniołomy wgłębno-stokowe wraz z łączącą je skalną skarpą. Wzniesienie zbudowane jest z gruboławicowych wapieni dewońskich, które odsłaniają się w ścianach kamieniołomów. W górnych częściach ścian oraz w skarpie pomiędzy kamieniołomami, na wapieniach zalegają osady dolnotriasowe wykształcone jako czerwone lub beżowo-brązowe piaskowce, zlepieńce krzemionkowe, mułowce, a także zlepieńce z otoczkami węglanowymi. Granica wapienie dewońskie - osady triasowe to powierzchnia lądu świętokrzyskiego z okresu dolnego triasu – unikatowa (rzadko występująca) struktura geologiczna. W rezerwacie występują różnorodne i różnowiekowe zjawiska i formy krasowe. Najstarsze formy krasowe to wypełnione kalcytem krystalicznym permskie komory krasowe oraz wypełnione czerwonymi wapieniami, piaskowcami i zlepieńcami dolnotriasowe kanały krasowe, niektóre o wielkich rozmiarach, które odsłaniają się w ścianach współcześnie występujących jaskiń. Na obszarze rezerwatu występuje obecnie 11 jaskiń. Najbardziej

znana i jedna z najdłuższych w kraju to system jaskiniowy o nazwie Chelosiowa Jama-Jaskinia Jaworznicka długości 3 670 m. Powstała ona w rezultacie połączenia dwu wcześniej znanych jaskiń. System składa się z labiryntowego, prawie poziomego zespołu korytarzy krasowych i dużych sal krasowo-zawaliskowych. Dużą jaskinią jest także Jaskinia Pajęcza o długości 1 183 m. W ścianach korytarzy jaskiniowych obserwować można wiele różnych form krasu występujących w postaci owalnych pustek, dużych kawern, szczelin krasowych oraz kominków, jak również kalcytowe formy naciekowe. Unikatowym zjawiskiem występującym w Chelosiowej Jamie są luźne kryształki kalcytu zwane kaszką kalcytową oraz (większe) różami kalcytowymi, które powstały w wyniku wielokrotnego zamrażania wód wypełniających jaskinię w okresach plejstocenijskich zlodowaceń. We współczesnych zbiornikach wodnych jaskini, z których największy jest studnią krasową, stwierdzono faunę bezkręgową, głównie nicienie, skąposzczety, widłonogi, równonogi i skoczogonki. Nazwa jaskini pochodzi od jej odkrywcy geologa R. Chlebowskiego, zwanego przez studentów Chelosiem.

Ściana nieczynnego kamieniołomu z profilem jasnoszarych wapieni dewońskich przykrytych czerwonymi mułowcami i piaskowcami dolnotriasowymi

Dolnotriasowa megabrekcja zbudowana z bloków wapieni dewońskich

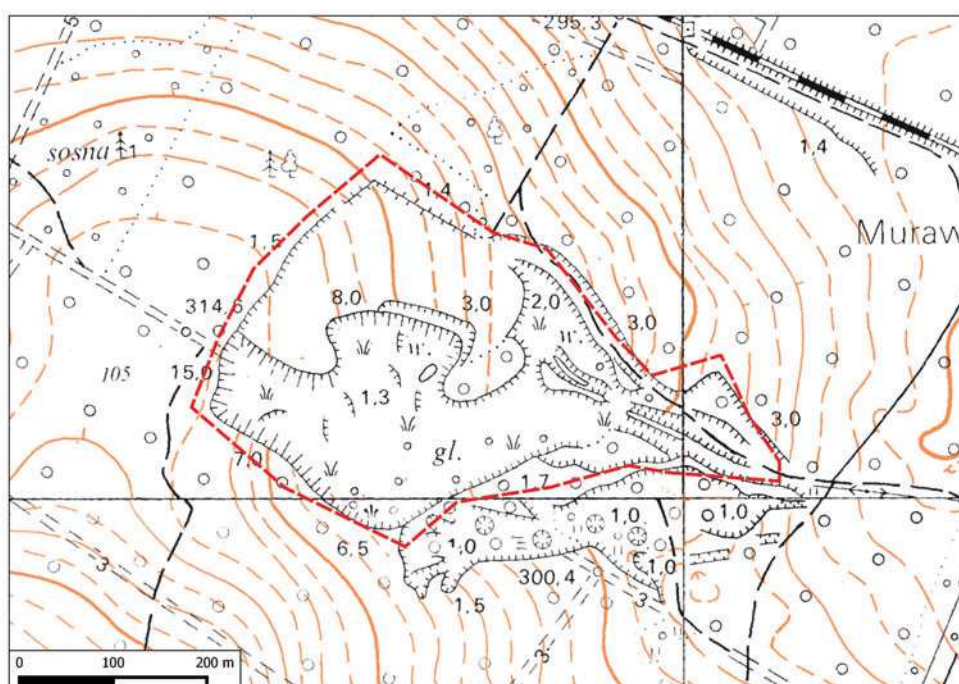
Dolnotriasowa brekcja zbudowana z fragmentów wapieni dewońskich

Rezerwat „Gagaty Sołtykowskie”

- Rok utworzenia: 1997
- Powierzchnia: 13,88 ha
- Położenie administracyjne: powiat konecki, gmina Stąporków, miejscowość Odrowąż
- Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Rezerwat znajduje się w Nadleśnictwie Stąporków, w środku dużego kompleksu leśnego, na północ od Odrowąza. Obejmuje teren dawnej kopalni odkrywkowej glin ceramicznych wykorzystywanych do wyrobu cegieł. W jej ścianach i dnie odsłaniają się dolnojurańskie iły z wkładkami piaskowców, które stanowią osady koryt rzecznych (piaskowce) i nadrzecznych równi zalewowych (iły). Na jej terenie odkryto tropy dinozaurów, pochodzące sprzed około 200 milionów lat, utrwalone na powierzchni piaskowca. Tropy te, w dolinie meandrującej rzeki, pozostawiły dinozaury roślinożerne (zauropody) oraz drapieżne (teropody). Na podstawie odkrytych tropów udowodniono po raz pierwszy na świecie stadny tryb życia dinozaurów roślinożernych

oraz dokonano rekonstrukcji żyjącego tu wówczas gatunku teropoda – *Kayentapus soltykoviensis*. W rezerwacie znaleziono też kuliste skamieniałości zinterpretowane jako gniazdo jaj dinozaura oraz szczątki kopalnych roślin, przede wszystkim skrzypów i paproci oraz drzew iglastych. W pokładach iłów występuje też rzadka bitumiczna odmiana węgla brunatnego – tzw. gagat, cenny materiał jubilerski, nazywany także czarnym bursztynem. Służył on do wyrobu biżuterii, w tym żałobnej, która była noszona w okresie zaborów. Aktualnie gagaty nie występują na powierzchni. Ponadto w iłach spotyka się kuliste skupienia rud żelaza tzw. sferosydepty. W rezerwacie znajduje się edukacyjna ścieżka geoturystyczna.

Gagat – bitumiczna odmiana węgla brunatnego

Ściana i dno nieczynnego wyrobiska z inicjalnymi zbiorowiskami roślinności torfowiskowej

Trójpalczaste tropy dinozaurów

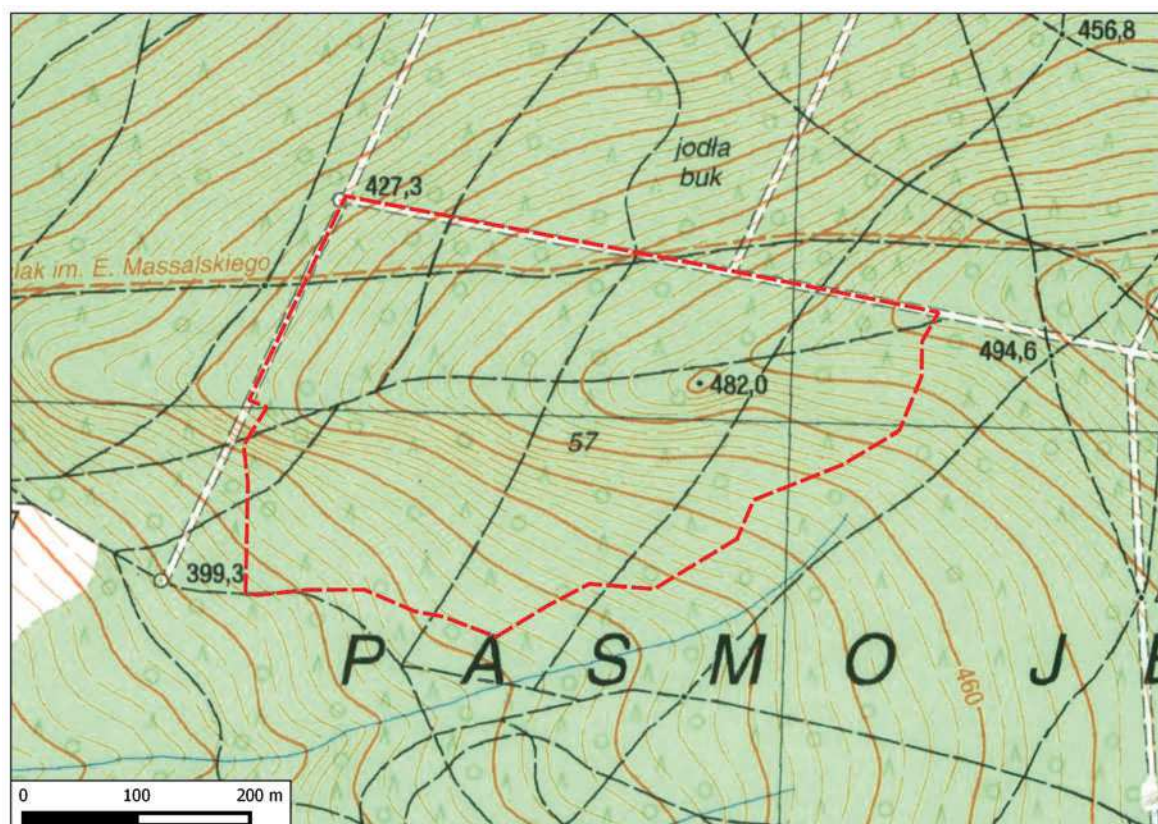
Ławice piaskowca wśród iłowców z rozproszoną substancją węglistą

Rezerwat „Góra Jeleniowska”

- Rok utworzenia: 1997
- Powierzchnia: 15,56 ha
- Położenie administracyjne: powiat kielecki, gmina Nowa Słupia, miejscowość Jeleniów
- Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

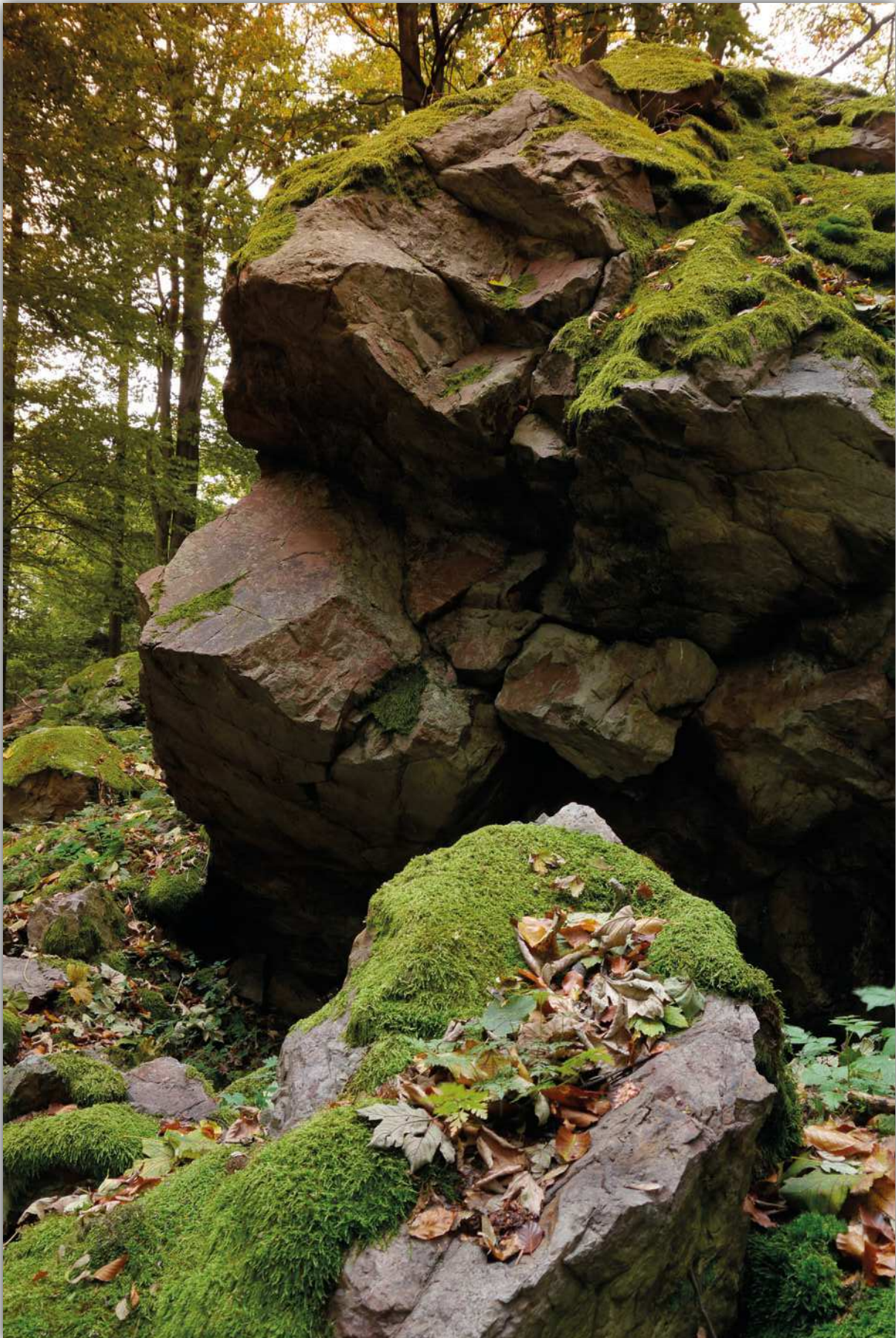
Rezerwat znajduje się w Nadleśnictwie Łągów, na północny wschód od Łągowa, w centralnej części dużego kompleksu leśnego położonego na Paśmie Jeleniowskim, które zbudowane jest z górnokambryjskich piaskowców kwarcytowych z wkładkami łupków. Obejmuje zachodnie stoki Góry Jeleniowskiej (533 m n.p.m.), drugiego co do wielkości wzniesienia Pasma Jeleniowskiego. Ochroną objęto naturalne formy skałkowe, które występują w części przyszczytowej i grzbietowej góry. Główna skałka ma formę grzbietowej grzędy o długości 20 m

i wysokości do 5 m, podciętej niszą od strony południowej i otoczonej mniejszymi występami skalnymi oraz blokowiskiem o charakterze gołoborza. Wzdłuż opadającego na zachód grzbietu można obserwować szereg mniejszych występów skalnych (wysokości 1-1,5 m) i niewielkich blokowisk. Na powierzchniach piaskowców obserwować można przykłady żyłowej mineralizacji kwarcowej, rzadziej kwarcowo-hematytowej. Rezerwat porasta żyzna buczyna karpacka w formie podgórskiej z udziałem jodły. Wiek niektórych drzew przekracza 120 lat.

Piaskowce kwarcytowe w formie występów skalnych

Skalna nisza w południowej ścianie głównej grzędy

Fragment blokowiska skalnego zarośniętego lasem

Piaskowce kwarcytowe tworzące grzędę i blokowisko skalne

Rezerwat „Skąły w Krynkach”

- Rok utworzenia: 1997
- Powierzchnia: 25,10 ha
- Położenie administracyjne: powiat starachowicki, gmina Brody, miejscowość Krynki
- Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Rezerwat znajduje się w Nadleśnictwie Starachowice, w sąsiedztwie drogi Starachowice-Brody, przy Zalewie Brodzkim. Obejmuje fragment południowego zbocza doliny rzeki Kamiennej, rozciętego głębokim jarem, którego dnem płynie strumień. Na zboczu tym oraz w ścianach jaru występuje duża grupa skałek (ponad 100 form skałkowych) zbudowanych z piaskowców i piaskowców zlepieńcowatych dolnego triasu. Skałki mają oryginalne kształty ambon, progów, stołów, rzadziej baszt oraz grzybów. Niektóre z nich osiągają pokaźne rozmiary – długość do 20-30 m i wysokość do 7 m. Piaskowce tworzą także pionowe ściany jaru o długości około 150 m i głębokości do 10 m. W rezerwacie, ponadto występuje także pięć pseudokrasowych obiektów jaskiniowych.

Cztery z nich stanowią schroniska skalne rozwinięte pod lub w dolnej części płytowych progów i ambon skalnych. Są to: Płaska Jama I (długości 5,5 m), Płaska Jama II (5,5 m), Płaska Jama III (2,5 m) oraz Grota Skrzatów (3 m). Piąta, Jaskinia Świętej Barbary ma długość 18 m i składa się z niewielkiej, niskiej salki, do której wprowadzają cztery otwory. Jest drugą co do długości pseudokrasową jaskinią regionu świętokrzyskiego. Skałki w Krynkach cechują się bardzo zróżnicowaną i atrakcyjną rzeźbą powierzchni skalnych. Oprócz powszechnie występujących listw i bruzd wzdłuż granic ławic oraz żłobków odzwierciedlających laminację w obrębie ławic, na powierzchniach skałek występują struktury typu plastra miodu.

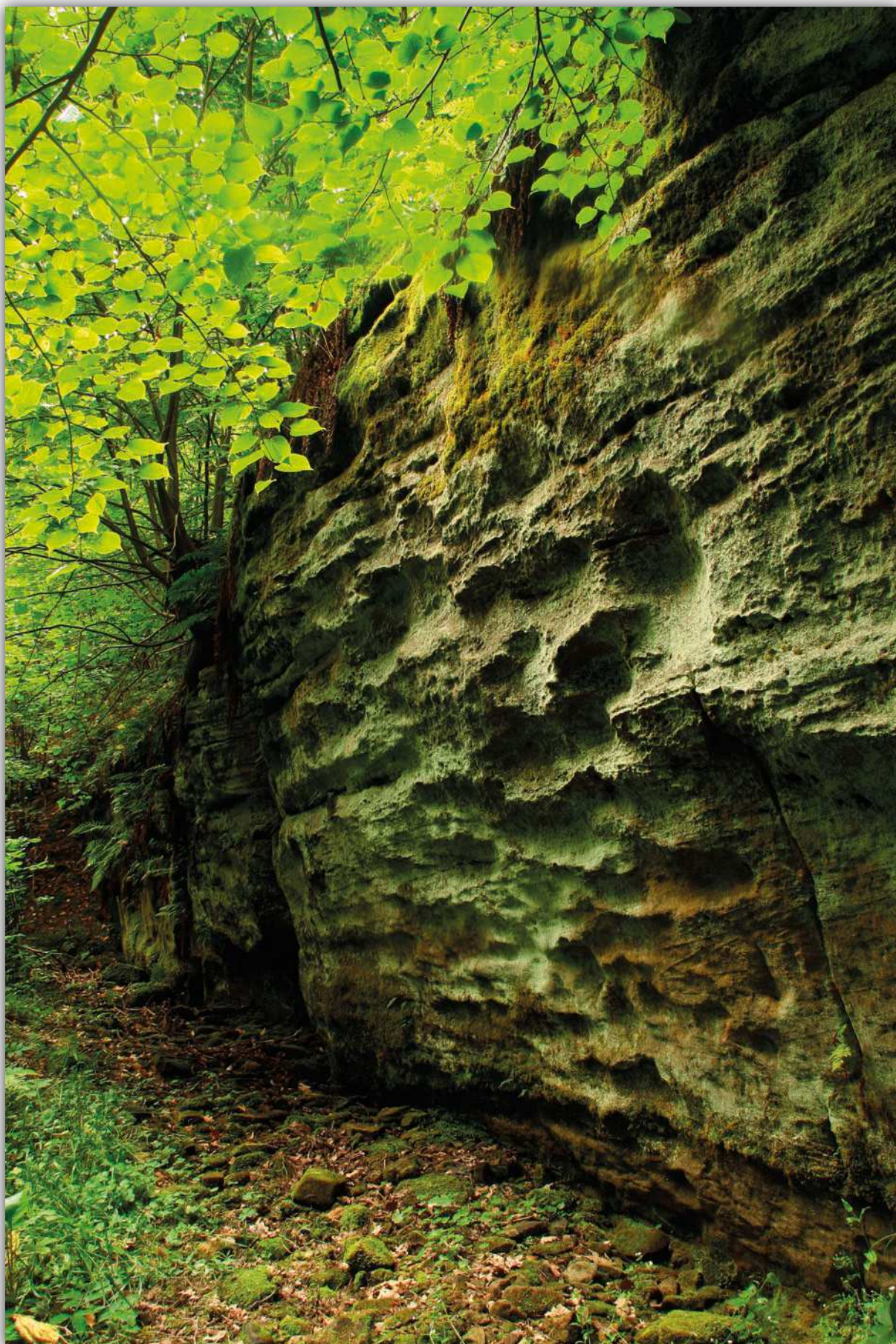
Różne formy skał piaskowcowych – przysadziste ambony oraz przechylony i osunięty blok skalny

Najbardziej charakterystyczny grzyb skalny

Skalna ściana wąwozu

Rzeźba na powierzchni ścian skalnych nawiązująca do form typu plastra miodu

Rezerwat „Wietrznia im. Z. Rubinowskiego”

- Rok utworzenia: 1999
- Powierzchnia: 17,59 ha
- Położenie administracyjne: powiat Kielce, gmina Kielce, miasto Kielce
- Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Rezerwat jest jednym z pięciu rezerwatów położonych na terenie miasta Kielce. Obejmuje pozostałości wzgórza Wietrznia (312 m n.p.m.) rozciągniętego kilkupoziomowymi wyrobiskami trzech nieczynnych kamieniołomów: Wietrznia, Międzygórze i Międzygórze Wschodni, o łącznej długości około 900 m. Głównym przedmiotem ochrony w rezerwacie jest profil i wykształcenie skał węglanowych środkowego i górnego dewonu. Skały te powstały w płytkim, ciepłym morzu, w którym żyły liczne koralowce, ramienionogi i stromatoporoidy – wymarłe organizmy zbliżone do gąbek i mające wapienne szkielety o kształcie kulistym, kalafiorowatym lub talerzowatym i wielkości do kilkudziesięciu centymetrów. Wykształcenie skał dewonu odsłoniętych w wyrobisku pozwala na śledzenie przestrzennych i czasowych zmian środowiska morskiego oraz ruchów tektonicznych

dna morskiego w górnym dewonie. Na terenie rezerwatu występują także bardzo interesujące naukowo formy krasowe, zarówno kopalne, powstałe w permsko-triasowym okresie lądowym w historii geologicznej regionu świętokrzyskiego, jak i reliktywne oraz współczesne, rozwinięte w neogene i czwartorzędzie. Udokumentowano tu 5 schronisk skalnych i jaskiń, z których najdłuższa Jaskinia na Wietrzni ma 60 m długości. W sąsiedztwie rezerwatu funkcjonuje Centrum Edukacji Geologicznej, którego budynek tworzy harmonijną całość ze wzgórzem, w które jest wkomponowany. Rezerwat nosi imię geologa Zbigniewa Rubinowskiego, zasłużonego badacza Gór Świętokrzyskich i rzecznika ochrony dziedzictwa geologicznego tego regionu.

Wyrobisko Międzygórze

Węglanowe skały dewonu o różnym wykształceniu: wapień nieuławicowe, gruboławicowe oraz cienkopłytkowe; na pierwszym planie permska megabrekcja krasowa

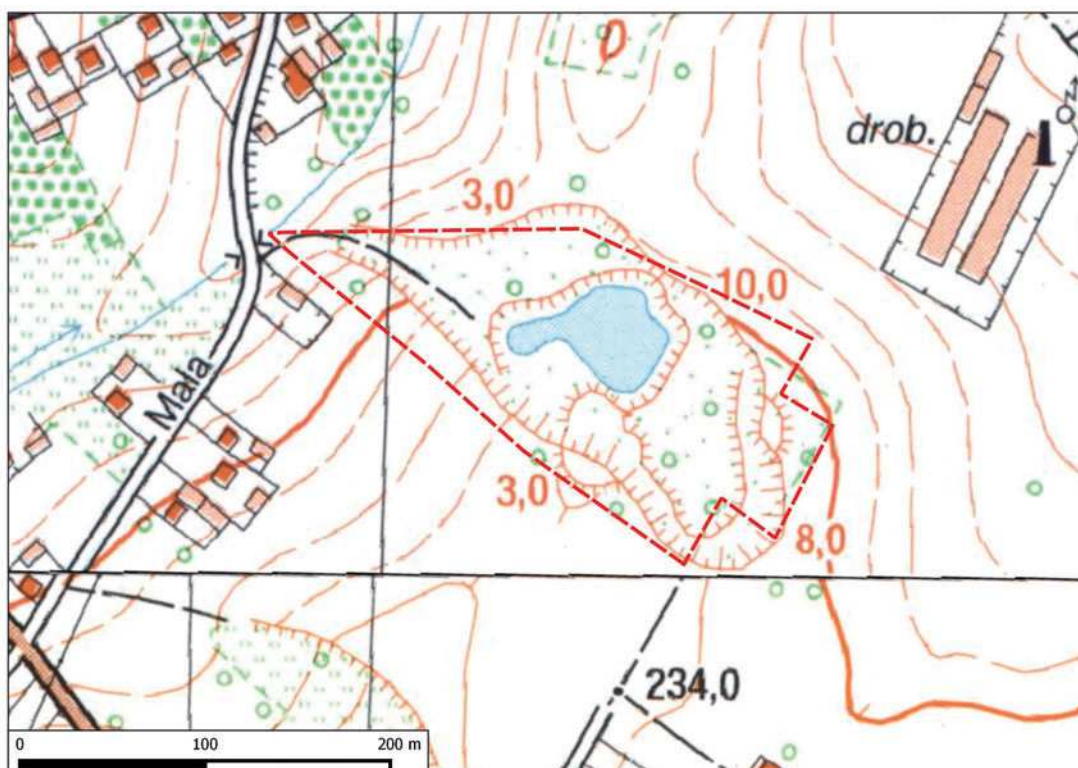
Wyrobyisko Wietrznia; w prawej części czerwono-brązowe wypełnienie formy krasowej

Rezerwat „Wolica”

- Rok utworzenia: 2000
- Powierzchnia: 2,81 ha
- Położenie administracyjne: powiat kielecki, gmina Chęciny, miejscowości Wolica i Siedlce
- Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Rezerwat położony jest niedaleko stacji kolejowej w miejscowości Wolica. Obejmuje duży nieczynny kamieniołom wglębny częściowo wypełniony wodą i zarośnięty krzewami. W jego ścianach odsłania się najbardziej kompletny i dlatego ważny z naukowego punktu widzenia profil skał węglanowych środkowego triasu tzw. wapienia muszlowego, którego dolna część jest obecnie poniżej zwierciadła wód. W skałach tych, reprezentowanych głównie przez wapień i wapień marglisty, występują liczne makroskamieniałości: muszle małży, ramienionogów, ślimaków i członki liliowców, organizmów z grupy szkarłupni, przypominających kształtem

kwiaty, rzadsze są muszle łodzików i amonitów. Wiek skał można było dokładnie określić na podstawie mikroskamieniałości, tzw. konodontów. Wśród ławic wapieni występuje warstwa brekcji kostnej, zawierająca liczne szczątki ryb. Obecnie warstwa ta jest poniżej powierzchni wody. W odsłonięciach widoczne są także ciekawe tekstury sedymentacyjne skał świadczące o ruchach tektonicznych dna morskiego (trzęsieniach ziemi) w czasie powstawania osadów węglanowych. Najstarsze skały odsłaniają się w północnej ścianie kamieniołomu. Są to wapień gruzłowe, w których jaśniejsze gruzły otoczone są ciemniejszym materiałem marglistym.

Widok ogólny na zbiornik wodny powstały w nieczynnym kamieniołomie

Odślonienie cienkopłytkowych wapieni środkowego triasu

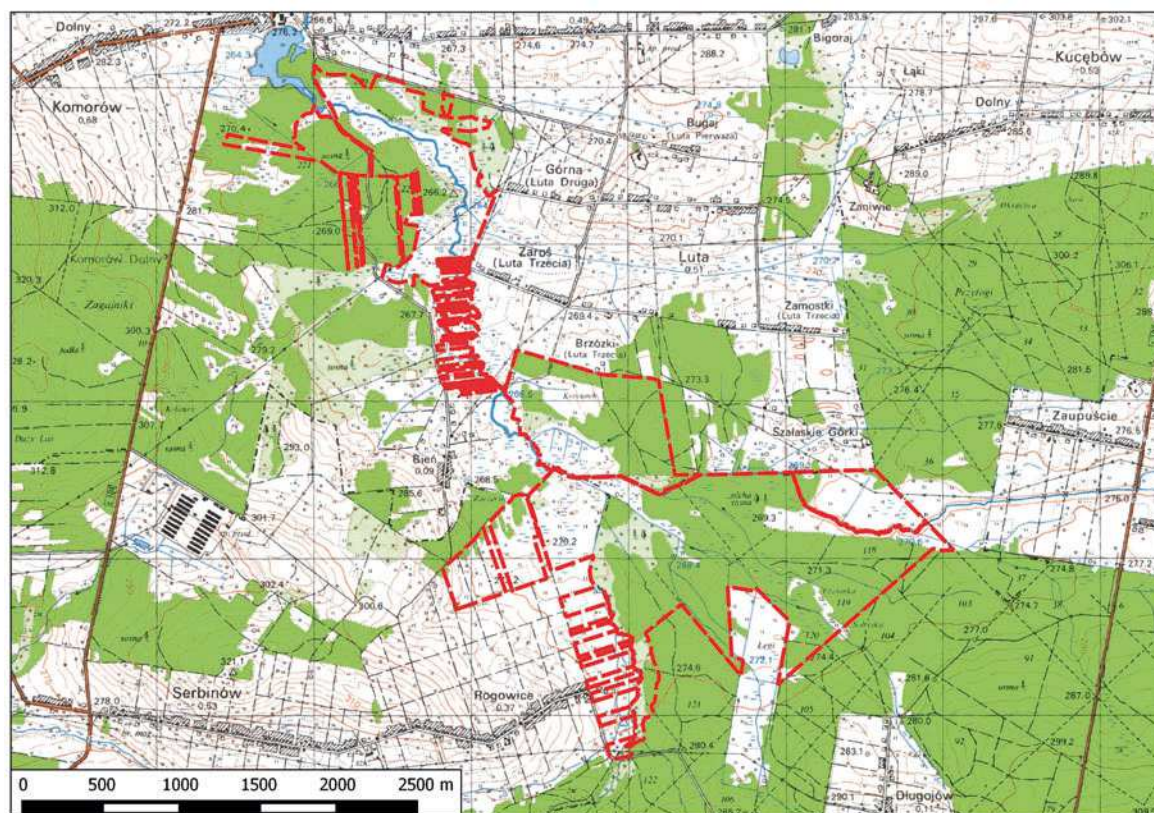
Wapień z licznymi muszlami ramienionogów

Rezerwat „Górna Krasna”

- Rok utworzenia: 2004
- Powierzchnia: 413,02 ha
- Położenie administracyjne: powiat kielecki, gmina Mniów, miejscowość Rogowice; powiat kielecki, gmina Zagnańsk, miejscowość Długojów; powiat konecki, gmina Stąporków, miejscowości Komorów, Luta, Krasna
- Rodzaj rezerwatu: wodny

Rezerwat położony jest w Nadleśnictwach Zagnańsk i Stąporków oraz na gruntach prywatnych, pomiędzy miejscowościami Krasna i Rogowice. Obejmuje największy w województwie świętokrzyskim obszar bagien, turzycowisk, torfowisk a także podmokłych łąk i lasów położonych w rozlewiskach górnego biegu rzeki Krasnej, tworzącej zabagnioną dolinę. Występują tu zbiorowiska roślinne o dużym stopniu naturalności takie jak: torfowiska wysokie i przejściowe z towarzyszącymi im szuwarami, łąkami trzęślicowymi i świeżymi,

łągi, bory bagienne i bory sosnowe, a w biegu rzeki zbiorowiska z rzęsą i liliami wodnymi. Różnorodność siedlisk sprzyja bytowaniu wielu gatunków zwierząt, głównie ptaków. Spotkać tu można m.in. dzięcioła dużego i zielonego, krętogłowa, a także jarząbka, cietrzewia, zimorodka, lerkę, sikory, kowalika oraz drapieżne – jastrzębia, kruka, krogulca. Łąki zamieszkują rzadkie motyle: paż żeglarz, przeplatka aurinia, czerwonończyk nieparek, niestrzęp głógowiec, modraszek telejus i modraszek alkon.

Bezimienny dopływ Krasnej

Rozlewisko rzeki Krasnej

Dolina Krasnej z płatem szuwaru wysokoturzykowego

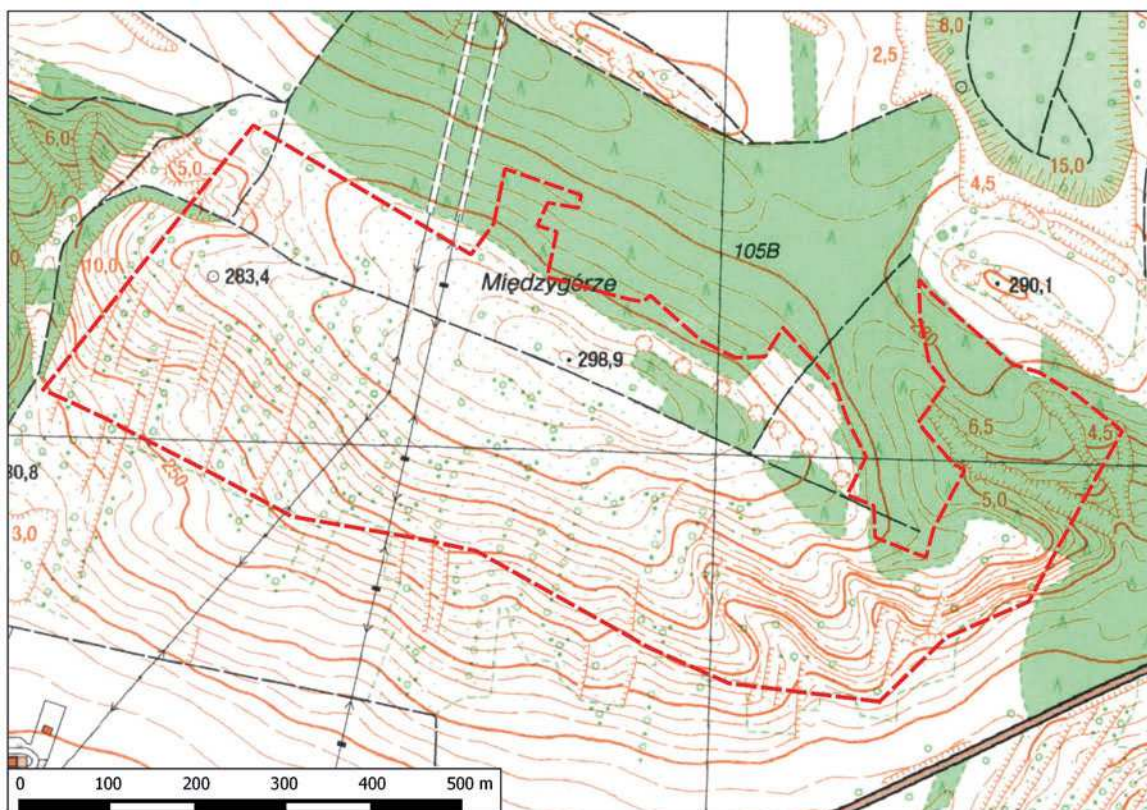
Zimorodek

Rezerwat „Wzgórza Sobkowskie”

- Rok utworzenia: 2005
- Powierzchnia: 37,08 ha
- Położenie administracyjne: powiat jędrzejowski, gmina Sobków, miejscowość Sobków
- Rodzaj rezerwatu: krajobrazowy

Rezerwat znajduje się w Nadleśnictwie Jędrzejów. Obejmuje szczytowe partie wzniesienia Międzygórze, zbudowanego z wapieni i margli górnourajskich, położonego na wschód od miejscowości Sobków. Wzgórze porośnięte jest zaroślami kserotermicznymi z pojedynczymi drzewami i krzewami, w tym jałowcem tworzącym charakterystyczne formacje. W wielu miejscach rozwijają się zbiorowiska leśne pochodzące z nasadzeń, ale też wskutek sukcesji wtórnej. Miejscami występują murawy kserotermiczne

z charakterystycznymi gatunkami roślin: omanem wąskolistnym, astrem gawędką, zawilcem wielkokwiatowym, pajęcznicą gałęzistą, dzwonkiem syberyjskim, ciemiężnikiem białokwiatowym i wiśnią karłowatą. W trakcie ostatnich badań odkryto w rezerwacie nowe, drugie w województwie stanowisko dyptama jesionolistnego. Rezerwat posiada również niezwykle walory krajobrazowe. Z jego południowego stoku rozpościera się widok na duży fragment doliny Nidy z meandrującą rzeką.

Widok ogólny rezerwatu

Ciepłolubne zarośla z jałowcem pospolitym

Goryczka krzyżowa

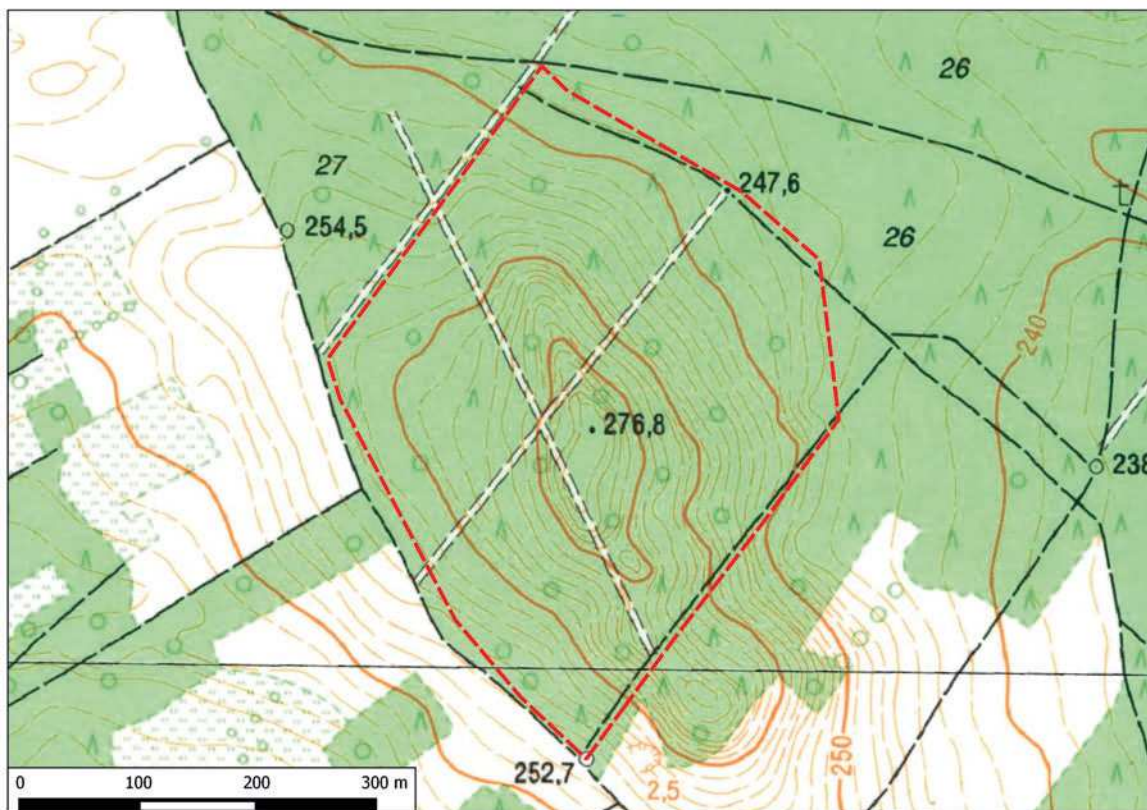
Wiśnia karłowata

Rezerwat „Ewelinów”

- Rok utworzenia: 2006
- Powierzchnia: 14,89 ha
- Położenie administracyjne: powiat kielecki, gmina Łopuszno, miejscowość Ewelinów
- Rodzaj rezerwatu: leśny

Rezerwat położony jest w Nadleśnictwie Włoszczowa, na skraju kompleksu leśnego, na północny wschód od miejscowości Ewelinów. Obejmuje niewielkie lecz wyraźne wzniesienie pokryte lasem. W centralnej części rezerwatu, na szczycie wzgórza występuje grąd, na stokach bór mieszany typowy oraz w odmianach z bukiem i z jodłą. Spotkać można tu rzadkie gatunki roślin takie jak: buławnik wielkokwiatowy, buławnik czerwony, kruszczyk szerokolistny,

podkolan biały, pajęcznica gałęzista, gnieźnik leśny, orlik pospolity, fiołek przedziwny, lilia złotogłów, goryczka wąskolistna, naparstnica zwyczajna, wawrzynek wilczełyko, miodownik melisowaty, cis pospolity, pierwiosnek lekarski oraz zanokcica skalna i widłak goździsty. Na terenie rezerwatu znajdują się odsłonięcia wapieni górn jurajskich oraz pozostałości historycznego górnictwa rud żelaza występujących w utworach dolnej jury.

Buławnik czerwony

Lilia złotogłów

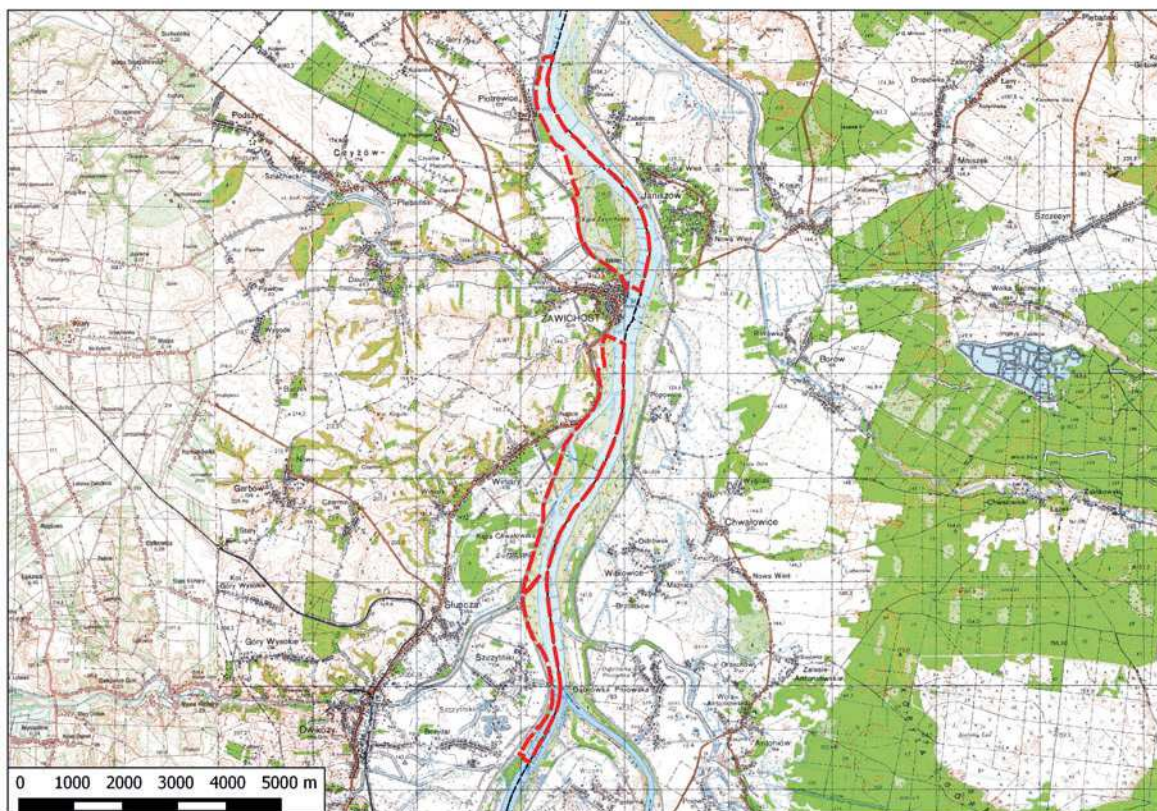
Grąd subkontynentalny

Rezerwat „Wisła pod Zawichostem”

- Rok utworzenia: 2008
- Powierzchnia w województwie świętokrzyskim: 667,93 ha
- Położenie administracyjne w województwie świętokrzyskim: powiat sandomierski, gmina Zawichost, miejscowość Zawichost i Piotrowice; powiat sandomierski, gmina Dwikozy, miejscowość Winiary, Słupcza, Szczytniki
- Rodzaj rezerwatu: faunistyczny

Rezerwat położony jest w trzech województwach: świętokrzyskim, podkarpackim i lubelskim. Obejmuje koryto Wisły wraz z częścią doliny na odcinku o długości około 15,5 km, od ujścia Sanu do ujścia Sanny. Utworzony został w celu ochrony siedlisk ptaków, w szczególności siewkowatych. Są to średnie i małe ptaki z długimi wąskimi skrzydłami, które bardzo dobrze pływają. Należą do nich m.in. występujące w rezerwacie rybitwa białoczarna i rzeczna, sieweczka obrożna

i rzeczna, brodziec piskliwy, mewa pospolita. Gniazdują one na niedostępnych, piaszczystych łachach rzeki często tworząc kolonie. Ich pisklęta to zagniazdowniki, od razu po wykluciu są zdolne do samodzielnego pobierania pokarmu. Spotyka się także inne gatunki ptaków związane z wodami m.in.: kaczkę krzyżówkę, nurogęś, łyskę, cyraneczkę, perkoza dwuczubego, zimorodka i remiza. Są także ptaki drapieżne: myszołów, krogulec i pustułka. Obserwowany był zalatujący orzeł przedni.

Piaszczysta łąka

Widok na Wisłę na północnym skraju rezerwatu

Łęg wierzbowo-topolowy

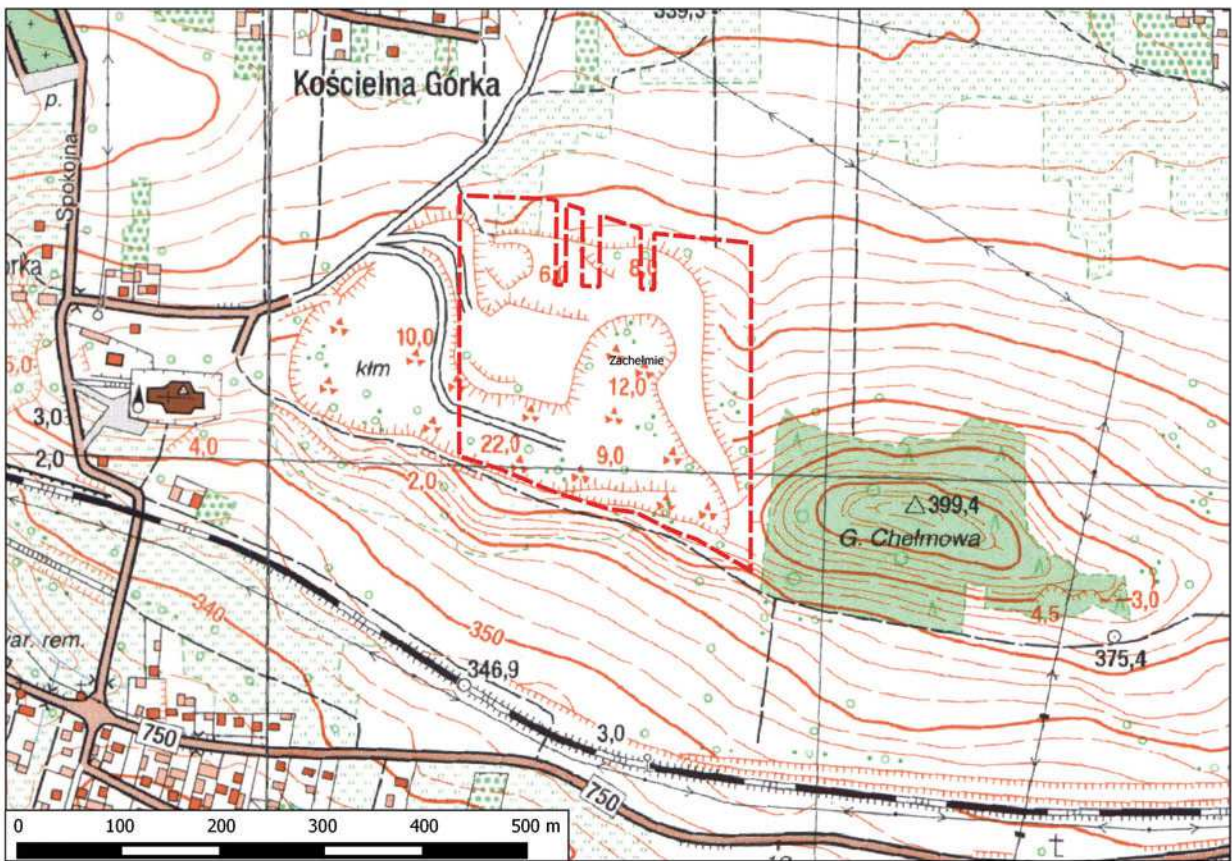
Odpoczywające żurawie na piaszczystym brzegu Wisły

Rezerwat „Zachełmie”

- Rok utworzenia: 2010
- Powierzchnia: 7,95 ha
- Położenie administracyjne: powiat kielecki, gmina Zagnańsk, miejscowości Zachełmie i Lekomin
- Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Rezerwat położony jest na południowy wschód od Zagnańska. Jest to najmłodszy rezerwat w województwie świętokrzyskim. Obejmuje fragment nieczynnego kamieniołomu wgłębnego położonego w obrębie Góry Chełmowej. W kamieniołomie odsłaniają się silnie pochylone, płytowe, szare dolomity środkowego dewonu, które w ścianie północnej przykryte są zalegającymi prawie poziomo piaskowcami i mułowcami dolnotriasowymi o charakterystycznym czerwonym zabarwieniu. Podstawowym elementem geologicznym decydującym o wartości naukowej rezerwatu są odkryte na powierzchni ławicy dolomitowej tropy zwierzęcia czworonożnego (tetrapoda), które okazały się najstarszymi takimi śladami na świecie, starszymi od dotychczas znanych o około 18 mln lat. Tetrapod stanowił ogniwo pośrednie pomiędzy rybami a płazami. Tropy powstały w rezultacie chodzenia tego zwierzęcia, po węglanowym mule na okresowo wynurzonym płaskim wybrzeżu

morskim. Na powierzchni ławicy widoczne są także ślady wysychania kropli deszczu. Drugim bardzo interesującym zjawiskiem, które można obserwować w kamieniołomie jest niezgodne zaleganie leżących poziomo utworów triasowych na pochylonych dolomitach. Taka niezgodność dokumentuje sfałdowanie dolomitów dewońskich przed powstaniem skał triasowych, czyli ruchy tektoniczne oraz górotwórcze powodujące wypiętrzenie obszaru w okresie karbonu i permu, a następnie erozję i powstanie obniżenia, w którym w okresie triasowym osadzały się piaski i muły. Jeszcze innym ważnym naukowo zjawiskiem obserwowanym w kamieniołomie jest występowanie w dolomitach skupień i gniazd hematytu – minerału o intensywnym wiśniowoczerwonym zabarwieniu, który chemicznie stanowi tlenek żelaza. Przez rezerwat prowadzi geologiczna ścieżka edukacyjna.

Niezgodne zaleganie warstw dolomitów i piaskowców permsko-triasowych

Widok ogólny na kamieniołom Zachełmie

Płyta z tropami tetrapoda

Literatura

- Materiały niepublikowane RDOŚ w Kielcach:
 - Dokumentacje projektowe rezerwatów przyrody
 - Dokumentacje projektowe planów ochrony rezerwatów przyrody RDOŚ w Kielcach opracowane przez: BULiG w Warszawie oddz. w Radomiu, KRAMEKO Sp. z o.o., BUSOLA Sp. z o.o., Usługi Ekologiczne – Alojzy Przemyski, EKO-S Marek Stachurski, A. Przemyski, Nejfeld Paweł Pracownia Ekspertyz Środowiskowych „Dendrus”, Stowarzyszenie M.O.S.T., Vortex Sp. z o.o.
- Cukierska M., 1999 r. Rezerваты Przyrody Parków Krajobrazowych Gór Świętokrzyskich i Poniżdia, Kielce
- Głowaciński Z. (red.), 2002 r. Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce. Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków
- Matuszkiewicz W. 2001 r. Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski. PWN, Warszawa
- Stępień-Sałek M. 2011-2016 Kieleckie rezerваты geologiczne, Przyroda polska
- Urban J., 2008 r. Kras gipsowy w Nadnidziańskim i Szanieckim Parku Krajobrazowym, Kielce
- Zając A., Zając M. (red.), 2001 r. Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce, Pracownia Chorologii Komputerowej Instytutu Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków
- Zarzycki K., Kaźmierczakowa R. (red.), 2014 r., Polska czerwona księga roślin. Paprotniki i rośliny kwiatowe, Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków

Spis treści

„Rezerwat Skalny im. J. Czarnockiego” - Ślichowice	4
Rezerwat „Ciechostowice”	7
Rezerwat „Radomice”	10
Rezerwat „Karczówka”	13
Rezerwat „Świnia Góra”	16
Rezerwat „Krzyżanowice”	19
Rezerwat „Góra Zelejowa”	22
Rezerwat „Bukowa Góra”	26
Rezerwat „Zielonka”	28
Rezerwat „Góry Pieprzowe”	31
Rezerwat „Zamczysko Turskie”	34
Rezerwat „Murawy Dobromierskie”	36
Rezerwat „Grabowiec”	39
Rezerwat „Dziki Staw”	41
Rezerwat „Góra Miedzianka”	44
Rezerwat „Skałki Piekło pod Niekłaniem”	47
Rezerwat „Lubcza”	50
Rezerwat „Owczary”	52
Rezerwat „Lisiny Bodzechowskie”	54
Rezerwat „Gaj”	57
Rezerwat „Zamczysko”	59
Rezerwat „Góry Wschodnie”	62
Rezerwat „Białe Ługi”	65
Rezerwat „Skorocice”	68
Rezerwat „Pieczyska”	72
Rezerwat „Wroni Dół”	75
Rezerwat „Skowronno”	79
Rezerwat „Przęślin”	82
Rezerwat „Winiary Zagojskie”	84
Rezerwat „Kadzielnia”	87
Rezerwat „Sufraganiec”	90
Rezerwat „Skotniki Górne”	93
Rezerwat „Góra Żakowa”	96
Rezerwat „Jaskinia Raj”	99
Rezerwat „Cisów im. Z. Czubińskiego”	102
Rezerwat „Oleszno”	105
Rezerwat „Modrzewie”	108
Rezerwat „Polana Polichno”	111
Rezerwat „Dalejów”	115
Rezerwat „Milechowy”	118

Rezerwat „Kamień Michniowski”	121
Rezerwat „Wykus”	124
Rezerwat „Ługi”	127
Rezerwat „Góra Rzepka”	130
Rezerwat „Biesak Białogon”	132
Rezerwat „Góra Dobrzeszowska”	135
Rezerwat „Barcza”	138
Rezerwat „Barania Góra”	140
Rezerwat „Małe Gołoborze”	143
Rezerwat „Szczytniak”	146
Rezerwat „Kręgi Kamienne”	149
Rezerwat „Wąwóz w Skalach”	152
Rezerwat „Góra Sieradowska”	156
Rezerwat „Krzemionki Opatowskie”	159
Rezerwat „Moczydło”	163
Rezerwat „Perzowa Góra”	165
Rezerwat „Piekiełko Szkuckie”	168
Rezerwat „Słopiec”	171
Rezerwat „Skały pod Adamowem”	174
Rezerwat „Ulów”	177
Rezerwat „Rosochacz”	180
Rezerwat „Chelosiowa Jama”	182
Rezerwat „Gagaty Sołtykowskie”	186
Rezerwat „Góra Jeleniowska”	190
Rezerwat „Skały w Krynkach”	194
Rezerwat „Wietrznia im. Z. Rubinowskiego”	198
Rezerwat „Wolica”	201
Rezerwat „Górna Krasna”	204
Rezerwat „Wzgórza Sobkowskie”	207
Rezerwat „Ewelinów”	211
Rezerwat „Wisła pod Zawichostem”	215
Rezerwat „Zachełmie”	219
Literatura	222